GENÇ YETİŞKİNLERİN AHLAKİ YARGILARINDA KARANLIK ÜÇLÜNÜN YORDAYICI ETKİSİ: EMPATİNİN ARACI ROLÜ

Rüveyda GÜVEN
211180117

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm ÖZDEMİR DEMİRCİ

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2024

GENÇ YETİŞKİNLERİN AHLAKİ YARGILARINDA KARANLIK ÜÇLÜNÜN YORDAYICI ETKİSİ: EMPATİNİN ARACI ROLÜ

Rüveyda GÜVEN
211180117
ORCID: 0009-0000-3899-5240

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm ÖZDEMİR DEMİRCİ

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

İlk olarak, tez sürecim boyunca sadece akademik rehberliğiyle değil aynı zamanda samimi desteği ile beni güçlendiren, zorlandığım zamanlarda tecrübeleriyle ve kapsayıcılığıyla yanımda olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Begüm Özdemir Demirci'ye verdiği emek için sonsuz teşekkür ederim.

Yardıma ihtiyacım olan her anda bilgisiyle ve dostluğuyla güç bulduğum Öznur Çamoğlu'na, bocaladığım zamanlarda saatlerini ayırarak analizlerde yardımını esirgemeyen Ezgican Meral'e, sürecin en başından itibaren bu yolda birlikte yürüdüğüm, veri toplama başta olmak üzere tüm aşamalarda güler yüzüyle yanımda olan Zeynep Karagöz'e, lisansüstü eğitimimin en büyük katkılarından olan Kübra Kartal'a ve içerisinde bulunduğum için mutluluk duyduğum tüm PsiLab ekibine teşekkür ederim.

Bu süreçte bana gösterdikleri anlayış ve destek için kalbimde sevgilerini hissettiğim ev arkadaşlarım Doktor Melis Sağlam ve Doktor Ela Sülü'ye teşekkür ederim.

Ve son olarak, başta biricik ablam Rümeysa Güven olmak üzere sonsuz desteklerini her daim arkamda hissettiğim sevgili aileme teşekkür etmek istiyorum. Varlığınız için minnettarım.

İyi ki varsınız.

Rüveyda GÜVEN

Ocak, 2024

ÖZET

GENÇ YETİŞKİNLERİN AHLAKİ YARGILAMASINDA KARANLIK ÜÇLÜNÜN YORDAYICI ETKİSİ: EMPATİNİN ARACI ROLÜ

Rüveyda Güven
Yüksek Lisans Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm Özdemir Demirci
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024

Bu tez çalışmasının iki temel amacı ve amaçları doğrultusunda yürütülecek iki araştırma çatısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Körner ve Deutsch tarafından 2022 yılında geliştirilmiş olan olgusal ahlaki ikilem senaryolarının Türk diline ve kültürüne tercüme edilmesi ve adaptasyon çalışmasının yapılmasıdır. Bu bağlamda, orijinal çalışmanın bir yenilemesi yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini çeşitli üniversite ve bölümlerde eğitim gören 212 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır (152 kadın / 59 erkek). Araştırma, iki oturumda, çevrimiçi platformda gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara Google Forms linki aracılığıyla bilgilendirilmiş onam formu gönderilmiş, katılımcıların onayı alındıktan sonra katılımcılara 1 hafta arayla iki oturum için hazırlanan Google Forms linki gönderilmiştir. Katılımcılardan her iki oturumda da tramvay tipi, olgusal ve doldurma olmak üzere 3 tür ahlaki ikilem senaryolarını değerlendirmeleri beklenmiştir. Ahlaki ikilem senaryolarına verilen yanıtlar gerçeklik değerlendirmelerinin her bir boyutuna (afektif değerlik, uyarılmışlık, yargıda bulunma zorluğu, saçmalık/tuhaflık, tipiklik, inandırıcılık ve aşinalık) ve ahlaki yargılarına ilişkin karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda olgusal ahlaki ikilemlerin tramvay tipi ikilemlere kıyasla daha gerçekçi değerlendirildiği bulgulanmıştır.

İkinci çalışmada ise Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin ahlaki yargılar üzerindeki yordayıcı etkisi, bu kişilik özelliklerinin faydacı tutumun alt boyutlarında (tarafsız iyilik ve araçsal çıkar) farklılaşma gösterip göstermediği ve Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin ahlaki yargılar üzerindeki etkisine aracılık edebilecek bir değişken olarak empatinin rolü incelenmiştir. Bu çalışmanın örneklemini 237 (195 kadın / 42 erkek) üniversite öğrencisi

oluşturmaktadır. Araştırma çevrimiçi platformda tek oturum halinde tamamlanmıştır. Katılımcılara Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevi, Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, Oxford Faydacılık Ölçeği ve Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği yer alan Google Forms linki gönderilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre Karanlık Üçlü özelliklerinin faydacı ahlaki yargılar üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu özelliklere sahip kişilerin faydacılığın olumsuz tarafı olarak görülen araçsal zarar boyutu ile yargıda bulunması Karanlık Üçlü ve faydacılık arasındaki çelişkiye ışık tutmuştur. Son olarak Karanlık Üçlü özelliklerinden olan subklinik psikopatinin faydacı yargılar üzerindeki etkisinde empatinin kısmi aracı rol üstlenmesi araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki İkilem, Karanlık Üçlü, Araçsal Zarar, Subklinik Psikopati, Empati

ABSTRACT

THE PREDICTİVE OF DARK TRIAD ON MORAL JUDGMENTS AMONG YOUNG ADULTS: THE MEDIATING ROLE OF EMPATHY

Rüveyda Güven
Master Thesis
Department of Psychology
Clinical Psychology Master's Programme with Thesis
Thesis Advisor: Asst. Prof. Begüm Özdemir Demirci
Maltepe University Graduate School, 2024

This thesis has two main goals and research frameworks to be pursued in line with these goals. The first one is the translation and adaptation of the moral dilemma scenarios developed by Körner and Deutsch in 2022 into the Turkish language and culture. In this context, a replication of the original study has been conducted. The study's sample consists of 212 university students from various universities and departments (152 female / 59 male). The research was conducted in two sessions on an online platform. Informed consent forms were sent to participants via a Google Forms link, and after obtaining the participants' approval, Google Forms links prepared for two sessions were sent with a one-week interval. Participants were expected to evaluate three types of moral dilemma scenarios in both sessions: trolley, factual, and filling dilemmas. Responses to moral dilemma scenarios were compared in terms of each dimension of reality assessments (valence, arousal, judgment difficulty, absurdness, typicality, plausability, and familiarity) and moral judgments. As a result of the comparison, it was found that factual moral dilemmas were evaluated as more realistic compared to tram-type dilemmas.

In the second study, the predictive effect of Dark Triad personality traits on moral judgments was examined, whether these personality traits differentiated in the sub-dimensions of utilitarianism (impartial beneficence and instrumental harm), and the role of empathy as a variable that could mediate the impact of Dark Triad personality traits on moral judgments. The sample of this study consists of 237 university students (195 female / 42 male). The research was completed in a single session on an online platform. Participants were sent a Google Forms link containing the Moral Dilemma Scenarios

Evaluation Task, Interpersonal Reactivity Index, Oxford Utilitarianism Scale, and Short Dark Triad Scale. According to the findings of the study, it was observed that Dark Triad traits were effective on utilitarian moral judgments. The judgment of individuals with these traits on the instrumental harm dimension, considered the negative aspect of utilitarianism, shed light on the contradiction between Dark Triad and utilitarianism. Finally, the partial mediating role of empathy in the impact of subclinical psychopathy, one of the Dark Triad traits, on utilitarian judgments is another important finding of the study.

Keywords: Moral Dilemma, Dark Triad, Instrumental Harm, Subclinical Psychopathy, Empathy

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZET v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
TABLOLAR LİSTESİ xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ xv
1. GİRİŞ 1
1.1 Problem 1
1.2 Amaç 1
1.3 Önem 2
1.4 Varsayımlar 3
1.5 Sınırlıklar 3
1.6 Tanımlar 4
2. GENEL BİLGİLER 6
2.1 Ahlaki Yargı 6
2.1.1 Deontoloji ve faydacılık 7
2.1.2 Ahlaki ikilem senaryoları 9
2.1.3 Ahlaki yargılar ve ikili işlem modeli 11
2.1.4 Ahlaki yargılar üzerinde etkili olabilecek bireysel faktörler 12
2.2 Empati 14

2.3 Karanlık Üçlü 17
2.3.1 Makyavelizm 19
2.3.2 Subklinik narsisizm 22
2.3.3 Subklinik psikopati 23
2.3.4 Karanlık Üçlü ve ahlaki yargılar 25
3. ÇALIŞMA 1 28
3.1 Yöntem 28
3.1.1 Araştırma Modeli 28
3.1.2 Evren ve Örneklem 28
3.1.3 Çeviri Süreci 28
3.1.4 Veriler ve Toplanması 28
3.1.4.1 Veri toplama araçları 29
3.1.4.2 Bilgilendirilmiş onam formu 29
3.1.4.3 Demografik bilgi formu 29
3.1.4.4 Ahlaki ikilem senaryolarını değerlendirme görevi 29
3.1.5 Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması 31
3.1.5.1 İşlem 31
3.2 Bulgular ve Tartışma 31
3.2.1 Bulgular 31
3.2.1.1 Verilerin analizi 31
3.2.1.2 Tüm değerlendirme boyutları için korelasyon matrisinin yorumlanması 38

3.2.2 Tartışma 39

3.2.2.1 Olgusal ahlaki ikilemler ve tramvay tipi ikilemler karşılaştırılması 39

3.2.2.2 Tramvay tipi ikilem değerlendirmeleri ve yargılama 40

3.2.2.3 Olgusal ahlaki ikilem değerlendirmeleri ve yargılama 42

3.2.2.4 Tüm değerlendirme boyutları için korelasyon matrisinin yorumlanması 43

3.3 Sonuç ve Öneriler 43

4. ÇALIŞMA 2 45

4.1 Yöntem 45

4.1.1 Araştırma deseni 45

4.1.2 Evren ve örneklem 45

4.1.3 Veriler ve toplanması 45

4.1.3.1 Veri toplama araçları 45

4.1.3.2 Bilgilendirilmiş onam formu 46

4.1.3.3 Demografik bilgi formu 46

4.1.3.4 Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği 46

4.1.3.5 Kişilerarası Tepkisellik İndeksi 46

4.1.3.6 Oxford Faydacılık ölçeği 47

4.1.3.7 Ahlaki ikilem senaryolarını değerlendirme görevi 48

4.1.4 Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması 48

4.1.4.1 İşlem 48

4.2 Bulgular ve Tartışma 49

4.2.1 Bulgular 49

4.2.1.1 Verilerin analizi 49

4.2.1.2 Sosyo-demografik özelliklerin betimsel değerlendirilmesi 49

4.2.1.3 Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeğinin betimsel değerlendirilmesi 50

4.2.1.4 Kişilerarası Tepkisellik İndeksinin betimsel değerlendirmesi 50

4.2.1.5 Oxford Faydacılık ölçeğinin betimsel değerlendirmesi 51

4.2.1.6 Ahlaki ikilem senaryolarını değerlendirme görevinin betimsel değerlendirmesi 51

4.2.1.7 Çalışmada kullanılan değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi 52

4.2.1.8 Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin diğer değişkenlerle ilişkisi 53

4.2.1.9 Oxford Faydacılık ölçeğinin diğer değişkenler ile ilişkisi 54

4.2.1.10 Empatinin ahlaki yargılar ile ilişkisi 55

4.2.1.11 Cinsiyet ve Karanlık Üçlü, faydacılık, empati ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkinin incelenmesi 57

4.2.1.12 Çalışmada kullanılan değişkenlerin hiyerarşik regresyon analizi 58

4.2.1.13 Alt boyutlara göre hiyerarşik regresyon analizleri 61

4.2.1.14 Karanlık Üçlü ve ahlaki yargılama arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü 63

4.2.2 Tartışma 66

4.2.2.1 Değişkenler arası ilişkilerin yorumlanması 66

4.2.2.2 Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkinin yorumlanması 67

4.2.2.3 Empati ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkinin yorumlanması 68

4.2.2.4 Empati ve Karanlık Üçlü arasındaki ilişkinin yorumlanması 69

4.2.2.5 Karanlık Üçlü ve faydacılık arasındaki ilişkinin yorumlanması 70

4.2.2.6 Cinsiyet farklılığının değişkenler üzerindeki etkisinin yorumlanması ... 71

4.2.2.7 Karanlık Üçlü ile ahlaki yargılar arasındaki ilişkide empatinin aracı rolünün yorumlanması 73

4.3 Sonuç ve Öneriler 74

5. SONUÇ VE ÖNERİLER 76

KAYNAKLAR 77

EKLER 93

Ek 1: Bilgilendirilmiş Onam Formu-1 93

Ek 2. Demografik Bilgi Formu-1 94

Ek 3. Adaptasyon Çalışması Uyaran Seti Örneği 95

Ek 4. Kullanılacak Senaryolar 97

Ek 5. Bilgilendirilmiş Onam Formu-2 120

Ek 6. Demografik Bilgi Formu-2 121

Ek 7. Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği 122

Ek 8. Kişilerarası Tepkisellik İndeksi 123

Ek 9. Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevi 125

Ek 10. Maltepe Üniversitesi Etik Kurul Kararı 128

ÖZGEÇMİŞ 129

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgilerinin Frekans ve Yüzde Değerleri 32
Tablo 2. Olgusal ve Tramvay Tipi İkilemler için Ortalama Değerlendirmeleri 32
Tablo 3. Tramvay Tipi İkilemlerin Ortalama Değerleri..... 34
Tablo 4. Olgusal Ahlaki İkilemlerin Ortalama Değerleri 36
Tablo 5. Gerçeklik ve Ahlaki Yargı Değerlendirmeleri İçin Korelasyon Matrisi 39
Tablo 6. Demografik Bilgilerin Frekans ve Yüzde Değerleri..... 50
Tablo 7. Değişkenlere İlişkin Betimsel Analiz Tablosu 52
Tablo 8. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları 53
Tablo 9. Değişkenlere ilişkin Korelasyon Katsayıları 56
Tablo 10. Cinsiyet Değişkenine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması..... 58
Tablo 11. Cinsiyet, Karanlık Üçlü, faydacılık ve empati değişkenlerinin ahlaki yargılarda faydacılık tutumunu yordamasındaki katkılarına dair hiyerarşik regresyon analiz sonuçları..... 60
Tablo 12. Cinsiyet, Makyavelizm, araçsal zarar ve kişisel rahatsızlık değişkenlerinin ahlaki yargılarda faydacılık tutumunu yordamasındaki katkılarına dair hiyerarşik regresyon analiz sonuçları 62
Tablo 13. Aracılık Değerlendirmesi için Regresyon Analizi Sonuçları 65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Modellenmesi 3
Şekil 2. Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Modellenmesi 3
Şekil 3. Aracılık Modeli 64

.

1. GİRİŞ

1.1 Problem

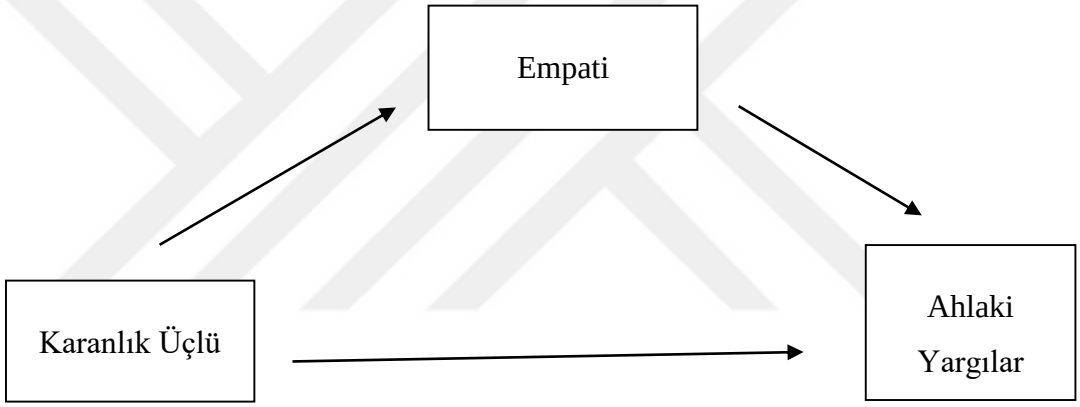
Ahlaki yargıları anlamaya yönelik öne çıkan bir yaklaşım, bireylerin, toplumsal refahı sağlamak uğruna bir ahlaki ilkeyi veya kuralı çiğnemenin kabul edilebilir olup olmadığına nasıl karar verdiklerini incelemektedir (Luke ve Gawronski, 2022). Bu alandaki önemli araştırma alanlarından biri, toplum yararına olan ahlaki çıkarlar ile bireysel çıkarlar arasında bir çatışmanın yaratıldığı ahlaki ikilem olarak adlandırılan durumları ele almaktadır. Ahlaki yaklaşımlardan biri olan deontolojik yaklaşım, eylemin sonucu acı çekmeyi içerse dahi evrensel normlarla tutarlı bir şekilde davranmayı gerektirir (Broeders, Bos, Müller ve Ham, 2011). Örneğin küçük bir yatta yolculuk yapan 4 yolcunun şiddetli fırtına sebebiyle yatlarının battığı ve cankurtaran sandalına geçtikleri bir senaryoda yolculardan birinin sağlık durumunun çok kötü olduğu ve neredeyse hiç tepki vermediği bilgisi verilmektedir. Senaryonun devamında geminin kaptanı, diğer yolculara hasta kişiyi öldürmeyi ve cesedini yiyerek birkaç hafta daha hayatta kalmayı önermekte ve bu süre zarfında da yardımın ulaşmasıyla hayatta kalabilecekleri, eğer hasta kişiyi öldürmezlerse birkaç gün içinde tüm yolcuların açlıktan ölecekleri bilgileri verilmektedir. Deontolojik yaklaşım çok daha fazla insanın ölümüne yol açsa bile öldürmeyi yasaklar ve hasta kişinin öldürülmesine karşı çıkar. Faydacı perspektiften verilen ahlaki yargılar ise, çoğunluğun çıkarlarını göz önünde bulundurarak eylemden etkilenen kişiler için faydayı maksimum, zararı minimum seviyede tutmayı hedefler (Broeders ve ark., 2011). Bu ahlaki ikilemden hareketle faydacı yaklaşım, hasta yolcunun öldürülmesi eylemini onaylar; çünkü faydacılık, en fazla sayıda insan için en büyük faydayı üreten eylemin doğru olduğunu savunur.

Ahlaki ikilemlerin kullanıldığı araştırma alanı, bireylerin bu tür ahlaki ikilemleri nasıl çözdüğü ve hangi ölçütlere göre karar verdiği konusunda önemli anlaşmazlıklar ortaya koyar (Luke ve Gawronski, 2022). Bu anlaşmazlıklar, çeşitli psikolojik yapılar açısından bireysel farklılıklara bağlanmıştır (Karandikar, Kapoor, Fernandes ve Jonason, 2018). Empati, ahlaki yargı sürecinde rol oynayan önemli bireysel farklılıklardan biridir (Pizarro, 2000). Alanyazın, empatinin bireylerdeki ahlaki yargıları nasıl etkilediğini

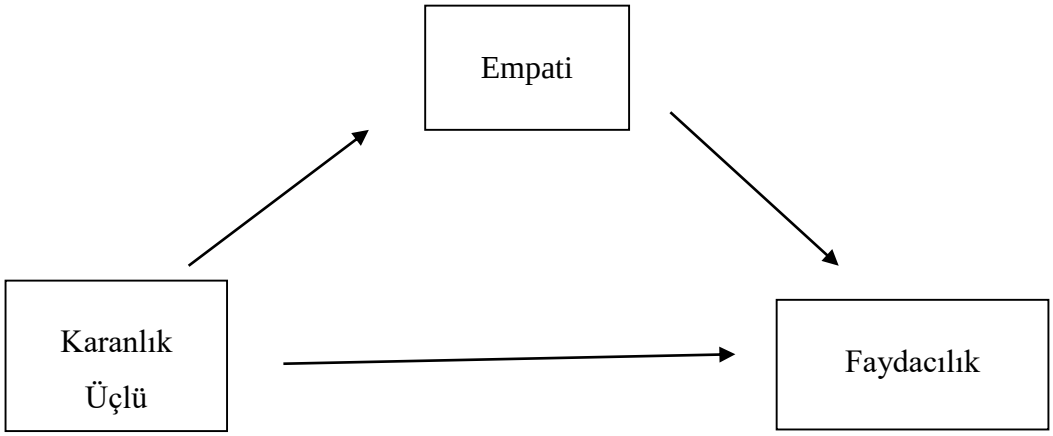
inceleyen pek çok çalışmayı içermektedir (Gelichgerrcht, ve Young, 2013; Wai ve Tiliopoulos, 2006; Decety ve Cowell, 2014). Çalışmalardaki bulgular faydacı ahlaki yargılar ile empati düzeyi arasında negatif bir ilişki olması yönüyle ortaklık içermektedir. Makyavelizim, narsisizm ve psikopati gibi öne çıkan ve sosyal açıdan istenmeyen kişilik özelliklerini temsil eden karanlık üçlü, empatide ortak bir temel eksiklik ile karakterize edilir (Wai ve Tiliopoulos, 2006). İlgili alanyazın karanlık kişilik özellikleri ile empati arasında negatif yönlü güçlü bir ilişki olduğunu gösterir (Takamatsu, 2018;Jonason ve Krause, 2013; Wai ve Tiliopoulos, 2006); ancak empatinin boyutlarının (bilişsel, duygusal) farklı davranışsal ve motivasyonel niteliklere sahip olduğu düşünülürse Karanlık Üçlü ile empatinin boyutları arasındaki ilişkiye odaklanılmasına ihtiyaç vardır (Wai ve Tiliopoulos, 2006). Bu bağlamda mevcut çalışmanın sunacağı özgün değerlerden ilki, empatinin hem bilişsel hem de duygusal alt boyutları ile incelenmesi olarak düşünülebilir. Bununla birlikte empatinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ile ahlaki yargılar arasındaki ilişkide aracı rolü incelenecektir (Şekil-1).

Ahlaki ikilem senaryolarında, antisosyal ve benmerkezci kişilik özelliklerine sahip kişilerin faydacı yaklaşımla yargılarda bulunduklarının fark edilmesi üzerine bu senaryoların faydacı ve deontolojik kararları yeterince iyi ayırt edebildiğine yönelik şüphe oluşmuştur (Bahçekapılı ve Kumova, 2021). Kahane (2015) faydacı yaklaşımla verilen ahlaki yargıların antisosyal eğilimler ile ilişkili olmasını ikilemlerin faydacı yaklaşımın sadece araçsal zarar boyutunu yansıtması ile açıklamaktadır. Araçsal zarar kişinin elbette doğruyu söylemesini, sözüne sadık olmasını ve masum kişilere zarar vermemeyi benimsemesini bekler ancak eğer bu davranışlar görece daha iyi bir tarafsız neticenin meydana gelmesine yardımcı olacaksa, bu kurallardan feragat edilmelidir. Kahane ve arkadaşları (2018) tarafından ileri sürülen faydacılığın bir diğer boyutu olan tarafsız iyilik boyutu ise kişisel, duygusal, mekânsal veya zamansal mesafeden bağımsız olarak tüm canlıların refahını objektif bir perspektif ile en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir. Mevcut çalışma, faydacı tutumu iki alt boyutu ile ele alarak antisosyal ve benmerkezci kişilik özelliklerine sahip bireylerin ahlaki ikilemlerde faydacı tutum sergilemeleri çelişkisine açıklama getirecek olması açısından alanyazına özgün katkı sunacaktır.

Bununla beraber önceki çalışmalarda ahlaki yargıları ölçmek amacıyla sıklıkla kullanılan ahlaki ikilem senaryoları son derece yapay ve karikatürize olacak kadar yetersiz bulunması gibi sebeplerle eleştirilmektedir (Sauer, 2018; Wood, 2011; akt. Körner ve Deutsch, 2022). Kullanılan senaryoların gerçekçilik bakımından yetersiz olması sebebiyle Körner ve Deutsch tarafından 2022 yılında geliştirilen, gerçek yaşam olaylarına dayanan ahlaki ikilem senaryolarının bu çalışmada kullanılması planlanmaktadır. Klasik ikilemlere göre gerçekçiliği yüksek olduğu bulunan bu senaryoların, ahlaki yargıları şekillendiren kişilik özellikleri bağlamında ele alınması uluslararası alanyazına bir katkı sunarken; bu çalışmanın kapsamında yer alan gerçekçi ahlaki ikilem senaryoların Türkçe'ye adapte edilmesi ulusal alanyazına sunacağı önemli bir diğer katkı olduğu düşünülmektedir.

Şekil 1. Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Modellenmesi

Şekil 2. Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Modellenmesi

1.2 Amaç

Bu tez çalışmasının iki temel amacı ve amaçları doğrultusunda yürütülmüş iki araştırma çatısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Körner ve Deutsch tarafından 2022 yılında geliştirilmiş olan gerçekçi ahlaki ikilem senaryolarının Türk diline ve kültürüne tercüme edilmesi ve adaptasyon çalışmasıdır. Bu bağlamda, orijinal çalışmanın bir yenilemesi (Araştırma 1) yapılmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı ise Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin ahlaki yargılar üzerindeki yordayıcı etkisi, bu kişilik özelliklerinin faydacı tutumun alt boyutlarında (tarafsız iyilik ve araçsal çıkar) farklılaşma gösterip göstermediği ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ahlaki yargılar üzerindeki etkisine aracılık edebilecek bir değişken olarak empatinin rolünü incelemektir (Araştırma 2). Bu aracılık etkisine bakmak amacıyla, toplam puanı faydacılı ahlaki yaklaşımın arttığı anlamına gelen Ahlaki Yargılar ve Faydacılık için 2 aracılık modeli geliştirilmiştir (Şekil 1. ve Şekil 2.).

Bu tez çalışması kapsamında, yanıtlanması planlanan araştırma sorularına aşağıda yer verilmiştir.

Araştırma 1

A.S.1: Olgusal ahlaki ikilemler klasik (tramvay tipi) ikilemlere kıyasla daha gerçekçi, tipik, makul olarak değerlendirilecek mi?

Araştırma 2

A.S.1: Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin yüksek olması bireylerin ahlaki yargılarında faydacı bir tutum sergileme eğilimini yordamakta mıdır?

A.S.2: Empati düzeyi bireylerin ahlaki yargılarında faydacı bir tutum sergileme eğilimini yordamakta mıdır?

A.S.3: Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile duygusal empati arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki var mıdır?

A.S.4: Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile bilişsel empati alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

A.S.5: Karanlık üçlü kişilik özelliği ile faydacılığın araçsal zarar boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki var mıdır?

A.S.6: Karanlık üçlü kişilik özelliği ile faydacılığın tarafsız iyilik boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki var mıdır?

A.S.7: Karanlık üçlü kişilik özellikleriyle bireylerin ahlaki yargılarında gösterdikleri faydacı tutum arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü var mıdır?

A.S.8: Oxford Faydacılık Ölçeği toplam puanı ile adaptasyonu yapılan senaryolara verilen yargıların toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

A.S.9: Oxford Faydacılık Ölçeğinin tarafsız iyilik alt boyutu ile empatik düşünce arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3 Önem

Ahlaki akıl yürütmeyi konu edinen önceki çalışmalarda tren\vagon tipi ikilemlere sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak bu ikilemler son derece yapay (Sauer, 2018) ve karikatürize olacak kadar yetersiz bulunması (Wood, 2011) gibi sebeplerle eleştirilmektedir. Bu sebeple tramvay tipi ikilemler felsefi düşünce deneyleri için uygun olsalar da, gerçekçi olmayan yapıları sebebiyle ahlaki düşünceleri incelemek için uygun olmadıkları düşünülebilir (Körner ve Deutsch, 2022). Kullanılan senaryoların gerçekçilik bakımından yetersiz olmasından dolayı Körner ve Deutsch tarafından 2022 yılında geliştirilen, gerçek yaşam olaylarına dayanan ahlaki ikilem senaryolarının bu çalışmada kullanılması planlanmaktadır. Gerçekçiliği yüksek olan bu senaryoların kullanılması planlanan bu çalışmanın sınırlı olan Türkçe alanyazına yeni bir ölçüm aracı kazandırması bakımından katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın alan yazına sunacağı bir diğer katkı Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve ahlaki akıl yürütme arasındaki ilişkinin altında yatan mekanizmayı açıklaması olacaktır. Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin ayrı ayrı ele alındığı çalışmalar alanyazında mevcuttur ancak tüm bileşenlerin birlikte incelendiği çalışma sayısı oldukça kısıtlıdır. Empati becerisin aracı değişken olarak kullanılacağı bu çalışmada Makyavelizm, subklinik narsisizm ve subklinik psikopati kişilik özelliklerinin tümünün ele alınması önem taşımaktadır. Bununla birlikte empati becerisi hem bilişsel hem de duygusal alt boyutları ile ele alınarak değişkenler arasındaki ilişkiye daha kapsamlı bir açıklama sunulacaktır.

Son olarak, mevcut tez çalışmasında, faydacı ahlaki tutumu tarafsız iyilik ve araçsal zarar olmak üzere iki alt boyutu ile ele alarak antisosyal ve benmerkezci kişilik özelliklerine sahip bireylerin ahlaki ikilemlerde faydacı tutum sergilemeleri çelişkisine açıklama getirecek olmak alanyazına sunulan özgün bir diğer katkı olacaktır.

1.4 Varsayımlar

Bu tez çalışmasında karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ahlaki akıl yürütme üzerinde yordayıcı bir etkisi olduğu ve bununla beraber alanyazından edinilen bilgiler ışığında empati becerisinin bu ilişkide aracı bir rol üstlendiği varsayılmaktadır. Çalışmanın ikinci varsayımı, sosyal istenirliği düşük olan kişilik özelliklere sahip bireylerin ahlaki yargılarının altında yatan mekanizmanın açıklanacak olmasıdır. Kullanılacak olan ölçeklerin ve materyallerin ilgili kavramları doğru ve güvenilir bir şekilde ölçmesi çalışmanın bir diğer varsayımıdır. Araştırmacının çalışmaya dair son varsayımı, katılımcılara sunulan hipotetik senaryolar üzerinden var olan ahlaki tutumları doğru bir şekilde yansıtmış olduklarıdır.

1.5 Sınırlıklar

Bu çalışmadaki örneklemin belirli benzer özelliklere sahip (yaş, eğitim durumu, cinsiyet dağılımındaki dengesizlik) bireylerden oluşması sebebiyle örneklemin çeşitli demografik değişkenler bağlamında sınırlı olduğunu söylenebilir. Dolayısıyla çalışmadan elde edilen verileri evrene genellemek mümkün olmayacağından genellenebilirlik üzerinde önemli sınırlamalar ortaya çıkacaktır.

Çalışma 1'in test bataryasının oldukça uzun olması nedeniyle katılımcılarda oluşabilecek zihinsel yorgunluğu önlemek amacıyla çalışma iki oturumda tamamlanmıştır. Ancak yine de oturumların yaklaşık 20 dakika sürmesi ve çalışmanın iki aşamalı olması sebepleriyle katılımcılarda meydana gelebilecek zihinsel yorgunluk mevcut tezin sınırlılıklarından biridir.

Veri toplama araçlarına ilişkin olarak, bu çalışmada öz bildirime dayalı ölçekler kullanılmaktadır. Katılımcıların incelenen kavramlara yönelik sahip oldukları algılar gerçekteki durumla aynı olmayabilir. Bir diğer deyişle katılımcılar sosyal olarak arzu

edilen yanıtlar üzerinden ölçekleri tamamlama ihtimali (sosyal istenirlik yanlılığı) bu çalışmanın bir diğer sınırlığını oluşturmaktadır.

1.6 Tanımlar

Ahlaki yargı: Etik veya ahlaki bağlamda bir eylemin, davranışın veya durumun doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü olduğunu değerlendirme veya karar verme sürecini ifade eder. Bu süreç, ahlaki ilkelerin, değerlerin ve inançların dahil edilmesini içermektedir (Garrigan, Adlam ve Langdon, 2018).

Faydacılık: Bir eylemin ahlaki olarak uygunluğuna, eylemin sonuçlarının olumlu veya olumsuz olması ile karar veren, çoğunluğun çıkarlarını göz önünde bulundurarak faydayı maksimize etmeyi hedefleyen ahlaki yaklaşım (Mill, 1861, 1998; Broeders, Bos, Müller ve Ham, 2011).

Deontoloji: Sonuçlarının ne olduğu önemli olmaksızın, bireylerin yerine getirmeleri gereken ahlaki görev ve yükümlülüklerin olduğunu belirten ahlaki yaklaşım (Broeders, Bos, Müller ve Ham, 2011).

Karanlık üçlü: Paulhus ve Williams (2002) tarafından etik, ahlak ve sosyal açıdan olumsuz inanç ve davranışlarla ilişkilendirilen Makyavelizm, subklinik narsisizm ve subklinik psikopati için geliştirilmiş, kişiliğin karanlık yönünü temsil eden kavram (Kaufman, Yaden, Hyde ve Tsukayama, 2019).

Subklinik: Bir hastalığın belirgin klinik semptomlarının henüz ortaya çıkmadığı erken safhasını karşılayan terim (Özsoy ve Ardıç, 2017).

Makyavelizm: Aldatma, manipülasyon ve sömürüyü teşvik eden kişilerarası stratejileri içeren, ahlaki yoksunluk, diğerlerine karşı güvensizlik, güç ve mevkii arzusu ile karakterize kişilik özelliği (Paulhus ve Williams, 2002; Zeigler-Hill ve Marcus, 2016).

Araçsal zarar: Faydacı ahlaki yaklaşımın negatif boyutu olarak görülen, daha büyük faydayı sağlamak adına, masum insanların araç olarak kullanılmasını, ciddi boyutta zarar vermeyi hatta gerekirse öldürmeyi onaylama eğilimi (Kahane, Everett, Earp, Farias, Caviola, Faber, Crockett ve Savulescu, 201; Kumova ve Bahçekapılı, 2021).

Tarafsız iyilik: Faydacı ahlaki yaklaşımın pozitif boyutu olarak görülen, kişinin duygusal bir bağının olup olmamasından bağımsız olarak tarafsız bir şekilde çoğunluğun çıkarını en üst düzeye çıkarma eğilimi (Kumova ve Bahçekapılı, 2021).

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Ahlaki Yargı

Bir doktorun acı içinde yaşayan ölümcül bir hastayı tedavi ettiğini düşünün. Doktor böyle bir durumda, doğru eylemin Hippokrat Yemini'ni yerine getirmek mi yoksa hastanın yaşamını sona erdirmesi için kullanabileceği ilaçları sağlama isteğini kabul etmek mi olduğu konusunda karar vermekte zorlanabilir.

Ahlak konusu yüzyıllar boyunca tartışılan bir konu olmakla beraber (Lifton, 1985) ahlak psikolojisi son yıllarda önemli bir ilgi alanı haline gelerek alanyazında daha geniş bir yer kaplamaya başlamıştır (Malle, 2021). Ahlak için yapılmış pek çok tanım yer almaktadır ancak yapılan tanımlar için fikir birliği oldukça azdır. Hemfikir olunan konu ahlakın doğru ve yanlış yargılarını kapsamasıdır (Lifton, 1985). Psikolojideki en etkili tanımlarından birini yapan Turiel'e göre ahlak "insanların birbirleriyle nasıl ilişki kurması gerektiğine ilişkin adalet, haklar ve refahın kuralcı yargılarıdır (Haidt, 2008). Psikologlar tarafından tanımlanan ahlak kavramı ise, çoğunlukla sivil toplumu mümkün kılmak için bireylerin, diğerlerine zarar vermekten kaçınmak, onların haklarını çiğnememek ve bazıları özellikle ciddi sorunlar yaşıyorsa onlara yardım etmek gibi birbirine karşı yükümlülüklerini içermektedir (Haidt ve Kesebir, 2010).

Tüm dünyanın büyük bir sivil toplum yapısında olduğu düşünüldüğü takdirde bu ahlak kavramı yeterli olmaktadır ancak gerçekte olan tablo bu şekilde değildir. Bu nedenle ahlak psikolojisi daha geniş bir perspektifle bireylerin ahlaki yaşamlarında etkin olabilecek psikolojik mekanizmaları da mercek altına almalıdırlar.

Haidt (2008), Turiel'in (1983) tanımına bir yeni alternatif önermiştir. Bu yeni tanım, ahlaki konuların içeriğini (örneğin "adalet, haklar ve refah" gibi) açıklamak yerine, ahlaki sistemlerin nasıl işlediğini ifade eder. Haidt'in tanımına göre, ahlaki sistemler, bireylerin bencilliğini kontrol altına almalarını veya düzenlemelerini sağlayarak, işbirliğinin hâkim olduğu toplumsal yaşamı desteklemek için bir araya gelmiş bir dizi unsurun kombinasyonudur. Bu unsurlar birbirleriyle ilişki içinde olan ve ahlaki eylemleri şekillendiren bir dizi değer, erdem, norm, uygulama, kimlik, kurum, teknoloji ve gelişmiş

psikolojik mekanizmalardır.

2.1.1 Deontoloji ve faydacılık

Ahlaki yargı geliştirme üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla bireylerin hipotetik veya gerçek hayattaki ahlaki ikilemlerle karşılaştıklarında başvurdukları çeşitli prensiplere, kurallara ve bilişsel stratejilere odaklanmaktadır (Hart ve Chmiel, 1992). Dolayısıyla bu çalışmalarda sıklıkla başvurulan uyarıcı materyal çeşidi, faydacı ve deontolojik eğilimleri duygusal açıdan ilgi çekici bir biçimde birbirine zıt şekilde sunan ahlaki ikilem dizisidir (Laakasuo ve Sundvall, 2016). Çalışmalarda klasik olarak kullanılan örnek, katılımcıların müdahale etmediği takdirde, kontrolsüz bir tramvayın beş kişiyi öldüreceği durumu içerir (Conway ve Gawronski, 2013; Foot, 1967). Senaryoda, katılımcılara müdahale ederek tramvayı durdurma seçeneği sunulur, ancak bu durumda başka bir bireyin hayatını kaybedeceği belirtilir. Ardından katılımcılara beş kişinin yaşamını kurtarmanın bir yolu olarak bir kişiyi feda etmenin kabul edilebilir olup olmadığını belirtmeleri istenir. Bir başka deyişle, bireyler "Yaşatma" ve "Öldürme" gibi çelişmekte olan iki ahlaki prensip arasında tercih yapmak zorunda bırakılır (Broeders, Bos, Müller ve Ham, 2011). Bu iki karşıt felsefi çerçeve deontoloji ve faydacılık arasındaki tartışma ile paralellik göstermektedir (Beauchamp, 2001).

Deontoloji, eylemlerin neden yapılması veya yapılmaması gerektiğini, neyin etik ve ahlak açısından doğru veya yanlış olduğunu belirleyen ve bireylere rehberlik eden felsefi yaklaşımdır (Laakasuo ve Sundvall, 2016; Van Staveren, 2007). Bu yaklaşım, eylemin sonucu acı çekmeyi içerse dahi evrensel normlarla tutarlı bir şekilde (örneğin öldürmeyin) eylemde bulunmayı gerektirir (Kant, 1785/1998 akt. Deutsch ve Körner, 2022). Bu yaklaşımı tamamen benimsemiş birine göre, hayat kurtarmak için söylenen yalan ile öldürmek için söylenen yalan arasında herhangi bir farktan söz edilemez (Gray ve Schein, 2012). Dolayısıyla deontoloji öldürmeyi yasaklar ve bunun sonucunda daha fazla insanın ölümüne neden olması durumunda bile bu ilkeyi değiştirmez. Çünkü deontoloji eylemlerin doğru veya yanlış olmasını neticelerinden ayrı tutarak değerlendirir (Haidt ve Kesebir, 2010). Doğrunun iyiden bağımsız olduğunu ileri süren deontolojik yaklaşım, ahlaki sorunu doğru olan ahlaki ilkeyi bulmayı içinde barındıran rasyonel bir yapı olarak görülmektedir (Van Staveren, 2007).

Deontoloji felsefesi zarar vermenin ahlaki kurallara aykırı olması sebebiyle bu tür eylemleri (örneğin daha çok kişiyi kurtarmak için öldürmek) yasaklarken (Kant, 1785/ 1959) faydacılık genel sonuçlardaki iyiliği en üst düzeye çıkarması sebebiyle bu eylemleri kabul eder (Mill, 1861/ 1998; akt. Fleischmann, Lammers, Conway ve Galinsky, 2017). Deontolojik yaklaşımın aksine faydacılık ilkesi eylemin doğasından bağımsız olarak genel refahı en üst seviyede tutmayı gerektirir (Cao, Zhang, Song, Wang, Miao ve Peng, 2017). Faydacılık perspektifinde, bir eylemin uygun olup olmadığı, eyleme sebep olan olaylardan çok, eylemin sonuçların olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmesiyle belirlenir (Körner ve Deutsch, 2022). Faydacı perspektiften verilen ahlaki yargılar, herkesin çıkarlarını göz önünde bulundurarak eylemden etkilenen kişiler için faydayı maksimum, zararı minimum seviyede tutmayı hedefler. Bu sebeple bir kişinin ölümü diğer birkaç kinin kurtarılması için geçerli tek yol ise faydacı yaklaşım bu tür bir eylemi gerekli kılabilir (Broeders ve ark., 2011).

Araştırmacılar özellikle deontoloji ve faydacılık teorilerinin ahlaki yargılarda iki farklı rekabet eden yaklaşımı temsil ettiğini öne sürmektedir (Gray ve Schein, 2012). Bu düşüncenin temelleri yukarıda bahsedilen tramvay ikilemindeki cinayet gibi hoş olmayan eylemin hayat kurtarmak gibi istenilen sonuçlarla karşı karşıya kaldığı durumlardan gelmektedir.

Ahlaki ikilemler, deontolojik kuralların uymaya çalışılması ve sonuçlardan maksimum şekilde fayda elde edilmeye çalışılması arasındaki kararları araştırmak için kullanılır ve çalışmalar ilgili karar verme süreçlerini belirleyen psikolojik faktörleri inceler (Broeders ve ark., 2011).

Faydacılık ve deontoloji, zararlı eylemlerle ilgili benzer değerlendirmelerde bulunur, çünkü her ikisi de zarar vermenin daha kötü sonuçlara yol açmasını olumsuz olarak değerlendirir. Ancak faydacılık, bazı durumlarda olumlu sonuçlar elde etmek için deontolojik kısıtlamaların göz ardı edilmesi gereken pratik kurallar olarak görür. Yani, faydacılık, belirli durumlarda etik kısıtlamaların esnek olması gerektiğini savunur (Bartels, 2008).

2.1.2 Ahlaki ikilem senaryoları

Verilen ahlaki kararların ve beyanların doğruluğunu belirlemek felsefenin normatif etik alanında yer almaktadır. Bu alandaki en kapsamlı tartışmalardan biri, ahlaki değerlendirmelerimizi yönlendirmek için hangi prensiplerin kullanılması gerektiği üzerine olmuş ve birçok filozof ahlaki olarak doğru eylemi belirlemek için deontoloji ve faydacılık yaklaşımlarından birini desteklemiştir (Bartels ve Pizarro, 2011).

Faydacı ve deontolojik yaklaşımları duygusal olarak ilgi çekici bir biçimde çatıştıran ikilemler, ahlak konulu çalışmalarda yaygın olarak kullanılan bir materyal türüdür (Conway ve Gawronski, 2012; Laakasuo ve Sundvall, 2016). Birkaç kişinin yaşamını kurtarmak adına tek bir kişiyi aktörün kendi eylemleriyle öldürme seçeneği sunularak açıkça zarar verme amacı taşıyan bu ikilemler, bireyleri kişisel olarak derinden etkileyen ve duygusal olarak zorlayıcı bir bağlılık gerektiren yüksek çatışmalı ikimler olarak nitelendirilir (Laakasuo ve Sundvall, 2016).

Filozoflar, sıra dışı olsa da somut durumlarda ahlaki ikilemlerin sonuçlarını ifade etmeye yardımcı olabilecek retorik araçlar olarak tramvay ikilemlerini geliştirmiştir. Kurban ikilemleri olarak da adlandırılan bu ikilemler, insanların düşünmekten keyif aldığı ve yapısı gereği ilgi çekici olan durumları ele almaktadır. Bu senaryolar, hem akademik çevrelerin hem de genel halkın ahlaki konulara ilgi göstermesine yol açmıştır. Bilimsel ve popüler yayınlarda önemli bir deneyimsel model haline gelmeleri nedeniyle kullanımı uygun olan ve ahlak psikolojisinde geniş bir görünürlüğe sahip olan kurban ikilemlerinin temelleri felsefede sıkılıkla kullanılan düşünce deneylerine dayanmaktadır. Bir ilkenin veya teorinin sonuçlarını incelemek amacıyla tasarlanmış hayali senaryoları ifade eden düşünce deneyleri, bilimsel söylemin köklü bir parçası olarak klasik antik çağlardan bu yana varlığını sürdürmektedir. Ahlak felsefesinde düşünce deneyleri, genellikle kapsamlı teorik önermeleri spesifik ahlaki değerlendirmelerle karşılaştırmak amacıyla kullanılır. Tramvay problemleri, ahlak alanında bilinirliği en yüksek olan düşünce deneylerinden biridir. Foot (1967), Tramvay probleminin orijinal versiyonunu, bir eylemin izin verilebilirliğinin, zararlı sonuçların eylemi gerçekleştiren kişi tarafından istenip istenmediğine ya da yalnızca tahmin edildiği ancak istenmeyen yan etkiler olarak ortaya çıktığı duruma bağlı olup olmadığı hakkındaki argümanını desteklemek amacıyla tasarladığı düşünce deneylerinden biri olarak sunmuştur.

Ahlak çalışmalarında kurban ikilemleri çatışma yaratması sebebiyle kullanılmaya uygun olmakla beraber tramvay problemlerinin veya diğer kurban ikilemlerinin kullanıldığı pek çok deneysel çalışmanın deneysel olarak yetersiz, gerçek dünya koşullarını yansıtmayan ve psikolojik gerçekçilikten yoksun olma gibi sebeplerden dolayı dışsal geçerlilik bakımından düşük olabileceği konusunda şüpheler bulunmaktadır (Bauman, McGRaw, Bartels ve Warren, 2014). Sıklıkla kullanılan tramvay problemleri hakkında ortaya çıkan temel endişe bu ikilemlerin metodolojik özeni ve gelişmişliği sağlıyor olup olmadığıdır (Bauman ve ark. 2014). Bauman ve arkadaşları (2014), sıklıkla kullanılan tramvay tipi ahlaki ikilemlere a)sarsıcı olmaktan ziyade eğlendirici olmaları, b) gerçek hayatta insanların yaşadığı ahlaki ikilemleri yansıtamamasından dolayı temsil güçlerinin düşük olması ve c) diğer ahlaki durumlar ile aynı psikolojik süreçleri tetiklememesi eleştirilerinde bulunmuştur.

Önceki çalışmalarda ahlaki yargıları ölçmek amacıyla sıklıkla kullanılan ahlaki ikilem senaryoları son derece yapay ve karikatürize olacak kadar yetersiz bulunması gibi sebeplerle eleştirilmektedir (Sauer, 2018; Wood, 2011; akt. Körner ve Deutsch, 2022). Dolayısıyla araştırmacılar sıklıkla kullanılan bu ahlaki ikilemlerin kurgusal ve zaman zaman mantıksız bağlamlarda tasarlanmış olduğunu ileri sürerek bu yapay ikilemlerin bireylerin duruma yaklaşımını ve karar verme biçimlerini etkileyebileceğini ileri sürmüştür (Bauman ve ark., 2014).

Yakın zamanda yapılan bir çalışma ise, ahlaki yargıları ölçmek amacıyla yaygın bir şekilde kullanılan tramvay tipi ikilemlere alternatif olabilecek gerçek yaşam olaylarına dayanan ahlaki ikilem senaryoları geliştirmiş ve bu alternatif senaryoların ahlaki yargıları ölçmede daha güvenilir ve geçerli bir yöntem olduğuna dair kanıt sunmuştur (Körner ve Deutsch, 2022). Araştırmacıların geliştirmiş olduğu olgusal ikilemler, yaşanmış olaylara dayanması yönüyle gerçekçilik ölçütünü yerine getirmektedir. Senaryoda bahsedilen olaylar detaylandırılarak yer ve tarih gibi bileşenlerin üzerinde durulmuş böylelikle olayların okuyucular için açık olması sağlanmıştır. Senaryolar yoğun olarak tıbbi kararları, kazalar sonucunda gelişen acil durumları, savaş, terörizm veya suç gibi unsurları içeren temalardan oluşmaktadır.

2.1.3 Ahlaki yargılar ve ikili işlem modeli

Kohlberg (1969) gibi bazı teorisyenler, ahlakın akıl yürütmenin bir çıktısı olduğunu öne sürerken; Haidt (2001) gibi bazı araştırmacılar ahlakın temellerinin sezgisel süreçlerde yattığını ileri sürer (Conway ve Gawronski, 2013). Bu konuda ortak bir görüş inşa etmek zor olsa da, Greene ve arkadaşları (Green, 2007; Greene ve ark., 2001, 2004, 2008, 2009) ahlaki yargıların gelişiminde duygusal ve bilişsel süreçlerin birlikte katkıda bulunduğunu ileri sürerek iki zıt görüşü uzlaştırmaya çalışarak bir model geliştirmişlerdir (Conway ve Gawronski, 2013).

İkili işlem teorileri için ortak olarak kullanılan objektif terimler iki farklı süreç içermesi sebebiyle "Sistem 1" ve "Sistem 2"'dir (Evans, 2008). Sistem 1 genellikle bilinçsiz (Wilson, 2002), hızlı, otomatik (Schneider ve Schiffrin 1977) ve sezgisel (Evans, 1989, 2006) olmakla karakterize iken; Sistem 2, yavaş, bilinçli (Wilson, 2002), kontrollü (Schneider ve Schiffrin 1977) özellikleriyle tanımlanır. İkili işlem modeline göre bireyin verdiği ahlaki kararlar biri hızlı, kolay ve sezgisel zihinsel süreçleri içinde barındıran Sistem 1 ve Sistem 1'e kıyasla daha yavaş, zor ve düşünsel zihinsel süreçleri içeren Sistem 2'nin arasındaki etkileşim yoluyla alınır (Hayakawa, Tannenbaum, Costa, Corey ve Keysar, 2017).

Model ahlaki yargılamalarda, ahlaki ikilemlere verilen yanıtların bir eylemin ahlaklı olup olmadığını içsel doğasına bağlayan deontoloji yaklaşımı ve bir eylemin ahlaklı olup olmadığını eylemin sonuçlarına bağlayan faydacılık yaklaşımı tarafından yönlendirildiğini ileri sürmektedir (Conway ve Gawronski, 2013).

Greene ve arkadaşlarının geliştirdiği (2008, 2004, 2001), ahlaki yargılamada ikili işlem modeline göre, bireylerin başına gelebilecek olası zarar verici eylemleri kabul etmeyen deontolojik kararlar sezgisel ve otomatik tepkiler (Sistem 1) tarafından yönlendirilirken; olumlu sonuçları en üst düzeye ulaştırmak için olabilecek zararları davranışları kabul eden faydacı yaklaşımın dayandığı yargılar daha yüksek bilişsel ve kontrollü süreçler (Sistem 2) tarafından kontrol edilmektedir (Chan, Gu, Ng ve Tse, 2016).

Green tarafından geliştirilen modele göre bireyler birkaç kişiye fayda sağlamak adına zarar vermeyi göze alması gereken ahlaki bir çatışmayla karşılaştıklarında, zarar verme olasılığına yönelik ani ve otomatik olumsuz duygusal tepkiler deneyimlerler. Bireyin

yaşadığı bu duygusal tepki yeterince baskın olursa veya faydacı yargının oluşması için yeterli vakit, motivasyon veya kaynak sağlanamazsa otomatik oluşan duygusal tepki sürece hakim olacak ve deontolojik ahlaki yargı oluşacaktır (Conway ve Gawrınski, 2013). Birey daha elverişli işleme koşullarına sahip olduğunda ise bahsedilen zarar verme eyleminin avantajları ve dezavantajları hakkında daha derin düşünme fırsatına sahip olur. Yeteri kadar zaman, motivasyon ve kaynakların olduğu durumda bilişsel süreçler karar verme mekanizmasını etkileyerek faydacı değerlendirmeye sebep olabilir. Özet olarak ahlaki yargılamada ikili işlem modeli ahlaki ikilem durumlarında duygusal olan tepkilerin ani şekilde ortaya çıktığını, bununla birlikte yeterli zaman, motivasyon, ve kaynaklar sağlandığında ilk verilen ahlaki yanıt bilişsel düşünce süreçleri tarafından değişikliğe uğrayabildiğini ileri sürer (Conway ve Gawrınski, 2013). Ahlaki biliş alanında önce çıkan ikili süreç modeli, bireylerin genellikle diğerlerine zarar vermenin yanlış olduğunu kavramadıklarını (deontolojik Sistem-1 ahlakı) ancak daha derinlemesine bir düşünme sürecine girerek verilecek olan zararın olası sonuçlarının (faydacı Sistem-2 ahlakı) kabul edilebilir olabileceğini idrak edebileceklerini ileri sürmektedir (Bialek ve De Neys, 2017). Bu duruma bir örnek vermek gerekirse, ele geçirilen bir teröriste işkence uygulayarak, planlanmış bir saldırı sonucu onlarca masum kişinin hayatını kaybetmesinin önüne geçilmesini sağlayacak önemli bilgilere sahip olunabileceğini varsayan hipotetik bir senaryoda, yakalanan teröriste işkence etmenin (Bialek ve De Neys, 2017) ahlaki olarak kabul edilebilir olup olmadığı bireylere sorulduğu takdirde iki olası cevap ortaya çıkacaktır. Deontolojik ahlaki yaklaşım bu soruya işkencenin evrensel normlara göre kabul edilemez olması sebebiyle hayır yanıtını verecekken; faydacı ahlaki yaklaşım işkencenin kendi başına kötü olduğunu kabul etmekle birlikte potansiyel faydalarını göz önünde bulundurarak evet cevabını verecektir. Ahlaki süreçlerde ikili işlem modeli burada deontolojik yaklaşımın Sistem 1 tarafından aktive edildiğini ileri sürerken bu sürecin hızlı, otomatik ve sezgisel olmasından yola çıkmaktadır. Sistem 2 tarafından aktive edilen faydacı yaklaşımda ise durum daha derinlemesine işlenerek potansiyel faydalar önemsenir.

2.1.4 Ahlaki yargılar üzerinde etkili olabilecek bireysel faktörler

Bireylerin verdikleri ahlaki yargıları anlamaya yönelik pek çok farklı yaklaşım bulunmaktadır (Graham ve ark., 2009; Skitka ve ark., 2015). Bu alanda öne çıkan

yaklaşımlardan biri, toplumsal refahı sağlamak için ahlaki bir norm veya kuralın yıkılmasının kabul edilir olup olmadığının kararına nasıl varıldığını incelemek olmuştur. (Luke ve Gawronski, 2022). Birçok araştırma, faydacı ve deontolojik değerlendirmelerin temelinde yatan mekanizmaları kavramak amacıyla, bir ahlaki ilkenin diğeriyle çatıştığı ahlaki ikilemlere verilen tepkileri incelemiş; bununla birlikte bireylerin ikilemlere verdiği yanıtları ve benimsedikleri faydacı-deontolojik yaklaşımları bireysel farklılıklarla ilişkilendirerek geniş bir kişilik özellik yelpazesi sunmuştur (Körner, Deutsch ve Gawronski, 2020). Körner ve arkadaşlarının (2020), bireylerin ahlaki ikilemlere verdikleri yargılar üzerinde etkili olabilecek bireysel farklılıklara odaklandığı bir çalışmada araştırmacılar, psikopati, empatik ilgi, biliş ihtiyacı, öz-bildirimli faydacılık, DİS-DAS, dindarlık ve ahlaki kimlik ele alınmıştır.

Greene ve diğerlerinin geliştirdiği ikili süreç modeli, bireylerin tramvay ve yaya köprüsü gibi ahlaki ikilemlerle karşılaştığında sergiledikleri farklı ahlaki yargı modellerinin, duygusal süreçlerin farklı katılım düzeyleri tarafından açıklanabileceğini ileri sürmektedir (Sarlo, Lotto, Rumiati ve Palomba, 2014). Duygusal süreçlerin ahlaki yargılar üzerindeki etkisini daha iyi anlayabilmek için Tramvay ikilemi ile Yaya Köprüsü ikilemini karşılaştırmakta fayda vardır. Tramvay ikileminde bireylerin çoğu, beş işçinin hayatını kurtarmak adına, yalnızca bir kişinin öleceği bir yan yola sapmış bir tramvayı yönlendiren bir kolu çekmenin ahlaki olarak kabul edilebilir olduğunu düşünürken; aynı fayda-zarar oranına sahip Yaya Köprüsü ikileminde pek çok kişi beş işçiyi kurtarmak amacıyla köprüdeki kişinin ağırlığı ile treni durdurmak için bir kişiyi köprüden aşağı itme eylemini ahlaki olarak uygunsuz bulmaktadır (Sarlo, Lotto, Rumiati ve Palomba, 2014). Her iki senaryoda da beş kişinin refahı için bir kişinin feda edilmesi durumu yer almasına rağmen verilen yanıtlarda tutarsızlık olması merak konusu olmuştur (Cushman, 2013).

Bu iki ahlaki ikileme verilen yanıtlar arasındaki belirgin farkın nedeninin, ikinci senaryonun (Yaya Köprüsü) insanların duygusal tepkilerini ilk senaryoda (Tramvay) olduğu kadar yoğun etkilememesinde yattığı düşünülmektedir. Birini ölümüne itme düşüncesi, benzer bir sonuca yol açacak bir düğmeye basma düşüncesine göre daha yoğun duygusal bir tepki oluşturur. Bu nedenle, insanların bu durumları farklı şekillerde ele almalarını açıklamada duygusal tepkinin rolü kritiktir (Greene, Sommerville, Nystrom, Darley ve Cohen, 2012).

Bireylerin Yaya Köprüsü ikilemi ve Tramvay ikilemine verdikleri yanıtların farklılaşmasının altında yatan sebepleri araştıran beyin görüntüleme çalışmaları, lezyon ve davranışsal araştırmalar, bireylerin Yaya Köprüsü ikilemindeki eylemin daha güçlü bir olumsuz duygusal tepkiye neden olduğunu göstererek, bu iki duruma farklı yanıtlar verme nedenlerine ışık tutmuşlardır (Greene, Cushman, Stewart, Lowenberg, Nystrom ve Cohen, 2009). Belirli bir eylemin insanlar üzerinde uyardığı duygusal tepkiyi açıklamak için iki temel faktörden bahsedilmektedir. İlk olarak bireylerin bu tür ahlaki ikilemlere verdikleri tepkilerin kişinin niyeti ya da daha spesifik olarak, üstün iyiliği elde etmek amacıyla istenilen zarar ile üstün iyiliği elde etmek amacıyla öngörülen ancak kasıtlı olarak istenmeyen zarar arasındaki ayrıma vurgu yapılmaktadır (Greene ve ark., 2012). Niyet ilkesi olarak adlandırılan bu durumun temel prensibi, bir amaç doğrultusunda kasıtlı olarak verilen zararı bir hedefin neticesinde ortaya çıkan aynı düzeydeki zarardan ahlaki olarak daha kötü değerlendirilmesidir. Yani birey, hedefe ulaşmak için bir eylemde bulunurken diğerlerine zarar verme niyetiyle hareket ediyorsa, bu davranış ahlaki açıdan olumsuz olarak değerlendirilirken; bireyin amacı zarar vermek değilse ve ortaya çıkan zarar rastlantısal bir sonuçsa bu eylem ahlaki olarak ilk duruma kıyasla daha kabul edilebilir veya birey eyleminden daha az sorumlu tutulabilir (Greene ve ark., 2009).

İkinci olarak, yapılan birçok araştırma, "doğrudanlık" veya "kişiselllik" gibi çeşitli yapıları inceleyerek, eylemin mevcut bir tehdidi önleyip önlemediği ve zarar veren eylemin mekanik olarak iletip iletilmediği gibi faktörleri göz önünde bulundurmaktadır. Temas ilkesi ile açıklanan bu durumda, fiziksel teması kullanarak mağdura zarar vermek, fiziksel temas kullanmadan aynı düzeyde zarar vermeye kıyasla ahlaki açıdan daha kötü olarak değerlendirilir (Cushman, Young ve Hauser, 2006).

2.2 Empati

Alanyazında empati için yapılan birçok farklı tanımlama bulunmaktadır. Eisenberg ve ark. (2006) empatiyi, başka bir kişinin duygusal durumunun veya deneyiminin anlaşılmasından kaynaklanan ve o kişinin hissettiği ya da hissetmesi beklenen duygusal tepki ile aynı veya büyük ölçüde benzerlik gösteren duygusal reaksiyon olarak tanımlamaktadır. Barker (2008) benzer olarak empati için, bir başkasının duygusal durumunu ve düşüncesini fark etme, kavrama, yaşama ve bu durumlara tepki verme

eylemi tanımını yapmıştır. Yapılan bir başka tanım ise diğer bir bireyin duygusal durumuyla etkileşim sağlama, o kişinin düşünce ve duygularını kendininkilerden ayrı tutarak kavrama ve prososyal davranışlarla tepki verme becerisidir (Oliveira Silva ve Gonçalves, 2011 akt. Cuff, Brown, Taylor ve Howat, 2014). Farklı disiplinler empati kavramını farklı şekillerde tanımlıyor olsa da ortak görüşe göre empati, kişinin diğerlerinin deneyimlediği duyguyu veya sahip olduğu bakış açılarını algılama ve onların içinde bulunduğu duygusal durumla özdeşleşme yeteneğini içermektedir (Eisenberg ve ark, 2006).

Empati için yapılmış tanımlar, genellikle birbirine bağlı üç bileşeni içerir. İlk bileşen, bir kişinin başkasının duygusal durumunu hissetmesi ve bunu paylaşmasıdır. İkinci bileşen, başka bir kişinin duygusal durumunu tam olarak anlama ve kavrama yeteneğini ifade eder. Üçüncü bileşen ise, bu anlayışın ardından toplum odaklı davranışlar sergilemeyi içinde barındırır (Dadds, Hunter, Hawes, Frost, Vassallo, Bunn, Merz ve Masry, 2007). Bahsedilen ikinci bileşen olan duygusal empati kavramı, bir başkasının duygularını deneyimleme kapasitesini (Jolliffe ve Farrington, 2006) ve diğerlerinin zihinsel durumuna uygun bir duygu ile tepki verme becerisini içermektedir (Khanjani, Jeddi, Khalilzade, Nia, Andalib ve Ashrafin, 2015). Duygusal empati başkalarının gereksinimlerini algılamaktan kaynaklanan duygusal tepkiyle ilişkili olmakla beraber psikofizyolojik uyarılma gibi artan fizyolojik aktivite ile bağlantılıdır. İnsanların deneyimledikleri bu uyarılma yoğunluğu, bireyin empati kurduğu kişiyle olan yakınlığına, durumun özelliğine ve gözlemcinin kişisel özelliklerine bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir (Dovidio ve Banfield, 2015). Duygusal empati, empatik düşünce ve kişisel rahatsızlık olmak üzere iki alt boyutu içermektedir (Pang, Song ve Ma, 2022). Empatik düşünce diğerlerinin kaygı, sıkıntı gibi olumsuz duygulardan geçtiği dönemlerde o kişilere karşı sempati, ilgi, yakınlık ve şefkat gibi duygusal tepkileri deneyimleme durumu iken kişisel rahatsızlık, olumsuz deneyim yaşayan kişileri gözlemleyerek onların üzüntü ve rahatsızlıklarını paylaşmakla ilgilidir (Engeler ve Yargıç, 2007). Diğerlerinin zihinsel durumunu kavrama becerisi olan bilişsel empati ise bireyin diğerlerinin düşünce ve duygularını anlamak için kendisini diğer bir kişinin zihnine bilinçli olarak koyma becerisidir. Bilişsel empati diğerlerine inanç, niyet veya duygu gibi zihinsel durumları atfetme yeteneğini ifade etmektedir (Spaulding, 2017; Decety ve Yoder, 2015). Bireyin diğer bir kişinin sahip olduğu perspektifi

benimsemesini, onun düşünce ve duygularını hayal etme sürecini içeren bilişsel empati, (Davidio ve Banfield, 2015) perspektif alma ve fantezi olmak üzere iki bilişsel boyuttan oluşmaktadır. Perspektif alma, diğerlerinin bakış açılarını özümseyerek olaylar ve durumlara onların penceresinden bakmayı gerektirirken fantazi, bireyin kendisini film ve oyun gibi kurgusal içeriklerdeki karakterlerle özdeşim kurması eğilimidir (Pang ve ark., 2022).

Hem bilişsel hem de duygusal empati, yetişkin bireylerin prososyal davranışlarını şekillendirmede önemli rol oynayan faktörler arasındadır (Eggum, Eisenberg, Kao, Spinrad, Bolnick, Hofer, Fabricius ve ark. 2011). Prososyal davranış kavramı yardım etmek, paylaşmak, duygusal destek sağlamak, bağış yapmak veya gönüllü olmak ve iş birliği sağlamak gibi başkalarına fayda sağlamayı amaçlayan geniş bir eylem yelpazesini içermektedir (Dovidio ve Banfield, 2015). Empati bireyin diğer kişilerin eylemlerini yargılamasına ve eyleme ilişkin duyguları deneyimlemesine neden olmakla beraber başkalarının yardım çağrısını algılamayı kolaylaştır ve böylelikle prososyal davranışı teşvik eder (Pang ve ark., 2022). Başkalarının duygusal ve zihinsel durumlarını anlamada işlev gösteren empati becerisinin, daha fazla ve üstün kalitede prososyal davranışı teşvik ettiği görüşü Blum (2011) tarafından da ortaya konmuştur. Bu bağlamda dikkate değer bir etmen olarak empatinin, toplum yanlısı davranışları teşvik ettiği ve bu nedenle ahlaki yargılamalarda ve eylemlerde kritik bir rol oynadığı bilinmektedir (Sarlo ve ark., 2014).

Bireyin, diğerlerinin içinde bulunduğu durumu duygularıyla birlikte anlamanın doğrudan prososyal davranışa sebep olması mümkün olmakla beraber bazı araştırmacılar bu sürecin empati ve ilişkili durumlar ve ahlaki akıl yürütme üzerindeki etkisi aracılığıyla olduğunu, prososyal davranışların dolaylı olarak meydana geldiğini savunmaktadır (Eggum ve ark., 2011). Toplum yanlısı davranışların, diğerlerine yönelik değerler ve inançlar, toplumsal sorumluluk, diğer bireyleri koruma ve desteklemeye yönelik kaygı duyma, suçluluk duyma ve telafi etme isteği gibi ahlaki işleyişi ölçen faktörlerle pozitif ilişkili olduğuna dair bulgular mevcuttur (Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006). Diğerlerinin duygu ve düşüncelerini anlama becerisi yüksek olan bireylerin ahlaki muhakemelerinin ve onlara karşı olumlu davranış gösterme eğiliminin yüksek olması beklenmektedir (Eisenberg ve ark. 2006; Eggum ve ark., 2011). Slote (2001, 2004) benzer bir görüşü savunmuş ve diğerlerini önemsemenin ahlaki yargılama sürecinde yeri olan önemli bir erdem olduğu

ileri sürerek empatinin ahlak için gerekli olduğunu savunmuştur (Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2007). Genellikle ahlaki bir duygu olarak kabul edilen empati, insan işlevselliği için önemli bir faktör olarak kabul edilir. Çok uzun zamandır filozoflar (Hume, 1977/1966; Blum, 1980) ve kısmen daha yakın süredir birçok psikolog (örn. Eisenberg, 1986; Hoffman, 1987) tarafından empatinin ve empati ile ilişkili duygusal tepkilerin duyarlılık, yardım etme ve destek olma gibi olumlu davranışları teşvik ettiği ileri sürülmektedir (Eisenberg, Fabes, Spinrad, 2006).

Belirli ahlaki durumlarla karşılaşıldığında insanlar içsel olarak iki farklı süreci kullanmakta ve bu süreçler arasında çatışmalar yaşanmaktadır. Otomatik duygusal tepkiler daha çok görev bilinci ve ahlaki olarak doğru olma durumu ile ilişkilendirilen deontolojik yargıları desteklerken; daha kontrollü ve düşünsel süreçler, genel olarak daha büyük iyiliği sağlayan faydacı yargıları desteklemektedir (Gleichgerrcht, Torralva, Rattazzi, Marenco, Roca ve Manes, 2013).

Ahlaki yargılar ve empati arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların bulguları da bu bilgilere paralellik göstermektedir. Gleichgerrcht ve Young'ın (2013) çeşitli senaryolar kullanarak yürüttükleri çalışmada, senaryolara faydacı yanıtlar veren genç yetişkinlerin önemli ölçüde daha düşük empatik endişeye sahip oldukları bulgulanmıştır. Empati dahil olmak üzere sosyal bilişin temel unsurlarında bozulmalar ve eksikliklerle karakterize olan otizm ve asperger sendromuna sahip katılımcılara klasik ahlaki ikilemlerin (tramvay ve yaya köprüsü) sunulduğu bir başka çalışmada, katılımcıların sıklıkla faydacı yargılarda bulunduğu gözlenmiştir (Gleichgerrcht ve ark., 2013). Duygusal deneyimleri tanıma ve tanımlama konusunda zorluklarla karakterize olan aleksitiminin yüksek ve empati becerisinin düşük olduğu bireylerin faydacı ahlaki yargıda bulunma eğiliminin yüksek olduğu öne sürülmektedir (Gleichgerrcht, Tomashitis ve Sinay, 2015).

2.3 Karanlık Üçlü

İnsan doğası, yalnızca olumlu ya da olumsuz yönler taşıyacak kadar basit olmayan çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Ancak, günlük hayatta sürekli olarak belirli bir yönde sahip olduğumuz düşünce kalıpları, duygusal tepkiler ve sergilediğimiz davranışlar insanlar (bireyler) arasındaki farklılıkların daha belirgin hale gelmesini sağlamaktadır (Kaufman, Yaden, Hyde ve Tsukayama, 2019). Bir süredir, etik, ahlak ve sosyal açılardan

tartışmalı davranışlarla ilişkilendirilen üç kişilik özelliği hakkında yapılan araştırmaların sayısı psikoloji ve özellikle kişilik psikolojisi alanlarında giderek artış göstermektedir. Bu üç kişilik özelliğinin, normları ihlal eden pek çok eylemde önemli bir role sahip olduğu düşüncesiyle, Paulhus ve Williams (2002), bu kişilik özellikleri için "Karanlık Üçlü" terimini öne sürmüştür (Furnham, Richards, ve Paulhus, 2013; Muris, Merckelback, Otgaar ve Meijer, 2017). "Karanlık üçlü" terimi, kişiliğin karanlık yönü olarak bilinen ve birbiriyle ilişkili bulunan, subklinik kişilik özelliklerini içeren bir terimdir (Moshagen, Hilbig ve Zettler, 2018). Bu terim, kişiliğin karanlık yönünü oluşturan ve istenmeyen, antisosyal kişilik yapısıyla ilişkilendirilen narsisizm, Makyavelizm ve psikopatinin bir araya geldiği çatıyı ifade etmektedir (Paulhus ve Williams, 2020). Subklinik düzeyde narsisizm, psikopati ve Makyavelizm kişilik özellikleri, duygu eksikliği, benmerkezcilik, insan ilişkilerinin yüzeysel kaldığı, çıkar ve menfaate dayalı yaklaşımlar ve manipülatif davranışlar gibi çeşitli özellikleri paylaşmaktadır (Jones ve Paulhus, 2010; akt. Rauthmann ve Kolar, 2012). Bu kişilik özelliklerinin karanlık üçlü çatısında yer almasının nedenleri arasında a)toplumsal açıdan istenmeyen özelliklere sahip olmaları, b)manipülasyon gibi benzer davranış örüntüleri sergilemeleri c)ölçeklerinin arasında pozitif ilişki bulunması ve d)kavramsal olarak benzer niteliklere sahip olmaları gibi sebepler yer almaktadır (Rauthmann, 2012).

DSM-V'de kişilik bozuklukları olarak tanımlanan "Narsisizm" ve "Psikopati" klinik psikiyatri alanyazında ve uygulamasında yer alan kavramlardır (Rauthmann ve Kolar, 2012). "Karanlık Üçlü" olarak adlandırılan bileşenler ise alanyazında sözde patolojik özellikler olarak yer bulur ve bu özelliklere sahip olanlar subklinik olarak tanımlanmaktadır (Jonason, Duineveld ve Middleton, 2015). Buradaki temel ayrım, karanlık üçlü kişilik özelliklerinin bir kişilik bozukluğu olmasından ziyade, klinik olmayan eşik altı düzeyde kişilik özellikleri olarak değerlendirilmeleridir (Aghababaei ve Blachnio, 2015; Furnham, Richards ve Paulhus, 2013).

Özellikle kişilik bozuklukları konusunda yapılan çalışmalarda, klinik ve subklinik farkını belirlemek amacıyla bu iki terim sıklıkla karşılaştırılmaktadır (Furnham ve ark., 2013). Klinik belirtiler göstermeyen anlamına gelen "subklinik" terimi bir hastalığın ortaya çıkmadan önceki aşamasını karşılamaktadır. Subklinik safhasında bulunan bireyin semptomları hafif düzeyde veya fark edilemez şiddette olabilir (Özsoy ve Ardıç, 2017);

bu da doğal olarak daha geniş bir yelpazeyi kapsar ve dolayısıyla mevcut topluluk içinde daha yaygın olarak görülür (Ray ve Ray, 1982; Furnham ve ark., 2013). Özetlemek gerekirse klinik durumları klinik olmayan durumlardan ayıran yönler semptomların yoğunluğu, baskınlığı, kişide kurmuş olduğu hâkimiyet şeklinde sıralanmaktadır. (Paulhus ve Williams, 2002).

Makyavelizm, Narsisizm ve psikopati terimleri, pek çok ortak özelliğe sahip olmakla beraber kendi tarihsel temellerine ve tanımlarına sahip kavramlardır (Muris ve ark., 2017). Bu bölümde karanlık üçlü kişilik özellikleri hakkında daha detaylı bilgi edinebilmek ve ahlaki yargılarla ilişkisini inceleyebilmek amacıyla her biri detaylı olarak ele alınacaktır.

2.3.1 Makyavelizm

Makyavelizm, klinik bir sendromun veya kişilik bozukluğunun tezahürü (ifadesi) olmaktan ziyade adını İtalyan diplomat ve siyaset teorisyeni Niccoló Machiavelli tarafından 1532 yılında yazılan “II Principe” kitabından alan bir terimdir (Furnham ve ark., 2018). Bu eserde Machiavelli, iktidarını sürdürmeye yönelik "salt sonuca odaklı ve güven, şeref, dürüstlük gibi geleneksel değerlerden yoksun faydacı ve rasyonel bir yaklaşımı ele almıştır (Wilson, Near ve Miller, 1996; Kessler, Bandelli, Spector, Borman, Nelson ve Penney, 2010). Machiavelli’nin, krallar ve soylular için siyasi rakiplerin öldürülmesi gibi iktidarlarını korumak için planlı ve gerektiğinde ahlaki olmayan yöntemleri kullanmanın gerekebileceği konusundaki tavsiyeleri bu kitapta yer almaktadır (Muris ve ark., 2017). Machiavelli'ye göre net bir amaç taşıyan lider, dalkavukluk ve yalan gibi manipülatif kişilerarası stratejiler dahil olmak üzere işe yarayabilecek tüm taktiklere karşı açık olmalıdır (Jones ve Paulhus, 2009). Özetlemek gerekirse, Machiavelli'nin temel görüşü, "amaçlar araçları haklı çıkarır" inancına dayanarak bireyin belirlediği hedeflere ulaşabilmesi ve siyasi konumunu koruması adına etik dışı yöntemlere başvurabileceği (şeklindedir) şeklindeki genellenmiş inançlara dayanır (Moss, 2005).

1970'lerin başından itibaren araştırmacılar, Makyavelizm kavramını Niccolo Machiavelli'nin (1513/1998) aldatıcı ve manipülatif liderlik stratejilerinin bir kılavuzu olarak kabul edilen eseri "II Prince" ile kavramsal olarak ilişkilendirerek geliştirmeye ve

incelemeye başlamıştır (Kessler, 2010). Aradan geçen yüzyılların ardından, II Principe kitabında yer alan Machiavelli'nin siyasi stratejilerinin insanların günlük yaşamlarında sergiledikleri davranışlar ile benzerlikler gösterdiği Christie ve Geis'in (1970) dikkatini çekmiştir. Bu benzerliklerden ilham alan Christie ve Geis, Niccolò Machiavelli'nin siyasi yazılarından esinlenerek sonuçların süreçlerden daha önemli olduğuna veya amaçların araçları haklı çıkardığına (amaca ulaşan her yol mubahtır) inanan felsefesiyle karakterize olan Makyavelizm adında bir kişilik yapısı öne sürmüştür (Kish-Gephart ve Harrison, 2010).

Richard Christie tarafından Machiavelli'nin orijinal metinlerinden seçilen ifadelerden oluşan Makavelizm terimi, diğerlerine ve topluma karşı alaycı bir tutumu, faydacı ahlaki yaklaşımı ve bireysel çıkarlara dayalı motivasyonu içeren, ikiyüzlü ilişki tarzını benimseyen bir kişilik sendromu olarak tanımlanmaktadır (Christie ve Geis 1970; Jones ve Paulhus 2009; Wilson, Near ve Miller, 1996; Pilch ve Turksa, 2015). Makyavelist kişilik özellikleri yüksek olan bireyler genellikle "ahlaki olmayan eylemler, aşırı davranışlar, gizli planlar ve etik dışı aşırılıklar gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Bu bireyler, kişiler arası ilişkileri fırsatçı bir şekilde kullanma ve kişisel kazanç için başkalarını aldatma eğilimindedir (Kish-Gephart ve Harrison, 2010). İstediklerini elde etmek için sahip oldukları ilişkileri ve ahlaki normları kasıtlı olarak çiğneme davranışı gösteren Maktavelist bireyler (Jones ve Paulhus, 2009; Kish-Gephart, Harrison, ve Treviño, 2010; O'Boyle, Donelson, Banks, Story ve White, 2014) hedeflerine ulaşmak için her yolu kullanabileceklerine ve önemli olan tek şeyin nihai sonuç olduğuna (inandıkları) dair bir zihniyete sahiptir (Jones, 2016; Carre ve Jones, 2017).

Makyavelist kişilik özelliği yüksek olan bireylerin kişilerarası ilişkilerinde duygusal uzaklık yaşadığı, duygusallıktan ziyade ilişkilerinde bilişsel olarak tanımlanabilecek bir yaklaşıma sahip oldukları ve bireysel farklılıklarla daha az ilgilendikleri görülmektedir (Christie ve Geis, 1970; Austin, Farrelly, Black, Moore, 2007). İlk incelemelerinin bir sonucu olarak, Christie ve Geis (1970), Makyavelist kişilik özelliğini ölçmek için geliştirilmiş ölçeklerden yüksek alan bireylerin düşük alanlarla arasındaki temel ayrımın kişiler arası ilişkilere sundukları duygusal katkı düzeyi olduğu sonucuna varmıştır (Wastell ve Booth, 2003).

Empatinin bir başkasının deneyimlediklerini hem bilişsel hem de duygusal düzeyde paylaşma becerisi olduğu (Levenson ve Ruef, 1992 akt. Wastell ve Booth, 2003) ve Makyavelist bireylerin duygusal mesafe yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda bu bireylerin empati ve benzeri duyguları deneyimlemelerinde eksiklik yaşadıklarını düşünmek şaşırtıcı olmayacaktır. (Austin ve ark., 2006). Makyavelistlerin belirgin bir özelliği olarak, empati ve duygusal bağ kurma eksikliği, manipülasyon uyguladıkları kişiler üzerinde oluşturdukları etkinin ayrımında olmadıklarını çıkarımına sebep olabilmektedir (Wastell ve Booth, 2003).

Makyavelizm ve empati kişilik özelliği arasında ters bir ilişki olduğuna yönelik bulguların dışında alanyazında farklı görüşler de mevcuttur. Makyavelizm, bireyin (kişisel çıkarlarına yönelik) benmerkezci niyetleri doğrultusunda manipülatif davranmayı ve amaçlarına ulaşabilmek için diğerlerini kullanmayı içermesi sebebiyle sıklıkla "zihin okuma" terimiyle ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle, bazı araştırmacılar, Makyavelizm kişilik özelliği yüksek olan bireylerin, empati, Zihin Kuramı ve duygusal zeka olmak üzere bazı belli sosyal ve bilişsel becerilere sahip olabileceğini iddia etmektedir (Blötner, Steinmayr ve Bergold, 2021). Öne sürülen bu düşünce ile ortak olacak şekilde Davis ve Stone (2003), diğerlerini manipüle etmekteki başarılarından dolayı Makyavelist kişilerin özellikle sosyal bağlamlarda insanları anlama konusunda üstün bir beceriye sahip oldukları görüşünü savunmuştur (Jones ve Paulus, 2009).

Ulusal ve uluslar arası alanyazına bakıldığında empati değerlendirme yöntemleri ya bilişsel ya da duygusal empatiye odaklanmıştır. Ancak bu yaklaşımda genellikle bu iki empati boyutu arasındaki ayrımlara yer verilmemiştir. İki empati sisteminin farklı davranışsal ve motivasyonel özelliklere sahip olduğu göz önüne alındığında karanlık üçlü kişilik özellikleri ile bilişsel ve duygusal empatinin bir arada bakıldığı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Wai ve Tilipoulos, 2012). Karanlık üçlü kişilik özelliklerine sahip bireylerin, öz bildirimler ve yüz ifadeleri görevleri aracılığıyla ölçülen bilişsel ve duygusal empatideki eksikliklerle ilişkili olup olmadığının incelendiği bir çalışmada araştırmacılar, katılımcıların duygusal empati düzeylerinin düşük olmasını ve bilişsel empati düzeylerinde hiçbir bozulma olmamasını hipotez etmiştir. Araştırma ile birlikte, Makyavelizm kişilik özelliği yüksek olan katılımcıların hipotez edildiği gibi duygusal empatilerinin düşük olduğu bilişsel empati düzeylerinde ise bozulma olmadığı şeklinde

bulgular elde edilmiştir (Wai ve Tilipoulos, 2012).

2.3.2 Subklinik narsisizm

Narsisizmin kökleri, kendi güzelliğine ve ihtişamına âşık olan ve başkalarının sevgisini küçümseyerek reddeden genç erkek bir avcı olan Yunan mitoloji karakteri Narcissus'a dayanmaktadır (Muris ve ark., 2017). Mitolojideki bu anlatı günümüzdeki narsisizm kavramının özünü yansıtmaktadır (Campbell, Miller ve Buffardi, 2010; akt. Muris ve ark., 2017).

Narsisizm, bireyin kendine yönelik aşırı sevgi-hayranlık duyması, üstünlük hissi, dikkat çekme arzusu ve kişilerarası ilişkilerde sömürücü davranışlarla karakterize bir durumu/kişilik özelliğini/psikopatolojiyi ifade etmektedir (Campbell Schermer, Villani, Nguyen, Vickers ve Vernon, 2008). Sahip olduğu değeri ve yetkinliği (gücü) büyük ölçüde abartma eğilimiyle karakterize olan narsisizm tanımları (Campbell ve ark., 2008) genel anlamda üstünlük, kendini beğenme, kontrol ve güç arzusu gibi özellikleri içermektedir (Deutchman ve Sullivan, 2018). Ün, yetenek, başarı konusunda kendilerini "en" gördükleri gerçek dışı bir dünyada yaşayan narsist bireyler sahip oldukları nitelikler konusunda abartılı inançlar sebebiyle kibirli ve benmerkezci yapıya sahiptirler (Dilek-Ertürk ve Eray, 2016).

Narsisizm genellikle fazlasıyla yüksek özdeğer duygusu, abartılı düzeyde kendine önem verme ve diğerlerine yönelik ilgisizlikle tanımlanır; bu sayılanlar da bireyin hedeflerini elde edebilmesi için diğerlerine manipülatif yaklaşma ve onları kullanma eğilimine yol açmaktadır (Vonk, Zeigler-Hill, Mayhew ve Mercer, 2013). Diğer insanların düşünce ve duygularını göz ardı etme eğilimimde olan narsist bireylerin genellikle diğerlerinin içinde bulunduğu zihinsel süreçleri anlama ve duygusal olarak paylaşma eğilimleri diğerlerine göre daha düşüktür (Burgmer ve Weiss ve Ohmann, 2019).

Narsisizmle ilgili kısa ama derin bir psikolojik araştırma geçmişi bulunmaktadır. Bu alandaki erken çalışmalar, narsisizmi bir kişilik bozukluğu olarak incelemiştir. Narsisistik karakter terimi, ilk olarak 1980 yılında yayınlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı'nın üçüncü baskısında (DSM-III) "Narsisistik Kişilik Bozukluğu" olarak kategorize edilmiştir. Yapılan revizyonlar sonrasında bozukluğun en güncel tanımı ise 2013 yılında yayınlanan DSM-5'te yerini almıştır. DSM-III ile birlikte psikolojik bir

bozukluk olarak ele alınmış olsa da, Freud dâhil olmak üzere pek çok teorisyen, narsisizmi patolojik olmayan, kişilik paterni olarak değerlendirmiştir (Miller ve Campbell, 2008). Bu teorisyenlere göre narsisizm sürekli bir spektrumda yer alır ve Narsisistik Kişilik Bozukluğu olarak tanımlanamayan ancak yine de sorun yaratabilecek subklinik düzeyde kendini göstermektedir (Lull ve Dickinson, 2018). Büyüklenmeci benlik yapısına sahip olma ve gerçeklik ile başa çıkmak için bunu sürdürmeye yönelik davranışlardan oluşan derinlikli bir kişilik özelliği olarak kabul edilen subklinik narsisizm, Narsisistik Kişilik Bozukluğu (APA, 2013) ile kıyaslandığında patolojisi olmayan insanlar arasında da bulunabilir (Emmons, 1984; Casale ve Banchi, 2020; Morf ve Rhodewalt, 2001).

Patolojik boyutta olmayan narsisizm, bireyin sahip olduğu bireysel etki hissini artırarak benlik saygısı ve genel olarak iyi hissetme durumuna katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, olumlu bir benlik algısı geliştirme ve bunu sürdürmek için olumsuz bilgileri en aza indirgeme eğilimine sahip olan bu kişiler aynı zamanda hırslı, memnun ve başarılı olma eğilimine de sahiptir. Ancak bu özellikler bireylerin diğerleriyle ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Pincus, Ansell, Pimentel, Cain, Wright ve Levy, 2009). Narsisistik bireylerin diğerleriyle ilişkilerinde bozulmalar meydana gelmesini açıklamak için öne sürülen faktör, narsisizmin temel bir özelliği olan düşük empati becerisidir. Bir diğerinin perspektifini veya yaşadığı duyguları dolaylı olarak deneyimleme hali olarak tanımlanan empatinin, olumlu prososyal davranışların geliştirilmesinde ve antisosyal davranışların azaltılmasında kritik rol oynadığı göz önünde (Vreeke ve van der Mark, 2003) bulundurulduğunda nasisizmin empati ile ters yönlü ilişkiye sahip olması şaşırtıcı olmayacaktır (Hart, Hepper ve Sedikies, 2018).

Narsisizm ve empati arasındaki ilişki, empatinin başka birinin bakış açısını anlamak olan bilişsel empati ve başkasının duygusal durumunu anlamak olan duygusal empati boyutlarıyla ilgilidir.

2.3.3 Subklinik psikopati

Kişilik özellikleri kapsamında yer alan ve ahlaki olmayan davranışlarla karakterize bir bozukluk olan psikopati (Cardinale ve Marsh, 2015), genellikle erken çocukluk döneminde başlayan ve ömür boyu devamlılık gösteren gelişimsel bir bozukluktur

(Harpur ve Hare, 1994; Blair, 2005). Psikopatinin tanımlanması zor olan bir bozukluk olması ile birlikte (Schramme 2014) yapılan araştırmalara göre benmerkezcilik, dürtüsellik, empati yoksunluğu, agresiflik ve pişman olmama gibi bazı belirli özellikler psikopatiyi tanımlarken kullanılan ortak temaları oluşturmaktadır (Talbert 2016, akt. Çap, 2022).

Klinik psikopati ile klinik olmayan psikopati arasındaki temel fark, davranışlar, duygusal tepkiler, kişilerarası ilişkiler veya düşünsel süreçlerin türleri veya kategorileri değil, bu davranışların ve düşüncelerin şiddeti, yoğunluğu veya sıklığıdır (Hersen ve Thomas, 2006). Klinik psikopati, iş, aile, sosyal ilişkiler gibi bireyin birçok yönüne etki eden, sapkın ve işlevsiz davranışlar, duygusal tepkiler ve düşüncelerle karakterize edilen bir modeldir. Bu bireyler genellikle ciddi bir işlevsellik kaybına sahiptir ve iş, eş ve arkadaşlık gibi rollerde zorluk yaşarlar. Toplum içerisinde hayatlarını sürdürme noktasında genellikle problem yaşayan klinik psikopatlar genellikle cezaevi ya da psikiyatri kurumlarında bulunmaktadır (Hare, 1999; akt. Hersen ve Thomas, 2006). Subklinik psikopatlar ise benzer işlevsiz davranışlar, duygusal tepkiler ve düşünce kalıplarının içinden geçerler, ancak subklinik psikopatiye sahip bireylerin semptomları daha az belirgin ve yaygın şekilde deneyimlemelerinden dolayı işlevselliklerindeki bozulma düzeyi ve bozulmadaki yaygınlığı klinik psikopatiye kıyasla oldukça düşüktür (Hersen ve Thomas, 2006).

Psikopati görülen bireylerde, duygusal açıdan belirgin bir empati eksikliği ve düşük suçluluk hissiyle beraber suç faaliyetleri ve şiddet içeren davranış sorunları sıkça gözlemlenmektedir (Blair, 2005). Empati becerisindeki işlevsizlik ile karakterize tipik bir bozukluk olan psikopatide yaşanan bir başkasına sürekli olarak ciddi zarar verme durumu, o kişinin deneyimlediği acıya uygun bir "empatik" tepki verme konusundaki önemli bir rahatsızlığın işaretidir. Bu sebeple empatide işlev bozukluğuna vurgu yapmak, psikopati tanı kriterlerinin bir parçasıdır (Hare, 1991; Blair, 2005)

Ahlak alanında çalışan bazı araştırmacılar, psikopati kişilik özelliğine sahip bireylerin benmerkezci motivasyona sahip olmaları sebebiyle diğerlerine kıyasla daha az gelişmiş ahlaki yargılama becerilerine sahip olduğunu ileri sürmektedir (Marshall, Watts, Frankel ve Lilienfeld, 2017). Bu kişilerin ahlaki yargılamalarına yönelik yapılan bir diğer tespit,

empati ve kaygı seviyelerindeki eksiklik ve suçluluk duymama gibi nedenlerle faydacı karar alma eğilimlerinin daha yüksek olduğu yönündedir (Blair, 2007).

2.3.4 Karanlık Üçlü ve ahlaki yargılar

Son dönemde yapılan birçok araştırma, katılımcıların daha fazla kişinin hayatını kurtarmak için bir kişinin hayatını tehlikeye atıp atmayacaklarına dair varsayımsal ahlaki ikilemlere odaklanmıştır. Zamanla genişleyen bu alanyazında, bireyler bahsedilen türde zararı kabul ettiğinde faydacı değerlendirmeye sahip olduklarına yönelik değerlendirmede bulunulurken; reddettiklerinde faydacı olmayan (veya deontolojik) değerlendirmede bulundukları ifade edilir. Faydacı yaklaşım, "maliyet-fayda" analizi kullanarak en büyük yararı en geniş insan grubu için elde etmeyi hedefler. Klasik faydacılık prensibine göre, her zaman toplam refah düzeyini en üst düzeye çıkarmak hedeflenmelidir (Bentham, 1789/1961; Mill, 1861; Kahane, Everett, Earp, Farias ve Savulescu, 2018). Bununla beraber faydacılık, sadece acıyı azaltmayı ve mutluluğu artırmayı amaçlamaktan veya daha az hayat kurtarmak yerine daha fazlasını kurtarmanın ahlaki açıdan daha üstün olduğu gibi basit düşüncelerden daha fazlasını içinde barındırır (Kahane ve ark., 2018).

Faydacılığın temel felsefesi, daha iyi olanın tarafsız bir şekilde en yükseğe çıkarılmasıdır. Tamamen tarafsız bir ahlaki perspektifi kabul etmek, her bireyin refahına eşit derecede değer vermeyi gerektirir. Dolayısıyla bireyin kendisinin, aile üyelerinin, yakın çevresinin, yurttaşlarının ve hayvanların iyiliğine öncelik vermek bu faydacı anlayışta yer bulmamaktadır. Böylesi bir bakış açısı vejeteryen veya vegan olma, ihtiyacı olan başka ülkeler için sivil toplum kuruluşlarına para bağışlama veya organ bağışlama gibi yüksek fedakârlık gerektiren eylemleri de içerebilmektedir. Kişisel, duygusal, mekansal veya zamansal farklılıkları dikkate almadan, tüm insanlığın hatta duyarlı olan tüm varlıkların refahını en üst düzeye çıkarılması gerektiğini savunurlar. Bu görüş faydacılığın olumlu boyutu olan tarafsız iyiliğe karşılık gelmektedir. Kumova ve Bahçekapılı (2021), faydacılığın tarafsız iyilik boyutunu, bir kişinin kendisine duygusal veya fiziksel olarak yakın olmayan diğerlerinin çıkarlarını, gerekirse kişisel fedakarlık yaparak maksimize etme eğilimi olarak tanımlamaktadır.

Faydacılığın olumsuz boyutu olan araçsal zarar ise bireyin tek ve esas amacının her zaman faydayı maksimize etmek gerektiğini ve bu amacın masum insanlara zarar vermenin de dahil olduğu diğer ahlaki kuralların getirdiği kısıtlamalardan etkilenmemesi gerektiğini ileri sürmektedir (Mill, 1861/1998; akt. Kumova ve Bahçekapılı, 2021). Faydacılığın araçsal zarar boyutu, daha büyük bir iyiliği elde etmek amacıyla masum insanların araç olarak kullanılmasına, onlara ciddi zarar verilmesine ve hatta gerekiyorsa öldürülmesine onay veren olumsuz bir perspektifi içermektedir (Kahane ve ark., 2018).

Karanlık Üçlüyü kısaca tekrar ele almak gerekirse, subklinik psikopati, heyecan peşinde koşan dürtüleri, duygusal anlamda duyarsız oluşu, aldatmayı ve pişmanlık düzeyinde eksikliği, Makyavelizm genellikle davranışlarda manipülatif oluşu, genel anlamda kabul gören dünya görüşleri üzerinden alaycı olmayı ve geleneksel ahlakı önemsememekle ilişkilendirilir. Son olarak subklinik psikopati, kişinin sahip olduğu abartılı üstünlük hissi, egosantrik oluşu ve kendisini aşırı sevmesi olarak betimlenmektedir. Empati becerisinde eksiklik Karanlık Üçlü unsurlarının ortak çekirdeğini oluşturmaktadır. Duygusal açıdan eksik ve manipülatif olarak nitelendirilebilecek bu kişilik özelliklerine sahip kişilerin, yaygın olarak kullanılan bir dizi ahlaki ikileme verdikleri yanıtların faydacı perspektifte olması dikkat çekicidir (Bartels ve Pizarro, 2011). Antisosyal özelliklere veya daha düşük empati seviyelerine sahip bireylerin özellikle toplumsal iyiliği teşvik etme veya insanlıkla ilgili özel bir endişe taşımaları oldukça kafa karıştırıcı olmuştur (Kumova ve Bahçekapılı, 2021; Kahane ve ark., 2018).

Faydacı ahlaki yaklaşımın temel mantığı düşünüldüğünde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile aralarında büyük bir zıtlık bulunduğundan, kullanılan ahlaki ikilem senaryoların geçerliliği hakkında tartışmalar gelişmiş, bu senaryoların faydacı ve deontolojik kararları yeterince iyi ayırt edebildiğine yönelik şüphe oluşmuştur (Kumova ve Bahçekapılı, 2021). Bu senaryolara yönlendirilen bir eleştiri, senaryoların sadece faydacılığın araçsal zarar yönü ile ilgilendiğini, tarafsız iyilik boyutunun ise ihmal edildiği yönündedir (Kumova ve Bahçekapılı, 2021). Diğer bir ifadeyle, fedakârlık ikilemleri modeli, faydacı bir perspektifin olumlu, nesnel ve özgeci yönlerini göz ardı eder veya küçümser (Kahane ve ark., 2018). Kahane ve arkadaşları (2018), bu bağlamda, faydacı karar verme eğilimlerini kişilik özelliği olarak ele almak amacıyla faydacılığın iki alt boyutu olan "tarafsız iyilik" ve "araçsal zarar" için toplamda 9 maddeden oluşan

Oxford Faydacılık Ölçeğini geliştirmişlerdir (Kumova ve Bahçekapılı, 2021).

Mevcut çalışma, faydacı tutumu iki alt boyutu ile ele alarak karanlık üçlü kişilik özelliklerine sahip bireylerin ahlaki ikilemlerde faydacı tutum sergilemeleri durumunda oluşabilecek çelişkiye açıklama getirme hedefi taşımaktadır.

3. ÇALIŞMA 1

3.1 Yöntem

Mevcut tezin yöntem bölümü çalışma 1 ve çalışma 2 olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Olgusal ahlaki ikilem senaryolarının adaptasyonunun yapıldığı birinci çalışma Bölüm 3.1'de ele alınacak olup, adaptasyonu tamamlanan materyallerin de kullanılacağı ikinci çalışma Bölüm 3.2'de aktarılacaktır.

Yöntem bölümünde sırasıyla araştırma modeli, araştırmanın örneklemi, kullanılan veri toplama araçları, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması bilgilerine yer verilmiştir.

3.1.1 Araştırma Modeli

Körner ve Deutsch (2022) tarafından geliştirilen olgusal ahlaki ikilem senaryolarının adaptasyonunun yapıldığı bu çalışmada genel tarama modeli kullanılmıştır.

3.1.2 Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini, anadili Türkçe olan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Adaptasyon çalışmasının yapıldığı bu araştırmanın örneklemini 18-54 yaş aralığındaki 212 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem, uygun örnekleme (convenience sampling) yoluyla belirlenmiştir.

3.1.3 Çeviri Süreci

İlk olarak, Olgusal Ahlaki İkilem Senaryolarının Türkçe adaptasyon çalışması için 2022 yılında yayımlanmış olan orijinal araştırmanın birincil yazarı Dr. Anita Körner'a e-posta aracılığı ile ulaşılmış ve gerekli izin alınmıştır. Senaryoların ve yönergenin Türkçe çevirisi İngilizce ve Türkçe dillerine hâkim olan, İleri Nörolojik Bilimler ve Felsefe alanlarında doktora uzmanlığı bulunan iki akademisyen tarafından yapılmıştır. Yapılan iki farklı çeviri, tez danışmanı tarafından tarafsız olarak değerlendirilmiş, uzmanların da onayları doğrultusunda tek bir Türkçe çeviri form oluşturulmuştur.

3.1.4 Veriler ve Toplanması

Bu çalışmada Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK 1), Demografik Bilgi Formu (EK 2) ve Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevi (EK 3) kullanılmıştır.

3.1.4.1 Veri toplama araçları

Bu çalışmada Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK 1), Demografik Bilgi Formu (EK 2) ve Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevi (EK 3) kullanılmıştır.

3.1.4.2 Bilgilendirilmiş onam formu

Bilgilendirilmiş onam formu, yürütülen araştırmanın amacını, katılımcılardan alınan bilgilerin gizli kalacağını, araştırmayı yürüten kişinin ve danışmanın bilgilerini, çalışmanın ne kadar süreceğini içermektedir. Formun katılımcılar tarafından onaylanması araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını göstermektedir.

3.1.4.3 Demografik bilgi formu

Araştırmanın katılımcıları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla oluşturulan demografik bilgi formu yaş, cinsiyet, bölüm, eğitim durumu sorularını içermektedir.

3.1.4.4 Ahlaki ikilem senaryolarını değerlendirme görevi

Ahlaki İkilem Senaryoları Değerlendirme Görevi için 38 olgusal ahlaki ikilem, 20 klasik (tramvay tipi) ve 2 doldurma olmak üzere toplamda 60 senaryo kullanılmıştır (Uyaran setinin tamamını EK–4'te bulabilirsiniz). Çalışmada kullanılacak olan tüm senaryolar 3 alt gruba bölünerek her bir grup için 22 adet senaryo (2 doldurma senaryo, 7-8 tramvay tipi ikilem, 12-13 olgusal ikilem) kullanılmıştır. Daha sonra katılımcılara olgusal ikilemler ve tramvay tipi ikilemler, her grup içerisinde aynı olacak şekilde belirli bir sıra ile sunulmuştur. Katılımcılar oluşturulan gruplara rastgele olarak atanmıştır. Çalışma başında katılımcılara, bazıları tarihi olaylara bazıları ise tamamen varsayımsal olan durumlara dayanan ikilemlerin sunulacağı ve katılımcıların bu senaryoları okuyup değerlendirme yapacağı bilgisi verilmiştir ve katılımcılardan kendi kararlarını ve ikilemi 7 puanlık ölçek üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Esas senaryolara hazırlık olması amacıyla katılımcılardan önce bir adet doldurma senaryoyu ("Heinz ikilemi") okumaları ve değerlendirmeleri ("*... eylemi sizin için ne kadar uygun?")* istenmiştir. İlk olarak katılımcıların ahlaki yargılama sırasında deneyimlenen afektif değerlik (*Bu senaryo sizde ne tür duygular uyandırdı?*) ve uyarılma (*Senaryodan duygusal olarak ne kadar etkilendiniz?*) olmak üzere duyguları değerlendirilmiştir. Duyguya yönelik sorulan

soruların ardından katılımcının yargıda bulunma zorluğu (*Karar vermek sizin için ne kadar zordu?)* derecelendirilmiştir. Katılımcıların kendi kararlarını değerlendirmelerinin bitmesinin ardından ikilemlere ilişkin sorular yöneltilmiştir. Öncelikle verilen senaryonun gerçekçiliğini ölçmek için senaryonun tuhaflığı (*Senaryoyu ne kadar saçma buldunuz?*) sorulmuş ardından ikilemin tipikliğiyle ilgili 4 ifade (*"Senaryo gerçekçi",* "*Bu senaryo, insanların gerçek hayatta yaptıkları seçimlere benzer", "Bu gerçek hayatta asla olmazdı", "Bu senaryo gerçek ahlaki problemlere benzer"*), verilmiş ve bu ifadelere verilen puanların ortalaması ile ikilemlerin tipiklik puanı elde edilmiştir. İkilemlerin akla yatkınlık/inandırıcılık durumunu görebilmek için 2 ifade (*Bahsi geçen eylemin belirtilen sonuçları doğurması muhtemeldir, Daha iyi bir alternatif olmadığı makuldür; yani, daha iyi bir sonuca ulaştıracak başka mantıklı bir eylem yoktur.)* katılımcılara yöneltilmiş ve puanların ortalaması alınmıştır. Son olarak, katılımcılara her senaryo sonrasında "*Sizce bu senaryo gerçek olgulara dayanıyor mu? Eğer öyleyse, olayı duydunuz/okudunuz mu?"* sorusu sorulmuş ve "*hayır, olduğunu sanmıyorum*, "*evet, olduğunu düşünüyorum ama duyduğumu hatırlamıyorum*" "*evet, durumu hatırlıyorum ama sonuçları değil*" "*evet, durumu ve sonuçları da hatırlıyorum*" olmak üzere 4 seçenek sunulmuştur. Katılımcılara bu soruyu sormaktaki amaç ikilemlere aşınalıklarını değerlendirmektir.

Araştırmada kullanılan olgusal ikilemler, Yapışık İkizler, İp merdiveni, Filikada Yamyamlık, Karalama Hataları, Veba Yayılması, Ötenazi, Aşılama (Çiçek Hastalığı), 911, Koma (Anne), Organ Bağışı Yasası, Ölü Doğumlar, Tiran Katili, Gerçek Filika, Yedizler, Yardımlı İntihar Durumu, Atom Bombası, İlaç Masrafları, RAF Kaçırma, Bizim Deniz, Ruanda, Sahra Fidyesi, Suriye için Yardım, Kurtarma İşkencesi, Savaş İşkencesi, Rugby Yamyamlığı, Robin Hood, Diz Ameliyatları, Organ Piyasası, Vergi Dolandırıcılığı Tespiti, Ashley Tedavisi, Aslan Avı, Piskopos, Gözyaşı Yolu, Veteriner, Hogesa (Sokak Gösterisi), Toplu Tecavüz ve Bağış'tır. Karşılaştırma yapmak için kullanılan tramvay tipi ikilemler ise Tramvay, Dumanlar, Ağlayan Bebek, Safari, Uçak Kazası, Kurtarma 911, Maden Kuyusu, Nakil, Yaya Köprüsü, Aşı Testi, Denizaltı, Arabistanlı Lawrance, Filika, Vitaminler, Yayılmayı Önleme, Ötenazi, Yanan Bina, Araba Kazası, Zor Zamanlar, Sınır Geçişi olarak sıralanabilir.

3.1.5 Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması

3.1.5.1 İşlem

Bu çalışmaya katılım için Maltepe Üniversitesi rektörlüğünden alınan izin sonucunda araştırmanın yürütücüsü, çeşitli fakülte idarecileri ve anlaşma sağlanan öğretim elemanları ile görüşerek duyuru yoluyla öğrencileri araştırmaya davet etmiştir. Gönüllü katılımcılar araştırmacıya duyuruda paylaşılan e-posta aracılığıyla ulaşmıştır. Çevrimiçi platformda (Google Forms) iki oturumda gerçekleştirilen bu çalışmaya başlamadan önce çalışmaya katılmak isteyen gönüllü katılımcılara Google Forms linki aracılığıyla bilgilendirilmiş onam formu gönderilmiş, çalışmaya yönelik sorusu olan katılımcıların soruları e-posta aracılığıyla cevaplandırılmıştır. Katılımcıların onayı alındıktan sonra katılımcılara 1 hafta arayla iki oturum için hazırlanan Google Forms linki gönderilmiştir. Katılımcılara her iki oturumda da 1 adet doldurma senaryo, 3-4 adet tramvay tipi ahlaki ikilem senaryosu ve 6-7 adet olgusal ahlaki ikilem senaryosu sunulmuştur. Oturumlar yaklaşık olarak 20 dakika sürmüştür.

3.2 Bulgular ve Tartışma

3.2.1 Bulgular

Bu bölümde ahlak çalışmaları için geliştirilmiş olan olgusal ikilemlerin tramvay tipi ikilemler karşılaştırması ve bu ikilemlerin psikometrik özelliklerinin incelemesi yapılacaktır.

3.2.1.1 Verilerin analizi

Bu tez çalışmasında elde edilen verilerin analizi için IBM SPSS 21 istatistik programı kullanılmıştır. Öncelikle verilerin sosyo-demografik özelliklerinin betimsel analizleri, daha sonrasında araştırmanın hipotezi olan olgusal ikilemlerin tramvay tipi ikilemlerden daha gerçekçi, daha tipik, daha makul ve daha az saçma (absürt) olarak algılanacağı yönündeki hipotezi test etmek amacıyla bağımlı örneklem t-testi analizi yapılmıştır. Daha sonra olgusal ahlaki ikilemler ve tramvay tipi ikilemler ayrı ayrı hesaplanarak tek değişkenli varyans analizi (Univariate ANOVA) kullanılmıştır.

3.2.1.1.1 Sosyo-demografik özelliklerin betimsel değerlendirilmesi

Araştırmanın örneklemini çeşitli üniversitelerde ve bölümlerde eğitim gören 212 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların %71,80'i (n=152) kadın, % 28,20'si (n=60) ise erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 23,56, kadın katılımcıların yaş ortalaması 23,92, erkek katılımcıların yaş ortalaması ise 23,20'dir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgilerinin Frekans ve Yüzde Değerleri

Demografik Özellikler	Katılımcılar	N	%	Ortalama	Ss
Cinsiyet	Kadın	152	71,80		
	Erkek	60	28,20		
Yaş	Kadın			23,92	3.76
	Erkek			23,20	4,93
	Toplam			23,56	4,35

3.2.1.1.2 Olgusal ahlaki ikilemlerin ve tramvay tipi ikilemlerin karşılaştırılması

Her katılımcı için, olgusal ve tramvay tipi ikilemler, gerçeklik değerlendirmelerinin her bir boyutuna (afektif değerlik, uyarılmışlık, yargıda bulunma zorluğu, saçmalık/tuhaflık, tipiklik, inandırıcılık ve aşinalık) ve ahlaki yargılarına ilişkin ortalama puanlar ayrı ayrı hesaplanarak bağımlı örneklem t-testi ile analiz edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Olgusal ve Tramvay Tipi İkilemler için Ortalama Değerlendirmeleri

İkilem Türü	Ahlaki Yargı	Afektif Değerlik	Uyarılmışlık	Zorluk	Tuhaflık	Tipiklik	İnandırıcılık	Aşinalık
Tramvay Tipi	3,49 (1,18)	5,76 (0,88)	4,95 (1,12)	4,11 (1,17)	3,06 (0,76)	4,11 (0,76)	4,11 (0,83)	1,56 (0,40)
Olgusal	3,90 (0,79)	5,39 (0,76)	4,77 (0,99)	3,59 (1,08)	2,51 (0,65)	4,65 (0,72)	4,54 (0,78)	1,90 (0,41)

Bağımlı Örneklem t-Test	*t*(191) = -4,78, *p* < .001	*t*(191) = 4,86, *p* < .001	t(191) = 1,94, p > .050	*t*(191) = 4,74, *p* < .001	*t*(191) = 7,60, *p* < .001	*t*(191) = - 7,71, *p* < .001	*t*(191) = - 5,64, *p* < .001	*t*(191) = - 9,02, *p* < .001

Katılımcılar, olgusal (factual) ikilemlerdeki davranışın (*Ort*. = 3,90, *S.S* = 0,79), tramvay tipi ikilemlerdeki davranışa göre (*Ort.* = 3,49, *S.S* = 1,18) ahlaki olarak daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Tramvay tipi ikilemlerin (*Ort.* = 5,76, *S.S* = 0,88), olgusal ikilemlere göre (*Ort.* = 5,39, *SS* = 0,76) daha olumlu duygular uyandırdığı (afektif değerliğinin daha olumlu yönde olduğu) görülmüştür. Bunun yanı sıra, tramvay tipi ikilemler hakkında yargı belirtirken olgusal ikilemlere kıyasla daha fazla zorlandıklarını belirtmişlerdir (sırasıyla, *Ort*. = 4,11, *SS* = 1,17; *Ort*. = 3,59, *S.S* = 1,08). Ayrıca, tramvay tipi ikilemler (*Ort*. = 3,06, *S.S* = 0,76), olgusal ikilemlere kıyasla (*Ort*. = 2,51, *S.S* = 0,65) daha saçma bulunurken; olgusal ikilemler (*Ort*. = 4,65, *S.S* = 0,72), tramvay tipi ikilemlere göre (*Ort*. = 4,11, *S.S* = 0, 76) daha tipik olduğu yönünde değerlendirilmiştir. Üstelik akla yatkınlık açısından olgusal ikilemlerin (*Ort.* = 4,54, *SS* = 0,78), tramvay tipi ikilemlere göre (*Ort*. = 4,11, *S.S* = 0,83) daha inandırıcı oldukları görülmüştür. Son olarak, olgusal ikilemlerin (*Ort*. = 1,90, *S.S* = 0,41), tramvay tipi ikilemlere göre (*Ort*. = 1,56, *S.S* = 0,40) aşinalık etkisinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Öte yandan, uyarılmışlık açısından iki tür ikilem arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir.

3.2.1.1.3 Olgusal ahlaki ikilemlerin ve tramvay tipi ikilemlerin kendi içinde karşılaştırılması

Çalışma 1 için Tablo 3 ve 4 ikilem düzeyindeki tüm değerlendirmeleri göstermektedir. Görüldüğü gibi, ikilem değerlendirmeleri hem tramvay tipi ikilemler hem de olgusal ikilemler için büyük ölçüde farklılık göstermektedir.

Katılımcıların senaryo karşısındaki yargılarına bakıldığı zaman *Yayılmayı Önleme* ve *Denizaltı* ikilemlerinde daha faydacı bir tutumda oldukları görülürken, *Uçak Kazası* ve *Nakil* ikilemlerinde daha deontolojik yanıtlar verdikleri görülmektedir.

Senaryoların afektif değer değerlendirmesine bakıldığında *Ağlayan Bebek* ikileminin yüksek puan aldığı görülürken *Sınır Geçişi* ikilemi için düşük afektif değerlendirilmesinin

yapıldığı bulgulanmıştır. Senaryoların katılımcılar üzerindeki uyarılma puanlamasında *Ağlayan Bebek* yüksek değerlendirilirken ve *Arabistanlı Lawrance* ikileminin düşük puanlarla değerlendirildiği görülmektedir. İkilemler karşısında yanıt verme zorluğuna ilişkin yapılan değerlendirmede katılımcıların *Ağlayan Bebek* ikileminde zorlandığı görülürken *Uçak Kazası* ikileminde diğer senaryolara kıyasla daha az zorlandıkları görülmektedir. Bir diğer kriter olan senaryoların tuhaflık değerlendirmesinde katılımcıların *Aşı Testi* ikilemini daha az tuhaf buldukları ancak *Zor Zamanlar* ve *Yaya Köprüsü* ikilemeleri için yüksek tuhaflık değerlendirmesi yaptıkları görülmektedir. Senaryolar arası tipiklik puanları karşılaştırmasında *Ötenazi* ikilemlerinin daha tipik olarak değerlendirildiği, *Yaya Köprüsü* ve *Aşı Testi* ikilemlerinin tipiklikten uzak olarak değerlendirildiği bulgulanmıştır. İnandırıcılık puanları karşılaştırılmasında *Ötenazi* ve *Filika* senaryolarına ilişkin değerlendirmelerinin daha yüksek olduğu, *Yaya Köprüsü* ikilemlerinin daha az inandırıcı bulunduğu görülmüştür. Son olarak katılımcıların senaryoları ne kadar tanıdık bulduklarını derecelendirdikleri aşinalık kriterinde *Ötenazi* ikilemi katılımcılardan tarafından yüksek puanlanırken, *Dumanlar* ikilemine daha az aşina olunduğu bulgulananlar arasındadır.

Tablo 3. Tramvay Tipi İkilemlerin Ortalama Değerleri

No	İkilem Adı	Yargı	Afektif Değerlik	Uyarılmışlık	Zorluk	Tuhaflık	Tipiklik	İnandırıcılık	Aşinalık
1	Dumanlar	4,21	5,65	4,67	4,43	3,31	3,89	3,99	1,30
2	Ağlayan Bebek	2,23	6,63	6,03	4,91	2,61	4,49	4,05	1,82
3	Safari	3,83	5,64	4,96	3,98	3,36	3,78	4,03	1,35
4	Uçak Kazası	1,65	6,43	5,28	2,65	3,23	3,87	4,00	1,71
5	Kurtarma 911	3,47	5,95	5,29	4,29	3,08	4,00	4,25	1,42
6	Maden Kuyusu	3,98	5,82	4,98	4,63	2,80	4,17	4,34	1,48

7	Sınır Geçişi	3,60	5,12	4,63	3,30	2,52	4,64	4,14	1,77
8	Nakil	2,07	5,65	4,37	2,84	3,12	4,25	4,02	1,65
9	Yaya Köprüsü	2,51	5,42	4,51	3,37	3,79	3,37	3,46	1,26
10	Aşı Testi	3,14	5,19	4,05	4,47	3,40	3,60	3,87	1,40
11	Denizaltı	5,07	5,31	4,69	4,28	2,86	4,42	4,62	1,93
12	Arabistanlı Lawrance	4,83	4,72	4,03	3,17	3,03	4,28	4,38	1,93
13	Araba Kazası	4,00	5,31	4,86	4,48	2,79	4,61	4,28	1,90
14	Zor Zamanlar	2,34	5,48	4,66	2,76	3,52	4,08	3,93	1,93
15	Filika	4,32	5,76	5,08	4,58	2,42	4,69	4,67	1,79
16	Vitaminler	2,39	5,53	4,71	3,53	3,11	4,05	3,96	1,34
17	Tramvay	3,45	5,61	4,76	4,53	2,61	4,16	4,25	1,74
18	Yayılmayı Önleme	5,61	4,94	4,58	2,81	3,26	3,95	4,45	1,58
19	Ötenazi	4,42	6,23	5,32	4,58	2,48	4,75	4,80	2,06
20	Yanan Bina	4,55	5,45	4,94	4,71	2,71	4,52	4,48	1,58

Olgusal ikilemlerin her bir boyut için karşılaştırılmasının yapılması sonucunda elde edilen bulgulara göre, katılımcıların *Kurtarma İşkencesi* ikileminde daha faydacı bir tutuma sahip oldukları görülürken *Koma* ikileminde deontolojik yaklaşıma daha yakın oldukları bulgulanmıştır. Katılımcıların senaryolar için yaptıkları afektif değerlik puanlamasında *Koma* ikilemi için yüksek puanlama yaptıkları bununla birlikte *Vergi Sahtekarlığı Tespiti* ikilemi için düşük afektif değerlik puanlaması yaptıkları görülmektedir. İkilenlerin katılımcılar üzerindeki uyarılmışlık değerlendirmeleri kıyaslandığında *Ötenazi* ve

Koma ikilemlerinin yüksek bir etkiye sahip olduğu, *Vergi Sahtekarlığı Tespiti* ikileminin ise düşük bir etkiye sahip olduğu bulgulanmıştır. İkilemler karşısında yanıt verme zorluğuna ilişkin yapılan değerlendirmede katılımcıların *Ashley Tedavisi* ikileminde zorlandığı görülürken *Kurtarma İşkencesi* ikileminde diğer ikilemlere kıyasla daha az zorlandıkları görülmektedir. Senaryoların tuhaflık değerlendirmesinde katılımcıların *Yapışık İkizler* ikilemini daha az tuhaf buldukları ancak *Aslan Avı* ikilemi için yüksek tuhaflık değerlendirmesi yaptıkları görülmektedir. Senaryolar arası tipiklik puanları karşılaştırmasında *Veba Salgını* ikilemini daha tipik olarak değerlendirildiği, *Aslan Avı* ikileminin tipiklikten uzak olarak değerlendirildiği bulgulanmıştır. İnandırıcılık puanları karşılaştırılmasında *Yapışık İkizler* ve *Kurtarma İşkencesi* senaryolarına ilişkin değerlendirmelerinin daha yüksek olduğu, *Koma* ikileminin daha az inandırıcı bulunduğu görülmüştür. Son olarak katılımcıların senaryoları ne kadar tanıdık bulduklarını derecelendirdikleri aşinalık kriterinde *Veba Sallgını* ikilemi katılımcılardan tarafından yüksek puanlanırken, *Aslan Avı* ikilemine daha az aşina olunduğu bulgulananlar arasındadır.

Tablo 4. Olgusal Ahlaki İkilemlerin Ortalama Değerleri

No	İkilem Adı	Yargı	Afektif Değerlik	Uyarılmışlık	Zorluk	Tuhaflık	Tipiklik	İnandırıcılık	Aşinalık
1	Yapışık İkizler	5,57	5,80	5,24	3,95	1,83	5,05	5,33	2,17
2	Karalama Hataları	4,55	5,44	4,61	3,92	2,20	4,96	4,52	1,96
3	Aşılama	3,41	5,46	4,87	3,64	2,45	4,76	4,25	1,85
4	Kurtarma İşkencesi	5,83	5,33	4,80	2,46	1,90	5,15	5,33	2,06
5	Koma	1,38	6,51	5,70	2,72	3,29	4,03	3,55	1,69
6	Gerçek Filika	3,57	5,37	4,67	4,11	2,57	4,57	4,41	1,91

7	İlaç Masrafı	3,42	5,36	4,64	4,20	2,91	4,31	4,12	1,69
8	Suriye İçin Yardım	3,51	5,13	4,18	3,93	1,86	5,09	4,67	2,16
9	Robin Hood	2,07	5,01	3,88	2,49	2,61	4,30	4,23	1,69
10	Organ Pazarı	3,94	5,43	4,87	3,48	2,25	5,11	4,52	1,94
11	Piskoposlar	4,30	4,88	4,17	3,64	2,60	4,71	4,47	1,80
12	Toplu Tecavüz	1,69	6,43	5,78	2,78	2,27	4,97	4,46	2,02
13	Aslan Avı	2,73	5,64	4,73	3,39	3,40	3,77	3,72	1,36
14	Cankurtaran Sandalında Yamyamlık	2,81	6,02	4,72	3,49	2,91	4,34	4,18	1,81
15	Veba Salgını	5,63	4,98	4,42	3,30	1,88	5,39	4,95	2,51
16	911	5,65	5,56	4,49	3,65	3,05	4,30	4,48	1,88
17	Ölü Doğumlar	3,98	6,02	5,02	4,23	2,74	4,39	4,36	1,58
18	Savaş İşkencesi	4,47	4,77	3,81	3,44	2,40	4,63	4,63	1,79
19	Yardımlı İntihar Durumu	4,40	4,47	3,91	3,00	2,42	4,34	4,48	1,51
20	RAF	2,66	4,83	4,34	3,10	2,48	4,75	5,12	2,07
21	Ruanda	4,03	5,14	4,97	4,83	2,90	4,37	4,45	1,76
22	Vergi Sahtekarlığı Tespiti	5,28	3,45	3,21	2,86	2,83	4,38	4,41	1,79
23	Tüp Bebek Kardeş	4,69	4,10	4,28	3,41	2,62	4,52	4,79	1,90
24	Veteriner	3,79	4,66	5,10	3,83	2,72	4,81	4,45	1,83

25	Hogesa	3,59	4,24	3,86	2,76	2,83	4,72	4,37	1,97
26	İp Merdiveni	4,87	5,55	5,08	3,95	2,53	4,66	4,73	1,95
27	Ötenazi (Getto)	3,11	6,26	5,74	4,24	2,29	4,77	4,21	2,03
28	Organ Bağışı Yasası	2,84	5,21	4,87	4,13	2,79	4,26	4,09	1,50
29	Tiran Katili	5,47	4,58	4,95	3,29	2,00	4,99	5,09	1,95
30	Yedizler	5,11	5,45	5,24	3,92	2,13	4,89	4,96	1,92
31	Atom Bombası	3,63	5,24	4,61	4,42	2,50	4,60	4,56	2,26
32	Bizim Deniz	3,55	5,52	4,84	4,39	2,26	4,78	4,49	2,06
33	Sahra Fidyesi	4,10	5,26	5,00	4,84	2,58	4,74	4,37	1,94
34	Rugby Yamyamlığı	3,90	5,94	5,13	3,68	3,03	4,19	4,80	1,71
35	Diz Operasyonları	3,32	5,32	4,87	3,48	2,71	4,54	4,42	1,84
36	Ashley Tedavisi	3,74	5,90	5,10	5,10	2,74	4,25	4,22	1,61
37	Gözyaşı Yolu	3,84	5,19	4,52	3,97	2,52	4,54	4,19	1,97
38	Bağış	4,39	5,13	4,58	3,94	3,00	4,25	4,28	1,90

3.2.1.2 Tüm değerlendirme boyutları için korelasyon matrisinin yorumlanması

Tablo 5'te Pearson korelasyon analizi ile elde edilen, ahlaki yargı ile ikilem değerlendirmeleri arasındaki korelasyonlar ve ayrıca tüm ikilem değerlendirmelerinin kendi aralarındaki korelasyonlar gösterilmektedir. Bu sonuçlar, gerçeklik değerlendirmelerin tüm yönlerinin/ boyutlarının (afektif değerlik, uyarılmışlık, yargıda

bulunma zorluğu, saçmalık/tuhaflık, tipiklik, inandırıcılık ve aşinalık) ahlaki yargılarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Spesifik olarak, bir ikilemin algılanan gerçekçiliği ne kadar yüksekse, katılımcılar önerilen eylemi uygun görmeye o kadar istekli oldukları görülmüştür.

Tablo 5. Gerçeklik ve Ahlaki Yargı Değerlendirmeleri İçin Korelasyon Matrisi

Boyut	Faydacılık	Afektif Değerlik	Uyarılmışlık	Zorluk	Tuhaflık	Tipiklik	İnandırıcılık
Faydacılık	-						
Afektif Değerlik	-.221**	-					
Uyarılmışlık	-.155**	.568**	-				
Zorluk	-.111**	.312**	.507**	-			
Tuhaflık	-.125**	-.027	.-112**	.098*	-		
Tipiklik	.166**	.189**	.268**	-.019	-.712**	-	
İnandırıcılık	.454**	.000	.057	-.150**	-.440**	.587**	-

3.2.2 Tartışma

Körner ve Deutsch (2022) tarafından geliştirilmiş tarihi olaylara dayalı bir dizi olgusal ikilemin tramvay tipi ikilemlerle çeşitli boyutlarda (afektif değerlik, uyarılmışlık, yargıda bulunma zorluğu, saçmalık/tuhaflık, tipiklik, inandırıcılık) karşılaştırıldığı çalışmanın uyarlamasının yapıldığı bu çalışmada elde edilen bulgular araştırma soruları bağlamında tartışılacaktır.

3.2.2.1 Olgusal ahlaki ikilemler ve tramvay tipi ikilemler karşılaştırılması

Katılımcıların olgusal ve tramvay tipi ikilemleri çeşitli boyutlar (afektif değerlik, uyarılmışlık, yargıda bulunma zorluğu, saçmalık/tuhaflık, tipiklik, inandırıcılık) kapsamında değerlendirmeleri ve ahlaki yargılarına ilişkin ortalama puanları hesaplanarak yapılan bağımlı örneklem t-testi bulguları ile orijinal çalışmanın bulguları arasında ortaklıklar ve farklılıklar görülmektedir. Öncelikle olgusal ikilemlerin tramvay tipi ikilemlere kıyasla daha inandırıcı değerlendirileceği hipotezi sınanmış ve hipotez doğrulanmıştır. Olgusal ikilemlerin daha inandırıcı (akla yatkın) olmasının altında yatan sebepler; senaryolarda verilen durumlara ve kişilere yönelik bilgilerin daha fazla

detaylandırılmış olması ve karmaşık bir yapıda sunulması, senaryolarda çoğunlukla medikal kararlar, kazalar sebebiyle meydana gelen acil durumlar, savaş, terör ve suç kaynaklı olay örgülerinin yer alması gibi gerçek hayatta karşılaşılabilir durumların ele alınması olarak sıralandırılabilir (Körner ve Deutsch, 2022). Tramvay tipi ikilemeler ise pek çok ahlak araştırmacısının eleştirdiği üzere gülünç ve gerçek dışı detaylara sahiptir (Bauman ve ark., 2014; Laakasuo ve Sundvall, 2016). Dolayısıyla olgusal ikilemlerin tramvay tipi ikilemlere göre daha tipik olması ve daha az tuhaf değerlendirilmesi de şaşırtıcı olmayan bulgular arasında olacaktır. Ancak katılımcılar, tramvay tipi ikilemler hakkında yargı belirtirken olgusal ikilemlere kıyasla daha fazla zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bununla beraber tramvay tipi ikilemlerin katılımcılar üzerinde daha fazla uyarılmışlığa sebep olduğu bulgulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bir diğer beklenmedik bulgu, tramvay tipi ikilemlerin olgusal ikilemlere göre daha olumlu duygular uyandırdığı (afektif değerliğinin daha olumlu yönde olduğu) olmuştur. Ancak uyarılmışlık açısından iki tür ikilem arasında istatiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tramvay tipi ikilemler absürt içeriklere sahip olsa da genellikle duygusal olarak yoğun ve etkileyici senaryoları içermektedir. Bu tür senaryolar katılımcıların duygusal süreçlerini harekete geçirebilmekte ve dolayısıyla karar verme sürecini etkileyebilmektedir. Bununla birlikte tramvay tipi ikilemler genellikle spesifik bir durumu gerçek dünyadan uzak bir biçimde ele almaktadır. Bu da katılımcıların empati kurmalarını zorlaştırabilir. Dolayısıyla katılımcıların senaryoda yaşananlarla özdeşim kurması daha zorlu olabilir. Sonuç olarak bu tip senaryoları değerlendirmek, olgusal ikilemde sunulan somut ve tanıdık durumları değerlendirmek kadar kolay olmayabilir. Son olarak, tramvay tipi ikilemler genellikle ahlaki ve etik sorunları vurgulaması yönüyle katılımcılarda içsel çatışmaya sebep olurken; olgusal ikilemlerin daha çok pratik durumları içermesi katılımcıları somut bir şekilde düşünmeye yönlendirebilir. Sıralanan bu sebepler katılımcıların tramvay tipi ikilemleri neden daha zor yanıtladığını ve bu ikilemlerin afektif değerlerinin daha fazla olduğunu açıklar niteliktedir.

3.2.2.2 Tramvay tipi ikilem değerlendirmeleri ve yargılama

Katılımcıların tramvay tipi ikilemlere ilişkin değerlendirmelerinin karşılaştırılması her bir ikilem düzeyinde ayrı ayrı yapılmış, değerlendirmeler arasında önemli farklılıklar

olduğu görülmüştür. Bazı ikilemlerin diğerlerine kıyasla daha az inandırıcı olarak algılandığı bulgulanmıştır. Örneğin tramvay tipi ikilemler sınıfında yer alan Yaya Köprüsü ikilemi diğer ikilemlere kıyasla daha düşük inandırıcılık puanına sahiptir. Yaya köprüsü ikileminde, köprüdeki adamı ittirerek köprünün altından geçen treni durdurma ve raylardaki 5 işçiyi kurtarma durumu yer almaktadır. Teknik olarak böyle bir şeyin mümkün olmadığı düşünüldüğünde bu ikilemin inandırıcılık bağlamında düşük puanlanması oldukça makuldür. Bu durum ikilemin katılımcılar tarafından fazla absürt bulunmasını da açıklamaktadır. Aşı Testi ve Zor Zamanlar düşük inandırıcılığa sahip ikilemler arasındadır. Elde edilen bu sonuç orijinal çalışmanın bulguları ortaklık taşımaktadır. İnandırıcılık açısından yüksek değerlendirilen senaryolar ise yine orijinal çalışma ile ortaklık göstererek Cankurtaran Sahili ve Ötenazi olarak bulgulanmıştır.
Karar vermesi diğerlerine kıyasla daha kolay olarak değerlendirilen senaryolara bakıldığında (Zor Zamanlar ve Uçak Kazası) orijinal çalışma ile benzerlikler görülmektedir. Zor Zamanlar senaryosunda ailenin geçimi için kızınızı pornografi sektöründe çalıştırmanın uygunluğu katılımcılara sorulmuştur. İki farklı örneklem için de bu kararı vermenin zor olmadığı değerlendirilmesinin yapılması oldukça anlaşılırdır.

Bulgular arasında dikkat çeken bir diğer husus, sonucunda 5 kişinin ölümüyle sonuçlanmasına rağmen Yaya Köprüsü ve Tramvay ikilemlerinde katılımcıların karar vermede zorluk puanlamasının oldukça farklı olmasıdır. Tek bir kişiyi feda ederek 5 kişiyi kurtarma seçeneğinin sunulduğu bu iki senaryonun katılımcılarda farklı zorluk derecesine sebep olması alanyazındaki bilgilerle paralellik göstermektedir. Greene ve arkadaşlarının (2001) öne sürdüğü ikili süreç modeli, farklı ikilemlere verilen yanıtların altında yatan nedenleri açıklamaktadır. Otomatik işleyen duygusal süreci ve kontrollü işleyen bilişsel süreci kapsayan ikili işlem modelinde deontolojik tepkilerin bireylerin başkalarına zarar vermekten kaçınmaya yönelik doğal duygusal süreçlerle bağlantılı olduğu, faydacı tepkilerin ise senaryolardaki potansiyel kayıp derecelerini değerlendirmeyi içeren kontrollü bir yaklaşım ile şekillendirildiği düşünülmektedir. Modele göre, bilişsel süreç rekabete girerek duygusal süreci geçersiz kılmakta ve faydacı yargıda bulunma eğilimini artırmaktadır. Duygusal içeriğin ve uyarılmanın azaltılmasıyla sonuçlanan başarılı girişimler faydacı ahlaki kararlar ile ilişkilendirilmektedir. Özetlemek gerekirse duygusal uyarılmanın azalmasıyla beraber faydacı ahlaki yargılarda bulunma eğilimi kolaylaşmaktadır (Hsieh ve Chen, 2019). Duygusal uyarılma, psikolojik mesafe

ile ilişkili olduğu gibi (Boven, Kane, McGraw ve Dale, 2010) psikolojik mesafe de nesnel mesafe ile ilişki içindedir. Yani doğrudan fiziksel temas duygusal uyarılmayı artırmakta karar verme sürecini zorlaştırmaktadır. Katılımcıların Yaya Köprüsü ve Uçak Kazası gibi ikilemlerdeki eylemleri ahlaki açıdan daha az kabul edilebilir olarak değerlendirmelerinin altında yatan sebebin de zararın fiziksel temas aracılığı ile veriliyor olmasında yattığı çıkarımı yapılabilir.

Karar vermekte en çok zorlanılan ikilemin Ağlayan Bebek olduğu bulgusu da ikili süreç modeli ile anlam kazanmaktadır. Birçok kişiyi kurtarmak için bir bebeğin boğularak öldürülmesi konu edilen bu senaryoda katılımcıların zorluk yaşamasında, kurban edilen kişinin bebek olması ile birlikte öldürme işleminde katılımcının aktif rol oynaması da önemlidir. Sonuç olarak, fiziksel temas ve duygusal uyarılma faktörlerinin katılımcıların karar verme süreçlerinde kritik işleve sahip olduğu oldukça açıktır.

3.2.2.3 Olgusal ahlaki ikilem değerlendirmeleri ve yargılama

İkilemlere verilen deontolojik ve faydacı yargıların kıyaslamasında Koma ve Toplu Tecavüz ikilemlerinde katılımcıların daha deontolojik bir yaklaşımla hareket ettiği, Kurtarma İşkencesi, Yayılmayı Önleme ve 911 ikilemlerinde daha faydacı bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Durumu daha iyi anlayabilmek için senaryoların içeriğine bakıldığında Koma, kişinin annesinin daha fazla bitkisel hayatta kalmasını önlemek ve ona bakım verenlerin acısını azaltmak amacıyla boğmanın uygunluğunun sorulduğu bir senaryodur. Katılımcıların bu senaryoyu deontolojik yaklaşımla yanıtlamalarının, yani anneyi boğmanın uygunsuz olduğuna karar vermelerinin arkasında yukarıda da belirtildiği gibi duygusal süreçlerin yoğun olmasının yer alabileceği düşünülmektedir. Katılımcının öldürme eylemini bizzat gerçekleştiriyor olması ile birlikte öldürülen kişi ile yakınlığa sahip oluşu psikolojik uyarılmayı artırmakta, dolayısıyla daha deontolojik yargılar ortaya çıkmaktadır (Gong, Iliev ve Sachdeva, 2012) . Olgusal ahlaki ikilemler içerisinde afektif değerlik puanının en yüksek olduğu senaryonun Koma olduğu da göz önünde bulundurulduğunda psikolojik uyarılmanın yüksek olduğu açıkça görülmektedir. Toplu Tecavüz ikilemi için de katılımcıların deontolojik yaklaşımla yargıda bulundukları, senaryonun afektif değerlik puanının yüksek olduğu ve katılımcıların uyarılmışlık puanlarının diğer senaryolara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Olgusal ahlaki ikilem senaryolarına verilen yanıtlar kendi içlerinde karşılaştırıldığında tipiklik puanı yüksek olan ikilemlerden birinin Suriye İçin Yardım olması dikkat çeken bir diğer durumdur.

3.2.2.4 Tüm değerlendirme boyutları için korelasyon matrisinin yorumlanması

Korelasyon matrisi analiz tablosu, ahlaki yargı ve ikilem değerlendirmeleri arasındaki korelasyonlara ek olarak kendi aralarındaki tüm ikilem değerlendirmelerini de göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, ikilemlerin gerçekçiliğinin tüm yönlerinin (tipiklik, inandırıcılık, saçmalık, uyarılmışlık, afektif değerlik ve zoluk) ahlaki yargılarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Daha spesifik olarak söylemek gerekirse, bir ahlaki ikilemin katılımcılar tarafından algılanan gerçekçiliği yükseldikçe katılımcıların ikilemde sunulan eylemi onaylama isteği de artmaktadır. Bu bulgular, inandırıcılığın faydacı yargıları artırdığı sonucunu vermektedir (Körner ve Deutsch, 2022).

3.3 Sonuç ve Öneriler

Olgusal ahlaki ikilemlerin Türk diline ve kültürüne adapte edildiği bu çalışmanın bulguları olgusal ikilemlerin klasik ikilemlerden daha gerçekçi algılanması, gerçek yaşam olaylarına daha çok benzemesi gibi yönleriyle orijinal çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Elde edilen bu sonuç ışığında, araştırmacıların bundan sonraki çalışmalarında katılımcılar tarafından absürt ve gerçek dışı değerlendirilen tramvay tipi ikilemlerin yerine katılımcılar tarafından daha gerçekçi ve akla yatkın olarak değerlendirilen olgusal ahlaki ikilemlerin kullanılması önerilmektedir. Bu önerinin temelinde, tramvay tipi ikilemlerin gerçeklik kriterlerini sağlamamasına ek olarak, katılımcıların bu ikilemlere aşina olması yatmaktadır. Bu aşinalık, katılımcıların bilgileri hafızasından getirerek yeni yargılar oluşturması engelleme ihtimali taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında tramvay tipi ikilemelerin birbiri ile kıyaslaması yapılmıştır. Olgusal ikilemlerin kullanılması önerilmekle beraber tramvay tipi ikilemlerin kullanılacağı çalışmalarda diğer ikilemlere kıyasla gerçekçiliği oldukça düşük ve tuhaflık bakımından yüksek değerlendirilen *"Yaya Köprüsü"* ikileminin kullanılmaması önerilmektedir. Benzer olarak olgusal ikilemler içerisinden *"Koma"* ikileminin de diğer

olgusal ikilemlere kıyasla daha az gerçekçi değerlendirilmesi sebebiyle kullanılmaması önerilmektedir.

Bu çalışma kullanılan senaryoların sayıca çok olması sebebiyle iki oturumda tamamlanmıştır ancak yine de katılımcılardan alınan geribildirimler çalışma süresinin uzun olduğu yönündedir. Katılımcıların çalışma esnasında yaşadıkları yorgunluğun verdikleri yanıtları etkileyebileceği endişesini doğurmuştur. Katılımcıların yorgunluğunun cevapları etkilemesi bu araştırmanın sınırlılıkları arasındadır. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı da çalışmanın iki oturum halinde yürütülmesi sebebiyle her katılımcının iki oturumu tamamlamaması olmuştur.

4. ÇALIŞMA 2

4.1 Yöntem

4.1.1 Araştırma deseni

Hipotez testinin yapılacağı bu tez çalışmasında ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karanlık üçlü kişilik özellikleri ve faydacılık yordayıcı değişkenler olup, ahlaki yargı yordanan, empati ise aracı değişkendir.

4.1.2 Evren ve örneklem

Maltepe Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan ergenlik sonrası ve erken yetişkinlik dönemini temsil eden 18-30 yaş aralığındaki 237 gönüllü öğrencinin araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi uygun örnekleme (convenience sampling) yoluyla belirlenmiştir. Araştırmanın amaçlarına ve işlemine bağlı olarak 2 adet hariç tutma kriteri bulunmaktadır. Bunlardan ilki yaş kriteridir. Genç yetişkinler ile yürütülecek olan bu araştırmada 18-30 yaş aralığında bulunmayan 16 kişinin verileri analize dahil edilmemiştir.

Değişkenlerden biri olan karanlık üçlü kişilik özellikleri, subklinik evreni hedef almaktadır. Bu sebeple araştırmanın bir diğer hariç tutma kriteri kişilerin belirgin bir psikiyatrik tanı almış olmasıdır. Ancak yapılan analiz sonucunda tanı alan kişilerin almayanlardan anlamlı bir farklılık göstermediği bulgulanmış bu sebeple tanı alan kişilerin verileri analizlerden hariç tutulmamıştır.

4.1.3 Veriler ve toplanması

4.1.3.1 Veri toplama araçları

Adaptasyon çalışması tamamlanmış ahlaki ikilem senaryolarının da kullanılacağı ikinci araştırmanın veri toplama sürecinde Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK 5), Demografik Bilgi Formu (EK 6), Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (EK 7), Oxford Faydacılık Ölçeği (EK 8), Kişiler Arası Tepkisellik İndeksi (EK 9), Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevi (EK 10) kullanılmıştır.

4.1.3.2 Bilgilendirilmiş onam formu

Bilgilendirilmiş onam formu, yürütülen araştırmanın amacını, katılımcılardan alınan bilgilerin gizli kalacağını, araştırmayı yürüten kişinin ve danışmanın bilgilerini, çalışmanın ne kadar süreceğini içermektedir. Formun katılımcılar tarafından onaylanması araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını göstermektedir.

4.1.3.3 Demografik bilgi formu

Araştırmanın katılımcıları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla oluşturulan demografik bilgi formu yaş, cinsiyet, bölüm, eğitim durumu, psikiyatrik tanının olup olmadığı, sorularını içermektedir.

4.1.3.4 Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği

Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği kişideki Makyavelizm, subklinik narsisizm ve subklinik psikopati kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla Jones ve Paulhus tarafından 2014 yılında geliştirilen bir ölçektir. Öz bildirime dayanan bu ölçek her bir alt boyut için 9 olmak üzere toplamda 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki maddeler 5'li Likert tipinde yanıtlanmaktadır (1=Kesinlikle Katılmıyorum ile 5=Kesinlikle Katılıyorum). Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 135 iken en düşük puan 0'dır. Ölçekten elde edilen yüksek puan, kişilerin yüksek düzeyde karanlık üçlü kişilik özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach's alpha güvenirlik katsayıları Makyavelizm, subklinik narsisizm ve subklinik psikopati için sırasıyla .44, .71 ve .80'dir. Kısa Karanlık Üçlü öz bildirim ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması ise Özsoy, Rauthmann, Jonason ve Ardıç tarafından 2017 yılında yapılmıştır. Beş adet ters maddesi (11, 15, 17, 20, 25) bulunan ölçeğin Cronbach's alpha güvenirlik katsayaları Makyavelizm için .70, subklinik narsisizm için .79 ve subklinik psikopati için .79 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada Kısaltılmış Karanlık Üçlü ölçeğin Cronbach's Alpha değeri .80 olarak bulunmuştur.

4.1.3.5 Kişilerarası Tepkisellik İndeksi

Kişiler Arası Tepkisellik İndeksi empati becerisinin çok boyutlu yapısını ölçmek amacıyla 1980 yılında Davis tarafından geliştirilen, 28 maddelik bir öz bildirim ölçeğidir. Bilişsel ve duygusal empatiyi ölçen bu ölçek Perspektif Alma, Empatik Düşünce, Kişisel Sıkıntı ve Fantezi olmak üzere 4 farklı alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlarda 7'şer

madde olmak üzere toplamda 28 maddeden oluşan Kişiler Arası Tepkisellik İndeksi'nde 4'lü Likert kullanılmaktadır (0= Beni hiç tanımlamıyor, 4= Beni çok iyi tanımlıyor). Ölçekte 3, 4, 7, 12, 13, 14, 15, 18 ve 19 olmak üzere 9 adet ters madde bulunmaktadır. Adaptasyon çalışması Yargıç ve Engeler (2007) tarafından gerçekleştirilmiş olan ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışması sonucunda elde edilen cronbach alpha değerleri perspektif alma için .73, kişisel rahatsızlık için .60, empatik düşünce için .66 ve son olarak fantezi alt boyutu için .76 olarak bulgulanmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek değer 112 iken en düşük puan 0'dır. Elde edilen yüksek puan, kişilerin yüksek düzeydeki empati becerisini göstermektedir. Bu çalışmada Kişilerarası Tepkisellik İndeksinin Cronbach's alpha değeri .82 olarak bulunmuştur.

4.1.3.6 Oxford Faydacılık ölçeği

Oxford Faydacılık Ölçeği, faydacılığın altında yatan araçsal zarar ve tarafsız iyilik alt boyutlarını ölçmek amacıyla Kahane ve ark. (2018) tarafından geliştirilen dokuz maddelik bir öz bildirim ölçeğidir. Tarafsız iyilik alt boyutu tarafsız bir şekilde fedakârlıkta bulunarak çoğunluğun çıkarını koruma esasına dayanmaktadır. Tarafsız iyilik alt boyutuna ölçekte karşılık gelen maddeler 1, 3, 5, 7, 9 olmak üzere toplamda 5 adettir. "*Eğer bağışlayarak birilerine yardım etmesi mümkünse, kişinin gerçekten ihtiyacı olmadığı parasını elinde tutması ahlaki olarak yanlıştır.*" gibi maddelerden oluşmaktadır. Araçsal zarar boyutu ise, çoğunluğun faydasını sağlamak için masum bir kişiye zarar vermek de dahil olmak üzere bazı kuralların dikkate alınmaması gerektiği esasına dayanmaktadır. Ölçekte araçsal zarar alt boyutunu ölçen maddeler 2, 4, 6 ve 8 olmak üzere toplam 4 adettir. Araçsal zarar boyutunda "*Daha çok insanın kurtarılmasını sağlayacaksa, bazen yan etki olarak masum insanların ölmesi ahlaki olarak gereklidir.*" gibi maddeler yer almaktadır. İki boyutun toplam puanı aracılığı ile faydacılık değeri elde edilmektedir. Ölçeğe verilen yanıtlar 7'li Likert (0=Kesinlikle Katılmıyorum, 7= Kesinlikle Katılıyorum) üzerinden alınmaktadırÖlçekten alınabilecek en yüksek puan 63 iken en düşük puan 0'dır. Elde edilen yüksek puan, bireydeki faydacılık eğiliminin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Oxford Faydacılık Ölçeği Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması Kumova ve Bahçekapılı tarafından 2021 yılında gerçekleştirilmiştir. Türkçe versiyonunda yapılan güvenirlik çalışmasında Cronbach alpha değeri araçsal zarar boyutu

için .72 ve tarafsız iyilik için .76'dir. Bu çalışmada Oxford Faydacılık Ölçeğinin Cronbach's alpha değeri .77 olarak bulunmuştur.

4.1.3.7 Ahlaki ikilem senaryolarını değerlendirme görevi

Araştırmanın ilk basamağında adaptasyonu yapılan 38 adet ahlaki ikilem senaryoları arasından seçilmiş olan 6 tanesi kullanılmıştır (EK-9). Çeşitlilik arz etmesi için seçilen senaryoların farklı konuları ve grupları içermesine dikkat edilmiştir. Ekranda ahlaki ikilem senaryolarının sunulmasının ardından katılımcılardan senaryodaki ana karakterin sebebiyet verdiği psikolojik/fiziksel zararla ilgili bir ifadeyi değerlendirmeleri *("... eylemi sizin için ne kadar uygun?"*) istenmiştir. Katılımcıların bu değerlendirmeyi 7'li Likert ölçeği (1=Hiç Uygun Değil ile 7=Tamamen Uygun) aracılığı ile yapması beklenmektedir. Katılımcının senaryoda verilen eylemi uygun bulması çoğunluğun yararına olan bir davranışı onaylaması anlamına gelmekte bu da kişinin faydacı ahlaki yargıda bulunma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Katılımcının, senaryoda verilen eylemi uygun bulmaması ve soruya düşük puanla yanıt vermesi ise deontolojik ahlaki yargıda bulunma eğilimini göstermektedir. Alınabilecek en yüksek puanın 42, en düşük puanın 0 olduğu bu görevde elde edilen yüksek puan, bireylerin yüksek düzeyde faydacı ahlaki yargıda bulunma eğilimini gösterirken; düşük puan deontolojik ahlaki yargı eğilimine işaret etmektedir.

4.1.4 Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması

4.1.4.1 İşlem

Bu çalışmaya katılım için Maltepe Üniversitesi rektörlüğünden alınan izin sonucunda araştırmanın yürütücüsü, çeşitli fakülte idarecileri ve anlaşma sağlanan öğretim elemanları ile görüşerek derslere girmiş ve duyuru yoluyla öğrencileri araştırmaya davet etmiştir. Çalışmaya katılmak isteyen gönüllü katılımcılara içerisinde bilgilendirilmiş onam formu, Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevi, Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, Oxford Faydacılık Ölçeği ve Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği yer alan Google Forms linki gönderilmiştir. Çalışma, yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür.

4.2 Bulgular ve Tartışma

4.2.1 Bulgular

Bu bölümde öncelikle ahlaki ikilem senaryolarının psikometrik özelliklerinin sonuçları daha sonrasında da karanlık üçlü kişilik özellikleri, empati, faydacılık ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkinin sonuçları sunulmuştur.

4.2.1.1 Verilerin analizi

Bu tez çalışmasındaki elde edilen verilen analizi için IBM SPSS 21 istatistik programı kullanılmıştır. Öncelikle verilerin sosyo-demografik özelliklerinin betimsel analizleri, daha sonrasında karanlık üçlü kişilik özellikleri, faydacılık, empati ve ahlaki ikilem senaryolarına verilen yanıtların betimsel analizleri, yüzde, frekans, ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve alt boyutları, faydacılık ve alt boyutları, empati ve alt boyutları ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkiye bakmak adına Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Aracılık etkisini incelemek amacıyla da Baron ve Kenny'nin (1986) adımları takip edilerek regresyon analizi uygulanmıştır.

4.2.1.2 Sosyo-demografik özelliklerin betimsel değerlendirilmesi

Araştırmanın örneklemini çeşitli bölümlerde eğitim gören 237 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların %82,3'ü kadın (n=195), %17,7'si erkeklerden (n=42) oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 18-30 aralığında olup yaş ortalaması 20,84'dür. Bulgulara bakıldığında, katılımcıların büyük bir çoğunluğu orta (%42,2 n=100) ve iyi (%48,9, n=1169 seviyede gelire sahip olduğu görülmektedir. Tanı bağlamında bakıldığında, katılımcıların %81'inin (n=45) herhangi bir tanı almadığı, %19'unun (n=192) tanıya sahip olduğu bulgulanmıştır (Tablo 6.).

Tablo 6. Demografik Bilgilerin Frekans ve Yüzde Değerleri

Demografik Özellikler	Katılımcılar	N	%	Ortalama
Cinsiyet	Kadın	195	82,3	
	Erkek	43	17,7	
Yaş				20,84
Eğitim	Lisans	237	100	
Gelir Seviyesi	Çok düşük			
	Düşük	6	2,5	
	Orta	100	42,5	
	İyi	116	48,9	
	Çok iyi	15	6,3	
Tanı	Evet	45	19	
	Hayır	192	81	

4.2.1.3 Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeğinin betimsel değerlendirilmesi

Kısaltılmış Karanlık Üçlü ölçeğine verilen yanıtların toplam puanına bakıldığında, katılımcıların düşük skorlara sahip olduğu görülmektedir (*Ort.*= 78,82, *S.S* = 13,48, *min* = 45, *maks* = 125). Bağımsız gruplar t-testi analizine göre cinsiyete bağlı olarak kadın ve erkek katılımcılar arasında karanlık üçlü toplam puanlarında ve alt boyutlarında anlamlı bir fark yoktur ($p > .05$), ancak erkek katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puanın kadın katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.2.1.4 Kişilerarası Tepkisellik İndeksinin betimsel değerlendirmesi

Katılımcıların Kişilerarası Tepkisellik İndeksine verdikleri yanıtlara yapılan betimsel analize göre toplam puan ortalamasına bakıldığında ve ölçekten alınabilecek maksimum skor göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların ortalamanın üstünde puanlara sahip olduğu görülmektedir (*Ort.* = 98,92, *S.S* = 13.80, *min* = 58, *maks* = 133). Bağımsız gruplar t-testi analizine göre cinsiyete bağlı olarak kadın ve erkek katılımcılar arasında karanlık üçlü toplam puanlarında ve alt boyutlarında anlamlı bir fark yoktur ($p > .05$), ancak erkek

katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puanın kadın katılımcılara kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir.

4.2.1.5 Oxford Faydacılık ölçeğinin betimsel değerlendirmesi

Katılımcıların Kişilerarası Tepkisellik İndeksine verdikleri yanıtların toplam puan ortalamasına bakıldığında, katılımcıların faydacılık ve deontolojik arasında ortada bir yaklaşıma sahip olduklarını, yaklaşımlardan birinde baskın olmadıklarını göstermektedir (*Ort* = 35,24, *S.S* = 10.12, *min* = 9, *maks* = 62). Ölçeğin alt boyutların ortalamasına bakıldığında katılımcıların faydacılığın araçsal zarar (*Ort*= 15,58) ve tarafsız iyilik (*Ort* = 19,66) boyutlarında birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Bağımsız gruplar t-testi analizine göre cinsiyete bağlı olarak kadın ve erkek katılımcılar arasında faydacılık toplam puanlarında ve alt boyutlarında anlamlı bir fark yoktur ($p > .05$), ancak erkek katılımcıların kadın katılımcılara kıyasla araçsal zarar boyutunda daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görüşmektedir.

4.2.1.6 Ahlaki ikilem senaryolarını değerlendirme görevinin betimsel değerlendirmesi

Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevine verilen yanıtların toplam puan ortalamasına bakıldığında ve elde edilebilecek maksimum puan göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların faydacılık ve deontolojik yaklaşımlarından birinde baskın olmadığı, ortalama puanlar vererek yanıtlamalarda bulundukları görünmektedir (*Ort.*= 22,35, *S.S* = 5,38, *min* = 7, *maks* = 36). Bağımsız gruplar t-testi analizine göre cinsiyete bağlı olarak kadın ve erkek katılımcıların toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < .01$). Bu bulgudan yola çıkarak erkek katılımcıların ikilemler karşısında kadın katılımcılara kıyasla daha faydacı bir yaklaşıma sahip oldukları söylenebilmektedir. Değişkenlere ilişkin betimsel analiz sonuçları Tablo 7 ‘de belirtilmiştir.

Tablo 7. Değişkenlere İlişkin Betimsel Analiz Tablosu

Ölçekler ve alt boyutları	*Ort.*	*SS*	*Min.*	*Maks.*
Karanlık Üçlü Toplam	78.82	13.44	45	125
Makyavelizm	29.17	6.76	12	45
Subklinik narsisizm	28.12	5.57	13	41
Subklinik psikopati	21.53	5.99	9	41
Empati Toplam	98.92	13.80	58	133
Fantazi	25.19	5.34	11	35
Perspektif alma	25.62	4.64	13	35
Empatik düşünce	27.11	4.49	15	35
Kişisel rahatsızlık	21	5.47	9	35
Faydacılık Toplam	35.24	10.12	9	62
Tarafsız iyilik	19.66	6.32	5	34
Araçsal zarar	15.58	6.02	4	28
Faydacılık (Ahlaki İkilem)	22.35	5.38	7	36

4.2.1.7 Çalışmada kullanılan değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi

Bu bölümde çalışmada kullanılan karanlık üçlü kişilik özellikleri, faydacılık, empati ve ahlaki yargı değişkenlerinin birbiriyle ilişkisi incelenmiştir. İlk olarak değişkenlerin normallik varsayımını test etmek için basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda karanlık üçlü, faydacılık, empati ve ahlaki yargı değişkenlerinin basıklık çarpıklık değerlerinin -1.5 ve +1.5 aralığında olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu değişkenlerin normal dağılım aralığında olduğu kabul edilmektedir. Değişkenlerin dağılımlarına ilişkin bilgiler Tablo 8'de gösterilmişti

Tablo 8. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	Basıklık	Çarpıklık
Kısaltılmış Karanlık Üçlü	.189	.151
Makyavelizm	-.228	-.316
Subklinik narsisizm	.056	-.512
Subklinik psikopati	.555	.118
Oxford Faydacılık Ölçeği	-.060	-.078
Tarafsız iyilik	-.068	-.588
Araçsal zarar	-.003	-.756
Kişilerarası Tepkisellik İndeksi	-.175	-.184
Fantezi	-.211	-.687
Perspektif alma	-.211	-.388
Empatik düşünce	-.327	-.454
Kişisel rahatsızlık	.272	-.402
Ahlaki Yargılar (Faydacılık)	-.151	.096

Daha sonra Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği toplam ve Makyavelizm, subklinik psikopati ve subklinik narsisizm alt boyut puanları, Oxford Faydacılık Ölçeği toplam ve tarafsız iyilik, araçsal zarar alt boyut puanları, Kişilerarası Tepkisellik İndeksi toplam ve fantezi, perspektif alma, empatik düşünce ve kişisel rahatsızlık alt boyut puanları ve Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevine verilen yanıtlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

4.2.1.8 Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin diğer değişkenlerle ilişkisi

İlk olarak, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile ahlaki ikilem senaryolarına verilen yanıtlar arasındaki ilişkiye bakıldığında; karanlık üçlü kişilik özellikleri ile ahlaki yargılar arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki bulunduğu görülmektedir (r = .28; p < .001). Karanlık üçlü kişilik özelliklerinin alt boyutları olan Makyavelizm, subklinik psikopati

ve subklinik narsisizmin ahlaki yargılar arasındaki ilişkiye bakıldığında; Makyavelizm (r = .31, p < .01) ve subklinik psikopatinin (r = .20, p < .01) ahlaki yargılar ile arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki bulunduğu ancak subklinik narsisizm ile aralarında bir ilişkinin olmadığı bulgulanmıştır (p > .05).

Karanlık üçlü ile empatiye karşılık gelen Kişilerarası Tepkisellik İndeksi değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p > .05). Bu iki değişkenin alt boyutlarının birbirleriyle olan ilişkisine de detaylı olarak bakılmıştır. Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile Kişilerarası Tepkisellik İndeksinin alt boyutlarından olan perspektif alma arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (r = -.18, p < .05). Karanlık üçlünün alt boyutlarından Makyavelizm ile perspektif alma arasındaki ilişkide düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (r = .-11, p < .05). Subklinik narsisizm ile bir diğer alt boyut olan kişisel rahatsızlık ilişkisine bakıldığında düşük düzeyde negatif yönlü ilişki olduğu görülmektedir (r = -.14, p < 0.5). Karanlık üçlünün alt boyutu olan subklinik psikopati ile kişilerarası tepkisellik indeksi toplam puanı (r = -.18, p < .05), perspektif alma (r = -.31, p < .01) ve empatik düşünce (r = -.19, p < .05) alt boyutları arasında ise düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır.

Karanlık üçlü ve faydacılık değişkeni arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Karanlık üçlü kişilik özelliklerin Oxford Faydacılık Ölçeğinin alt boyutlarından olan araçsal zarar ile düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkide olduğu görülmektedir (r =.26, p <.01). Bununla birlikte karanlık üçlünün alt boyutlarından olan Makyavelizm'in (r = .28, p < .01) ve subklinik psikopatinin (r = .16, p < .01) de araçsal zarar alt boyutu ile düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulgulananlar arasındadır.

4.2.1.9 Oxford Faydacılık ölçeğinin diğer değişkenler ile ilişkisi

Oxford faydacılık ölçeği ile (faydacılık) ahlaki ikilem senaryolarını değerlendirme görevi arasındaki ilişki ele alınmıştır. Faydacılık toplam puanı ile ahlaki yargılar toplam puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (r = .19, p < .05). Bununla birlikte faydacılığın alt boyutlarından araçsal zarar ile ahlaki yargılar toplam puanı arasında da düşük düzeyde pozitif yönlü ilişki bulunduğu görülmüştür (r = .33, p <

.01). Ancak tarafsız iyilik alt boyutu ile ahlaki yargılar arasında bir ilişki bulunamamıştır ($p > .05$).

Oxford faydacılık ve empati arasındaki ilişki alt boyutları ile birlikte ele alınmıştır. Faydacılık toplam puanının empatinin toplam puanı ($r = .20$, $p < .01$) ve empatik düşünce ($r = .16$, $p < .05$) alt boyutu ile düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Faydacılığın alt boyutu olan tarafsız iyilik ile empati toplam puanı ($r = .26$, $p < .01$), fantezi ($r = .21$, $p < .01$), empatik düşünce ($r = .24$, $p < .01$) ve kişisel rahatsızlık ($r = .16$, $p < .05$) alt boyutları ile arasında da düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Araçsal zararın empatinin sadece fantezi alt boyutu ile düşük düzeyde pozitif yönlü ilişkisi bulunmuştur ($r = .15$, $p < .05$).

4.2.1.10 Empatinin ahlaki yargılar ile ilişkisi

Son olarak empati ve ahlaki yargılar arasındaki ilişki de alt boyutları ile birlikte ele alınmıştır. Empatinin ahlaki yargılar ile negatif yönlü negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir ($r = -.13$, $p < .05$). Bununla beraber empatik düşüncenin ($r = -.12$, $p < .05$) ve kişisel rahatsızlık ($r = .-27$, $p < .01$) alt boyutlarının da ahlaki yargı ile negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişkiye sahip oldukları bulgulanmıştır. Değişkenlere ilişkin korelasyon analizlerine dair sonuçlar Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9. Değişkenlere ilişkin Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	1a	1b	1c	2	2a	2b	2c	2d	3	3a	3b	4
Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği	1												
Makyavelizm	.81**	1											
Subklinik narsisizm	.63**	.27**	1										
Subklinik psikopati	.74**	.43**	.18**	1									
Kişilerarası Tepkisellik İndeksi	.08	.012	.015	.-18*	1								
Fantezi	.09	.10	.08	.013	.71**	1							
Perspektif alma	.-18*	.-11*	.018	.-31**	.60**	.26**	1						
Empatik düşünce	.-07	.-05	.09	.-19*	.77**	.35**	.44**	1					
Kişisel rahatsızlık	.-08	.-04	.-14*	.-05	.67**	.32**	.05	.40**	1				
Oxford Faydacılık	.12	.14*	.08	.11	.20**	.22**	.10	.16*	.08	1			
Tarafsız iyilik	.-05	.-05	.-08	.016	.26**	.21**	.11	.24**	.16*	.82**	1		
Araçsal Zarar	.26**	.28**	.09	.16*	.06	.15*	.05	.01	.-03	.80**	.34**	1	
Ahlaki Yargı	.28**	.31**	.081	.20**	.-13*	.-01	.040	.-12*	.-27**	.19**	.02	.33**	1

*p<.05, **p<.01

4.2.1.11 Cinsiyet ve Karanlık Üçlü, faydacılık, empati ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkinin incelenmesi

Cinsiyet ile araştırmanın değişkenleri olan karanlık üçlü, faydacılık, empati ve ahlaki yargıların ve bu değişkenlere ait alt boyutların arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda; karanlık üçlü kişilik özelliklerinin cinsiyet bağlamında farklılaşmadığı görülmüştür ($p > .05$). Faydacılık yanıtlarında erkek katılımcıların araçsal zarar boyutundaki puanlarının (*Ort.* = 18,02, *S.S* = 6,198) kadın katılımcıların (*Ort.* = 15.06, *S.S* = 5,876) puanlarına kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu bulgulanmıştır ($t(235) = 2,940$, $p < .05$).

Çalışmanın bir diğer değişkeni olan empati için kullanılan Kişilerarası Tepkisellik İndeksine verilen yanıtlarda kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan analiz bulgularına göre kadın katılımcıların (*Ort*. = 99,90, *S.S*= 14,033) toplam empati puanlarının erkek katılımcıların (*Ort*. = 94,36, *SS*= 11,784) puanlarından, empatik düşünce alt boyutunda kadın katılımcıların (*Ort*. = 27,46, *SS*=4,484) puanlarının erkek katılımcıların puanlarından (*Ort*. = 25,45, *S.S* = 4,227) anlamlı derecede farklılaştığı, son olarak empatinin bir diğer alt boyutu olan kişisel rahatsızlıkta kadın katılımcıların puanlarının (*Ort*. = 21,65, *S.S* = 5,456) erkek katılımcıların puanlarından (*Ort*. = 17, 98, *S.S* = 4,518) anlamlı derece farklılaştığı bulunmuştur ($t(235) = 4.073$, $p < .001$).

Son olarak çalışmanın bağımlı değişkeni olan ahlaki yargılara faydacı yanıtlar vermede erkek katılımcıların ahlaki yargı puanlarının (*Ort*. = 26,02, *S.S* = 4,946), kadın katılımcıların (*Ort*. = 21,56, *S.S*= 5.153) ahlaki yargı puanlarına göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ($t(235) = 5,123$, $p < .001$). Cinsiyete göre değişkenlerin analizi Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Cinsiyet Değişkenine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	n	Ort.	SS	t	p
Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği	Kadın	195	78,42	13,133	0,992	.416
	Erkek	42	80,69	14,851		
Oxford Faydacılık Ölçeği (Araçsal Zarar	Kadın	195	15.06	5,876	2.940	.004**
	Erkek	42	18,02	6,198		
Kişilerarası Tepkisellik İndeksi Toplam Puan	Kadın	195	99	14,033	2.385	.018*
	Erkek	42	94	11,784		
Empatik Düşünce	Kadın	195	27,46	4.484	2.660	.008**
	Erkek	42	25,45	4.227		
Kişisel Rahatsızlık	Kadın	195	21,65	5.456	4.073	.000**
	Erkek	42	17,98	4.518		
Ahlaki Yargılar	Kadın	195	21,56	4.946	5.123	.000**
	Erkek	42	26,02	5.153		

*p<.05, **p<.01

4.2.1.12 Çalışmada kullanılan değişkenlerin hiyerarşik regresyon analizi

Ahlaki yargılamanın; cinsiyet, karanlık üçlü kişilik özellikleri, faydacılık ve empati tarafından ne kadar belirlendiğini test etmek üzere hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır.

Çalışmada yapılan korelasyon analizinde karanlık üçlü kişilik özellikleri, empati, faydacılık ve ahlaki yargılar arasında anlamlı bir ilişki olduğu, bununla beraber değişkenlerin cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Hiyerarşik regresyon analizlerini gerçekleştirirken ilk adımda cinsiyet değişkeni analize dahil edilmiştir. Cinsiyet kategorik bir değişken olduğu için bu değişkeni sürekli hale getirebilmek adına cinsiyet, kukla

(dummy) değişken olarak alınmıştır. Kadınlar için 1, erkekler için 0 olarak kodlama işlemi yapılmıştır. Daha sonra sırasıyla karanlık üçlü, faydacılık ve empati değişkenleri analize dahil edilmiştir.

Sonuçlar göre; ilk adımda cinsiyet tek başına regresyon modeline dahil edildiğinde anlamlı bir katkısı olduğu ve toplam varyansın %10'luk kısmını açıkladığı görülmüştür [$F_{(1, 235)} = 26{,}24$; $p < .001$]. İkinci basamakta Karanlık Üçlü modele eklendiğinde cinsiyete ilave olarak %7'lik varyansı açıklamaktadır ve R^2 değişimi anlamlıdır [$F_{(2, 234)} = 28{,}87$; $p < .001$]. İkinci modelle birlikte toplam açıklanan varyans %17 olmuştur. Üçüncü basamakta ise faydacılık modele eklendiğinde %2'lik varyansı açıklamaktadır ve R^2 değişimi anlamlıdır [$F_{(3, 233)} = 18{,}12$; $p < .001$]. Son olarak dördüncü basamakta empati modele eklendiğinde %2'lik varyansı açıkladığı görülmüştür ancak R^2 değişimi anlamlı değildir [$F_{(4, 232)} = 14{,}52$; $p > .05$]. Bütün bağımsız değişkenler modele girdiği zaman, cinsiyetin ($\beta = .27$; $p < .001$), Karanlık Üçlünün, ($\beta = .23$; $p < .001$) ve faydacılığın, ($\beta = .16$; $p < .001$) ahlaki yargılarda faydacı yaklaşımda bulunmanın üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulgulanmıştır. Ahlaki yargılardaki faydacı tutumda toplam açıklanan varyans %20 oranındadır. Hiyerarşik regresyon sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Cinsiyet, Karanlık Üçlü, faydacılık ve empati değişkenlerinin ahlaki yargılarda faydacılık tutumunu yordamasındaki katkılarına dair hiyerarşik regresyon analiz sonuçları

Değişkenler		R	R^2	Uyarlanmış R^2	R^2 Değişimi	ß	t	F
1.Aşama	Cinsiyet					.31	5,123	
Model		.31	.10	.9	.10			**26,242*** **
2.Aşama	Cinsiyet					.30	5,024	
	Karanlık Üçlü					.26	4,41	
Model		.41	.18	.16	.07			**28,873*** **
3.Aşama	Cinsiyet					.28	4,867	
	Karanlık Üçlü					.24	4,141	
	Faydacılık					.14	2,384	
Model		.43	.19	.17	.02			**18,129*** **
4. Aşama	Cinsiyet					.27	4,511	
	Karanlık Üçlü					.23	3,954	
	Faydacılık					.16	2,748	
	Empati					.-10	.-1,786	
Model		.44	.20	.18	.01			**14,522*** **

4.2.1.13 Alt boyutlara göre hiyerarşik regresyon analizleri

Değişkenlerin alt boyutları arasındaki korelasyonlar doğrultusunda, alt boyutlara göre de hiyerarşik regresyon analizleri ayrı ayrı yapılmıştır. Bu noktada ilişki gücü en yüksek olan alt boyutlar olan Makyaveliz, araçsal zarar, kişisel rahatsızlık ve cinsiyet değişkeni için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır.

İlk basamakta cinsiyet değişkeni regresyon analizine dahil edilmiştir. Cinsiyetin tek başına regresyon modeline dahil edilmesi durumunda anlamlı bir katkısı olduğu ve toplam varyansın %10'luk kısmını açıkladığı ilk yapılan regresyon analizinde de görülmüş ve rapor edilmiştir [F (1, 235) = 26,24 ; $p < .001$]. İkinci basamakta karanlık üçlünün alt boyutu olan Makyavelizm modele eklendiğinde cinsiyete ilave olarak %8'lik varyansı açıkladığı görülmüştür ve R^2 değişimi anlamlıdır [F (2, 234) = 25,57 ; $p < .001$]. Üçüncü basamağa gelindiğinde regresyon analizine araçsal zarar alt boyutu eklenmiş ve %4'lük varyansı açıkladığı bulgulanmıştır ve R^2 değişimi anlamlıdır [F (3, 233) = 22,35 ; $p < .001$]. Son olarak dördüncü basamakta modele kişisel rahatsızlık alt boyutu eklendiğinde %4'lük varyansı açıkladığı ve R^2 değişiminin anlamlı olduğu görülmüştür [F (4, 232) = 21.27 ; $p < .05$]. Bütün bağımsız değişkenler modele girdiği zaman, cinsiyetin (β = .19; $p < .001$), Makyavelizm'in (ß = .23; $p < .001$), araçsal zararın (β = .22; $p < .001$) ve kişisel rahatsızlığın (β = -.21; $p < .001$) ahlaki yargılarda faydacı yaklaşımda bulunmanın üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Ahlaki yargılardaki faydacı tutumda toplam açıklanan varyans %26'dır. Alt boyutlara göre hiyerarşik regresyon sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Cinsiyet, Makyavelizm, araçsal zarar ve kişisel rahatsızlık değişkenlerinin ahlaki yargılarda faydacılık tutumunu yordamasındaki katkılarına dair hiyerarşik regresyon analiz sonuçları

Değişkenler		R	R^2	Uyarlanmış R^2	R^2 Değişimi	ß	t	F
1.Aşama	Cinsiyet					.31	5.123	
Model		.31	.10	.09	.10			**26,242*** **
2.Aşama	Cinsiyet					.28	4.749	
	Makyavelizm					.28	4.744	
Model		.42	.18	.17	.08			**25,575*** **
3.Aşama	Cinsiyet					.24	4.218	
	Makyavelizm					.22	3.684	
	Araçsal Zarar					.22	3.638	
Model		.47	.22	.21	.04			**22.354*** **
4. Aşama	Cinsiyet					.19	3.225	
	Makyavelizm					.23	3.914	
	Araçsal Zarar					.22	3.750	
	Kişisel Rahatsızlık					.-21	-3.770	
Model		.51	.26	.25	.04			**21,270*** **

4.2.1.14 Karanlık Üçlü ve ahlaki yargılama arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü

Mevcut tez çalışmasının bu bölümünde karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ahlaki yargılamasında empatinin aracı rolüne bakılmıştır. Aracı değişken analizinde Baron ve Kenny'nin (1986) öne sürdüğü dört koşulun sağlanıp sağlanmadığı göz önüne alınmıştır:

1. Yordayıcı değişken ile yordanan değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmalıdır.

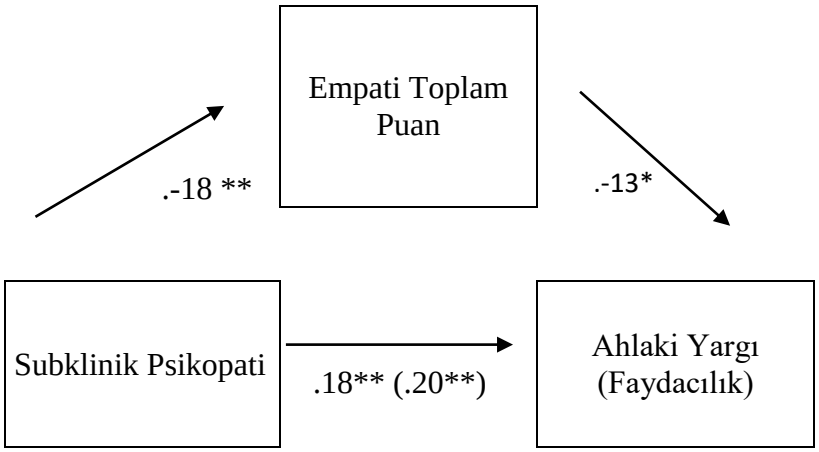
2. Yordayıcı değişken ile aracı değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmalıdır.

3. Aracı değişken ile yordanan değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmalıdır.

4. Yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki etkisi aracı değişken üzerinden açıklanmalıdır.

Yapılan korelasyon ve regresyon analizlerindeki anlamlılıklar doğrultusunda oluşturulan aracılık modeli Şekil 3'te verilmiştir.

Modele göre; birinci basamak için yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki etkisine bakıldığında karanlık üçlü alt boyutlarından psikopatinin ahlaki yargılar üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir *(ß* = .20 *; p* < .01). İkinci basamak için yordayıcı değişkenin aracı değişken üzerindeki etkisine bakıldığında subklinik psikopatinin empati toplam puanı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır *(ß* = -.18 *; p* < .01). Üçüncü basamak için aracı değişken olan empati toplam puanının, yordanan değişken olan ahlaki yargılar üzerindeki etkisi anlamlı bulunmuştur (*ß* = .-13 *; p* < .05). Son olarak dördüncü adımda empati toplam puanı modele subklinik psikopati ile birlikte girdiği zaman subklinik psikopatinin ahlaki yargı üzerindeki anlamlı etkisini sürdürmekle beraber *ß* =.20 (*p* = .002) değerinden *ß* = .18 (*p* = .005) değerine düşmektedir. Bu durumda; subklinik psikopatinin ahlaki yargı üzerindeki yordayıcı etkisinde empatinin kısmi aracılık gösterdiği bulgulanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Aracılık Modeli

Tablo 13. Aracılık Değerlendirmesi için Regresyon Analizi Sonuçları

	Regresyon Katsayıları			Model İstatistikleri
Adımlar	*B*	*SH*	*ß*	
1.Adım				
Psikopati	.181	.057	.20	R^2 = .04;
				F (1,236) = 9,966 ;
Ahlaki Yargı (Faydacılık)				p < .01
2. Adım				
Psikopati	.-426	.148	.-18	R^2 = .03;
				F (1,236) = 8,313;
Empati Toplam Puan				p < .01
3.Adım				
Empati Toplam Puan	.-053	.025	.-13	R^2 = .01;
				F (1,236) = 4,413;
Ahlaki Yargı (Faydacılık)				p < .05
4.Adım				
Psikopati	.164	.058	.18	
Empati Toplam Puan	.-040	.025	.-10	R^2 = .05;
				F (1,236) = 6,252;
Ahlaki Yargı (Faydacılık)				p < .01

4.2.2 Tartışma

Tezin ikinci araştırmasında Karanlık Üçlü'nün ahlaki yargılar üzerindeki yordayıcı etkisi, bu kişilik özelliklerinin faydacı tutumun alt boyutlarında (tarafsız iyilik ve araçsal çıkar) farklılaşma gösterip göstermediği ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ahlaki yargılar üzerindeki etkisine aracılık edebilecek bir değişken olarak empatinin rolü incelenmiştir. Elde edilen bulgular araştırma soruları kapsamında değerlendirilecektir.

4.2.2.1 Değişkenler arası ilişkilerin yorumlanması

Çalışmada yer alan tüm değişkenlere ait korelasyon analiz bulgularını ele aldığımızda; ilk olarak karanlık üçlü kişilik özellikleri ile ahlaki yargılar arasında pozitif bir ilişki vardır. Yani bireylerdeki karanlık üçlü kişilik puanı arttıkça ahlaki yargılarında daha faydacı yaklaşıma sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgu, daha önce kişilik özellikleri ve ahlaki yargılamaya ilişkin alan yazını desteklemektedir (Bartels ve Pizarro, 2011; Djeriouat ve Tremoli`ere, 2014; Kahane ve diğerleri, 2015; Karandikar ve diğerleri, 2019). Karanlık üçlü kişilik özelliklerinin alt boyutları ile ahlaki yargılama arasındaki ilişkiye bakıldığında; Makyavelizm ve subklinik psikopati kişilik özelliklerinin faydacı ahlaki yargılama eğilimi ile ilişkili olduğu görülürken; subklinik narsisizm ile ahlaki yargılama arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Karanlık Üçlü ve empati ele alındığında değişkenlerin toplam puanları arasında ilişki bulunamamıştır. Alan yazında ye alan pek çok çalışmanın bulgularından farklılık gösteren bu sonucun olası sebepleri ilgili başlıkta daha detaylı olarak irdelenecektir.

Empati ve ahlaki yargılar arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Yani bireylerin empati becerileri düştükçe ahlaki yargı puanların artarak faydacı eğilimde yanıtlar verdikleri görülmektedir.

Karanlık Üçlü ve faydacılığın alt boyutlarından araçsal ile aralarında negatif yönlü ilişki bulunmaktadır. Aradaki bu ilişki bireylerin Karanlık Üçlü özelliklere sahip kişilerin ahlaki ikilem senaryolarına faydacı eğilimde yanıtlar vermelerinin arka planını açıklar niteliktedir.

Son olarak cinsiyet farklılığına bakıldığında, erkek katılımcıların araçsal zarar boyutunda anlamlı derecede yüksek puan aldığı görülmüştür. Bununla beraber erkek katılımcıların ahlaki yargılamalarında kadınlara kıyasla daha faydacı oldukları bulgulanmıştır. Araştırmanın bir diğer bulgusu kadın katılımcıların empati becerilerinin erkeklere kıyasla anlamlı düzeyde fazla olduğudur.

4.2.2.2 Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkinin yorumlanması

Karanlık Üçlü çatısında bulunan kişilik özelliklerinin iyi niyetten ve duygudan uzak olması, ahlaki değerlerden ödün verme ile bir süredir ilişkilendirilmektedir (Bartels ve Pizarro, 2011; Djeriouat ve Tremoli`ere, 2014). Bu aradaki ilişki, bireylerin, ahlaki ikilemler karşısında çoğunluğun faydasının gözetildiği ahlaki yaklaşım olan faydacılık ile kararlar alınmasına sebep olmaktadır (Karandikar ve ark., 2018). Mevcut tez çalışmasının araştırma sorularının ilki Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin yüksek olmasının bireylerin ahlaki kararlarında faydacı bir tutum sergileme eğilimini yordayıp yordamadığı olmuştur. Elde edilen bulgular Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile ahlaki yargılar arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yani bireylerdeki Karanlık Üçlü kişilik puanı arttıkça ahlaki yargılarında daha faydacı ahlaki yaklaşıma sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgu, daha önce kişilik özellikleri ve ahlaki yargılamaya ilişkin alanyazını desteklemektedir (Bartels ve Pizarro, 2011; Djeriouat ve Tremoli`ere, 2014; Kahane ve diğerleri, 2015; Karandikar ve diğerleri, 2019). Karanlık Üçlü alt boyutları ile ahlaki yargılama arasındaki ilişkiye bakıldığında; Makyavelizm ve subklinik psikopati kişilik özelliklerinin faydacı ahlaki yargılama eğilimi ile ilişkili olduğu görülürken; subklinik narsisizm ile ahlaki yargılama arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Daha önceki çalışmalara bakıldığında subklinik narsisizmin diğerlerine kıyasla daha düşük ilişkiye sahip olması sebebiyle elde edilen bu bulgu çok şaşırtıcı olmayacaktır. Bu kişilik özelliklerinin güçlü ortak noktaları (düşük empati düzeyi, benmerkezcilik, sosyal olarak arzu edilmemesi) her ne kadar mevcut olsa da faydacı yaklaşımda bulunurken her birinin farklı motivasyonlarının olduğunu söylemek mümkündür. Subklinik psikopatların bireysel temeller bağlamında oldukça duyarsız yapıları ve duygusal açıdan eksik olmaları, kişisel durumların aktarıldığı ahlaki ikilemler karşısında daha faydacı kararlar alınmasına neden olmaktadır. Makyavelist bireyler de duygusal kopukluk yaşamaları

sebebiyle ahlaki ikilemler karşısında faydacı seçeneği tercih edebilmektedir (Bartels ve Pizarro, 2011). Subklinik narsisizme bakıldığında, bu kişiler için sosyal olarak arzu edilmenin ağır bastığını söylemek mümkündür (Halm ve Möhring, 2019). Narsist bireylerin, ahlaki karar alma süreçlerinin sosyal istenirlikten önemli ölçüde etkilendiği ve bu nedenle diğer insanların tepkilerini göz önünde bulundurarak davrandıkları ileri sürülmüştür (Djeriouat ve Trémolière, 2014).

4.2.2.3 Empati ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkinin yorumlanması

Empati, bireylerin başkalarının duyduğu acıyı dolaylı olarak deneyimleme imkânı sağlayan önemli bir beceridir. Empati becerisi düşük olan bireylerin ahlaki ikilemler karşısında iyiliği maksimize etmek için bir kişiyi feda etme potansiyelinin daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Yapılan önceki çalışmalara bakıldığında empati düzeyi düştükçe ahlaki yaklaşımlarda faydacı tutum sergileme eğiliminin arttığı pek çok kez bulgulanmıştır (Gleichgerrcht ve Young, 2013; Takamatsu, 2018; Sarlo ve arkadaşları, 2014). Aradaki ilişkiyi incelemek adına yapılan analiz bulguları alanyazın ile paralellik göstermektedir. Yani hipotez edildiği gibi, bireylerin empati düzeyi düştükçe ahlaki tutumlarının daha faydacı eğilimde olduğunu, empati düzeyi yükseldikçe de bireylerin deontolojik ahlaki eğilime yaklaştıklarını söylemek mümkündür. Ancak bu ilişki bazı açılardan kafa karışıklığına neden olmaktadır. Faydacılık, diğerlerinin refahını en üst düzeye çıkarma ve toplumsal iyiliği sağlama hedeflerini göz önünde bulundurarak ahlaki karar verme yaklaşımıdır (Broeders, Bos, Müller ve Ham, 2011). Toplumsal faydayı maksimize etme motivasyonu ile hareket eden bireylerin empati düzeyinin düşük olması bazı çelişkileri doğurmaktadır. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak adına faydacılık kavramını tarafsız iyilik ve araçsal zarar alt boyutlarıyla ele alan bu tez çalışmasının bulguları kafa karışıklığını giderir niteliklere sahiptir. Empati ile faydacılık arasındaki ilişkinin analizi için yapılan bağımsız gruplar t-testi analizine göre faydacılık ile empati arasındaki negatif yönlü ilişki alt boyutlara bakınca anlam kazanmaktadır. Faydacı ahlaki yaklaşımın pozitif boyutu olarak görülen tarafsız iyilik ile empati ve empatinin alt boyutlarından olan empatik düşünce, ve kişisel rahatsızlık arasında pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır. Tarafsız iyilik boyutu, kişinin duygusal bağını önemsemeksizin tarafsız bir şekilde çoğunluğun çıkarını en üst düzeye çıkarma olarak tanımlanmaktadır (Kumova ve Bahçekapılı, 2021). Faydacı karar vermenin olumsuz yönlerine odaklanarak faydacı

tutumun temelinde yatan daha genel ve tarafsız ideal genellikle çoğu ahlak çalışması ihmal edilmiştir (Kahane ve ark., 2018). Bu tez çalışmasında hem ortaya çıkan çelişkinin anlamlandırılması hem de göz ardı edilen tarafsız iyilik boyutuna ışık tutulması ahlak çalışmaları için önem taşımaktadır.

4.2.2.4 Empati ve Karanlık Üçlü arasındaki ilişkinin yorumlanması

Karanlık Üçlü bileşenleri olan Makyevelizm, subklinik narsisizm ve subklinik psikopati, hak iddia etme, üstünlük kurma arzusu, baskın olma, sosyal çekicilik, manipülatif davranışlar, sosyal tutumlara karşı duyarsız olma, dürtüsellik ve kişilerarası ilişkilerde düşmanca tutum sergileme gibi özellikler ile birçok kez tanımlanmıştır (Jonason ve Krause, 2013). Bir süredir duygusal yetersizliklerden biri olan empati eksikliğinin bu kişilik özelliklerin temelinde yatan kritik bir faktör olabileceği öne sürülmektedir (Jonason ve Krause, 2013). Öte yandan Karanlık üçlü özelliklere sahip bireylerin, başkalarının duygularını anlama ve değerlendirme becerilerini sürdürerek, bu kritik bilgileri stratejiler geliştirmek ve istedikleri sonuçları elde etmek için kullanabilecekleri bir empati becerisine sahip oldukları düşünülmektedir. Bununla beraber, bu kişilerin duygusal empati kapasitesindeki yetersizliği, diğerlerinin başına gelebilecek olası zararları önemsememesine veya gözden kaçırmasına yol açabilir (Wai ve Tiliopoulos, 2012). Alan yazında Karanlık Üçlü ve empati arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmalar mevcuttur ancak bu çalışmalar çoğunlukla empati kavramını tek boyutlu ele almakta ve bu ilişki, farklı boyutların göz ardı edilmesi sebebiyle bütüncül olarak açıklanamamaktadır. Yapılmış çalışmalar, karanlık kişilik özellikleri ile empati arasında güçlü olumsuz yönlü ilişkileri bulgulamakla beraber çalışmaların kısıtlılığı nedeniyle bu kişilik özellikleri ile ilişkili tutulan empati eksikliğinin bilişsel veya duygusal olup olmadığı konusunda güvenilir bir şekilde kesin bir sonuca varmak mümkün değildir. Bu bilgi, iki empati sisteminin farklı davranışsal ve motivasyonel özelliklerini göz önünde bulundurarak değerlendirildiğinde son derece önemli hale gelir (Duradoni, Gürsesli, Fiorenza, Donati ve Guazzini, 2023).

Bu tez çalışmasında empati becerisi hem bilişsel hem de duygusal boyutları ile ele alınmıştır. Öncelikle, alanyazına dayanarak Karanlık Üçlü kişiliklerin tümünün empati ile negatif yönlü ilişkiler göstermesi beklenmiştir ancak beklenen ilişki bulunamamıştır.

Yapılan pek çok çalışmada ilişki saptanırken bu tez çalışmasında iki değişken arasında ilişki görülmemesinin altında yatabilecek sebep irdelenmiştir. Katılımcıların ölçeklerden aldıkları toplam puan gözden geçirilmiş olup, Karanlık Üçlü ölçeğinden elde edilen ortalama puanın düşük olduğu, empati ölçeğinden alınan puanın da yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların Karanlık Üçlü puanlarının düşük ve empati becerilerinin ortalama üstünde olması aradaki ilişkinin kurulmasını engelleyebilir niteliktedir. Bu bakımdan örneklemin genel popülasyonu temsil etme gücünün zayıf olduğu düşünülmektedir.

Ölçeklerin alt boyutlarının da dahil edildiği analiz sonucunda Makyavelizm ve subklinik psikopatinin bilişsel empati boyutuna karşılık gelen perspektif alma ile negatif yönlü ilişkili olduğu görülmüştür. Bununla beraber subklinik psikopati ile duygusal empatiye karşılık gelen empatik düşünce arasında da negatif yönlü ilişki bulgulanmıştır.

Araştırmacılar, özellikle narsisistik kişilik sergileyen bireylerin kullanmış oldukları manipülasyon tekniklerinin temelde başkalarının duygularını anlama yeteneklerine dayandığına, bu nedenle bilişsel empatik yeteneklerini ilişkilerinde kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğiliminde olduklarına inanmaktadırlar (Jonason ve Webster, 2012). Turner ve arkadaşlarının (2019) yürüttükleri çalışmanın sonuçları da narsistlerin başkalarının duygularını anlama becerilerine sahip olmalarına rağmen, onların duygularını deneyimleme sürecinde sorun yaşayabildikleri görüşünü desteklemektedir. Bu bulgudan hareketle, narsist bireylerin kendilerini başkalarının duygularından uzaklaştırarak kişisel hedefler için sömürü yöntemlerine başvurabileceklerini söylemek mümkündür.

4.2.2.5 Karanlık Üçlü ve faydacılık arasındaki ilişkinin yorumlanması

Makyavelizm, subklinik narsisizm ve subklinik psikopatinin ayrı ayrı ve nadir de olsa birlikte ele alındığı ahlak çalışmalarında, bu kişilik özelliklerinin bireylerin ahlaki ikilemler karşısında faydacı ahlaki yargılarda bulundukları görülmüştür (Bartels ve Pizarro, 2011; Djeriouat ve Tremoli`ere, 2014; Kahane ve diğerleri, 2015; Karandikar ve diğerleri, 2019). Klasik faydacılık kavramı, acıyı azaltmayı ve mutluluğu artırmayı amaçlamamız gerektiğini ya da ahlaki açıdan daha üstün olan davranışın daha fazla yaşamı kurtarmak olduğunu belirten yaklaşım olarak tanımlanırken; (Conway ve

Gawronski, 2013) yürütülen çalışmalarda psikopatların genellikle faydacı değerlendirmede bulunuyor olması soru işaretleri doğurmuştur (Kahane ve ark., 2018). Bu soru işareti ahlaki ikilem senaryolarının geçerliği konusunda şüpheye neden olmuştur (Kumova ve Bahçekapılı, 2021). Bu kafa karışıklığının giderilmesi adına Kahane ve arkadaşları (2018) faydacılığı tarafsız iyilik ve araçsal zarar olmak üzere iki alt boyutlu bir faydacılık ölçeği geliştirmiştir. Bu çalışmada da Karanlık Üçlü ile faydacılık boyutları arasındaki ilişkide faydacı tutumun alt boyutlarında (tarafsız iyilik ve araçsal çıkar) farklılaşma gösterip göstermediği incelenmek istenmiştir. Karanlık Üçlü toplam puanının ve alt boyutlarından Makyavelizm ve subklinik psikopatinin araçsal zarar ile pozitif yönlü ilişkisinin olduğu görülmüştür. Bu bulgu toplumun iyiliğini düşünmekten uzak kişiliklerin faydacılık yaklaşımı ile arasındaki ilişkinin altında yatan mekanizmaya ışık tutar niteliktedir.

4.2.2.6 Cinsiyet farklılığının değişkenler üzerindeki etkisinin yorumlanması

Sınırlı empati becerisi, saldırganlık, sınırlı öz kontrol gibi çok sayıda istenmeyen kişilerarası özellik, Karanlık Üçlü (Makyavelizm, subklinik psikopati ve subklinik narsisizm) ile ilişkilendirilmektedir (Jonason ve Lyons, 2013; Jones ve Paulhus, 2010; Jonason ve Tost, 2010). Tüm bu özellikler göz önünde bulundurularak, erkeklerin kadınlara kıyasla Karanlık Üçlü özellikleri ile daha iyi karakterize edildiğini söylemek mümkündür (Jonason ve diğerleri, 2009). Yapılmış pek çok çalışma da bu düşünceyi destekler niteliktedir (örn. Chiorri, Garofalo ve Velotti, 2019; Mayer ve Tormala, 2010; Jonason, Duineveld ve Middleton 2015). Ancak bu çalışmada Karanlık Üçlü ve katılımcıların cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bir ilişki bulamamanın olası sebepleri çalışma bağlamında gözden geçirilmiş ve katılımcıların cinsiyet dağılımının dengeli olmaması ve katılımcıların Karanlık Üçlü özelliklerinin genel olarak düşük düzeyde kalması ilişkinin kurulmasına engel olabilecek sebepler olarak sıralanmıştır.

Cinsiyet farklılıkları, psikoloji alanında birçok konuda incelenmiştir ve ahlak da bu çalışma alanlarından biri olmuştur (Friesdorf, Conway ve Gawronski, 2015). Ahlaki yargıda cinsiyet farklılıklarına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları farklılık gösterse de, bir süredir, ahlaki ikilemlerde bir miktar zarar vermeyi onaylayarak refahı artıran

yanıtlarda cinsiyet farklılıkları görüldüğü ileri sürülmektedir. Yapılan çalışmalar doğrultusunda kadınların ahlaki muhakemelerinin erkeklere kıyasla daha fazla duygu içerikli ve kişiselleştirilmiş olduğu ve erkeklerin ahlakının daha bilişsel ve kişisel olmayan biçimde işlediği Gilligan (1982) tarafından öne sürülmüştür. Green'in (2007), ortaya koyduğu ikili işlem modeli de bilgi işlemedeki temel farklılıklar ışığında ahlak psikolojisinde cinsiyet farklılıklarına yönelik benzer bir perspektif sunmuştur. Kadınların erkeklere kıyasla daha şiddetli duygusal tepkiler deneyimleme ve duygusal içerikli mesajlara daha çok ikna olma eğiliminde olması (Mayer ve Tormala, 2010) ahlaki yargılarda sistematik cinsiyet farklılıklarına yol açabilir (Friesdorf, Conway ve Gawronski, 2015). Friesdorf ve arkadaşlarının (2015) 6100 katılımcıyı içeren 40 çalışmanın meta-analiz sonuçları da bu görüşü desteklemektedir. Çalışmanın bulguları erkeklerin deontolojik yargılara kıyasla faydacı yargıları kadınlara göre daha çok tercih ettiklerini göstermektedir. Yürütülen bu tez çalışmasında da erkek katılımcıların kadın katılımcılara kıyasla ahlaki yargılarında daha faydacı yaklaşıma sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcıların Oxford Faydacılık Ölçeğinden elde ettikleri puanlarda cinsiyete göre bir farklılaşma olup olmadığına da bakılmıştır. Erkek katılımcıların araçsal zarar boyutunda kadınlara göre anlamlı ölçüde daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Elde edilen bu sonuç, katılımcıların empati düzeylerinde cinsiyetler arası bir farklılık var mıdır sorusunun cevabı ile açıklanabilir niteliktedir. Genel olarak kabul edilen kalıplar ve yaygın inançlar, kadınların, diğerlerinin düşünce ve duygularını anlama noktasında erkeklere kıyasla daha büyük bir kapasiteye sahip oldukları yönündedir ve ampirik çalışmalar aracılığı ile kadınların empati düzeylerinin erkeklerden daha fazla olduğu pek çok kez görülmüştür (Klein ve Hodges, 2001; Tuossaint ve Webb, 2005). Çalışmanın bulgularına göre kadınların empati düzeyi özellikle duygusal empati ile ilişkili olan empatik düşünce ve kişisel rahatsızlık alt boyutlarında anlamlı ölçüde yüksektir. Empati düzeyinin kadın katılımcılarda daha yüksek olması, araçsal zarardaki cinsiyet farklılığını da böylece açıklamaktadır.

4.2.2.7 Karanlık Üçlü ile ahlaki yargılar arasındaki ilişkide empatinin aracı rolünün yorumlanması

Araştırmanın temel hipotezi olan Karanlık Üçlü özellikleri ve faydacı ahlaki yargı ilişkisinde empatinin aracı bir role sahip olmasıdır. Hipotezi oluştururken öncelikle değişkenlerin birbirleriyle ilişkisine yönelik literatür taraması yapılmıştır. Karanlık Üçlü, empati, faydacılık değişkenlerinin ilişkili olduğu çalışmalar bulunmakla beraber, Karanlık Üçlü ve faydacı ahlaki yargı arasındaki ilişkide empatinin aracı değişken olarak incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Öncelikle aracılık için Baron ve Kenny'nin (1986) ileri sürdüğü adımlar takip edilmiş olup tüm değişkenlerin birbiri ile ilişkisine bakılmıştır. Karanlık Üçlü değişkeninin empati ve faydacılık ile ilişkisine bakıldığında toplam puan üzerinden bir anlamlılık bulunamaması sebebiyle alt boyutlar incelenmiş ve subklinik psikopatinin aracılık modeli için uygun bir alt boyut olduğu görülmüştür. Yapılan analiz sonuçlarına göre, Karanlık Üçlü özelliklerinden olan subklinik psikopatinin ahlaki yargılar üzerindeki etkisi anlamlıdır ve empati değişkenin bu ilişkide kısmi aracı rol üstlendiği görülmektedir.

Karanlık Üçlü özelliklerinin birlikte ve ayrı ayrı ele alındığı birçok çalışma, bu özelliklerin faydacı tutum ile arasında ilişki olduğunu göstermektedir (örn. Bartels ve Pizarro, 2011; Djeriouat ve Trémolière, 2014; Kahane ve diğerleri, 2015; Karandikar ve diğerleri, 2019). Ancak bu ilişkinin ortaya çıkmasına neden olan potansiyel nedenler üzerinde yeterince durulmamıştır. Duygu yoksunluğu ve art niyetli olmanın psikopati ile ilişkisine bakıldığında; psikopatların ahlaki karar vermesi bu olumsuz özelliklerden etkilenmektedir. Daha açıklayıcı olmak gerekirse, bu kişilerin duygu bakımından eksik oluşu hedeflerini elde etmek için meydana gelebilecek zararı göze alabilmelerine yol açmaktadır. Balash ve Falkenbach tarafından 2018 yılında yürütülen, psikopati ve faydacı ahlaki yargılar arasındaki ilişkide empatinin aracı rol olarak bulgulandığı çalışma bu bilgiler ışığında anlam kazanmaktadır. Ancak bu çalışmada örneklem grubu için subklinik ayrımı gözetilmemiştir. Mevcut çalışma ile aralarındaki bu fark semptomların şiddetini etkileyeceği için önemli bir ayrım yapılmalıdır.

Djeriouat ve Trémolière tarafından 2014 yılında yürütülen, Karanlık Üçlü ve ahlaki yargılar arasında empati ile kavramsal açıdan benzerlikler taşıyan dürüstlük ve

alçakgönüllülüğün aracı rolünün ele alındığı çalışmada özellikle subklinik psikopatinin faydacı ahlaki yargıları yordadığı bulgusuna ek olarak dürüstlük ve alçakgönüllülüğün aracı rol üstlendiği görülmüştür.

4.3 Sonuç ve Öneriler

Karanlık Üçlü özelliklerin ahlaki yargılar üzerindeki yordayıcı etkisi, bu kişilik özelliklerinin faydacı tutumun alt boyutlarında farklılaşma gösterip göstermediği ve Karanlık Üçlü'nün ahlaki yargılar üzerindeki etkisinde empatinin aracı rolünün incelendiği bu tez çalışmasında hipotez edildiği üzere Karanlık Üçlü özelliklerinin faydacı ahlaki yargılar üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu bulguya ek olarak, Karanlık Üçlünün toplumun iyiliğini göz önünde bulundurarak yargıda bulunan faydacı yaklaşıma sahip olma çelişkisi, faydacılığın alt boyutları ile ele alınarak ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu özelliklere sahip kişilerin faydacılığın olumsuz tarafı olarak görülen araçsal zarar boyutu ile yargıda bulunması araştırmanın önemli bulgularından biridir. Araştırmanın ortaya koymak istediği bir diğer durum, Karanlık Üçlü özelliklerine sahip kişilerin empati becerisini çok boyutlu olarak ele almaktır. Bulgulara bakıldığında bu kişilerin duygusal empatilerinin beklendiği üzere düşük çıktığı görülmüştür Bununla birlikte bilişsel empati becerilerine karşılık gelen alt boyutlarda da bozulmalar bulunmaktadır. Araştırmanın bir diğer hipotezi olan Karanlık Üçlü ve faydacılık arasında empatinin aracı rol oynayacağı test edilmiş, Karanlık Üçlü özelliklerinden olan subklinik psikopatinin faydacı ahlaki yargılarda bulunmasında empatinin kısmi aracı role sahip olduğu görülmüştür. Araştırmanın bir diğer bağımlı değişkeni olan ve Ahlaki Yargılar ile benzer durumu ölçmede kullanılabilek faydacılık değişkeninin içinde bulunduğu modelde de aracılık bakılmıştır. Ancak Karanlık Üçlünün faydacılık üzerindeki yordayıcı etkisinde empatinin aracı rol üstlenmediği görülmüştür. Bu çalışma kapsamında adaptasyonu yapılan ve bireyin faydacı tutumunu ölçmek üzere kullanılan görevdeki modelde (Model 1) kısmi aracılık çıkarken Oxford faydacılık ölçeğinin dahil olduğu modelde (Model 2) aracılık bulunamaması, bu iki ölçüm sonuçları arasındaki korelasyonun düşük olması ile anlaşılabilir olmuştur. Oxford Faydacılık Ölçeğinden alınan toplam puanın artmasının bireydeki faydacılığın artması anlamına geldiğini ve kullanılan görevde alınan puanın artmasının da yüksek faydacılığa işaret ettiği göz

önünde bulundurulduğunda aradaki ilişki anlamlı olsa dahi gücünün düşük olduğu görülmektedir (r = .19, p < .01).

Bu çalışma için bazı kısıtlılıklar mevcuttur. Bunlardan ilki çalışmanın katılımcılarının büyük çoğunluğunu psikoloji öğrencileri ve kadınların oluşturuyor olmasıdır. Bundan sonraki çalışmalarda katılımcıların daha heterojen gruplardan seçilmesi ve kadın erkek dengesinin gözetilmesi çalışmanın genellenebilirliği için önerilmektedir. Çalışmada seçilen ahlaki ikilemler ilk çalışmada adaptasyonu yapılan olgusal ahlaki ikilemler arasından seçilmiştir. Bu ikilemler arasından özellikle *"Koma"* sonraki çalışmalar için kullanılması önerilmeyen ikilemler arasındadır. Gelecekte yapılacak olan çalışmalar için ahlaki yargılara yönelik daha geçerli sonuçları elde etmek için *"Yapışık İkizler", "RAF", "Tiran Katili"* gibi yüksek gerçekliğe ve düşük tuhaflığa sahip senaryoların kullanılması çalışmaların geçerliği açısından iyi olacaktır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kurban ikilemleri ve özellikle tramvay problemleri, ahlak çalışmalarında sıklıkla kullanılması sebebiyle psikoloji literatürünün oldukça bilindik bir parçası haline gelmiştir (Bauman, McGraw ve Bartels, 2014). Ancak bu ikilemlerin gerçekçilik kriterinden yoksun olması, komik unsurlar içermesi, içerik bakımından benzer ve yetersiz olması ahlaki yargıları çarpıtabilir ve sonuçların genellenebilirliği düşer endişelerini doğurmuştur (Kneer ve Hannikan, 2019; Körner ve Deutsch, 2022). Ahlak çalışmalarında konu bakımından daha çeşitli ve daha gerçekçi uyaranların kullanılmasının, psikolojik süreçlerin ahlaki yargılar üzerindeki etkisi hakkında daha kapsamlı bilgi vereceği düşünülmektedir (Körner ve Deutsch, 2022). Bu sebeple tez çalışmasında kişilik özellikleri ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkinin ele alınmasından önce alanyazına yeni kazandırılmış uyaran setinin Türk diline ve kültürüne adaptasyonu tamamlanmış, daha sonra adapte edilen senaryoların kullanıldığı ikinci çalışma yürütülmüştür. İkinci çalışmada ahlaki yargılarda faydacı olma eğilimi üzerinde etkili olduğu düşünülen Karanlık Üçlü özelliklerinin faydacı yaklaşımda bulunurken sahip oldukları motivasyon açıklanmış ve faydacılık ve benmerkezci özellikler olarak tanımlanan Karanlık Üçlü arasındaki çelişkiye ışık tutulmuştur. Karanlık Üçlünün empatinin iki ana alt boyutu olan bilişsel empati ve duygusal empati ile ilişkisi detaylı olarak incelenmiştir. Bununla birlikte Karanlık Üçlü özelliklere sahip bireylerin empatinin alt boyutlarında ne gibi farklılıklar yaşadığı ele alınmıştır. Son olarak Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine sahip bireylerin faydacı ahlaki yargılarda bulunurken empatinin aracı rolünün olup olmadığı incelenmiş, empatinin kısmi aracı rol üstlendiği görülmüştür.

Bu tezin sonuçlarından hareketle, ahlak alanında yapılacak çalışmalar için gerçeklik kriterlerini sağlayan bazı olgusal ikilemlerin (Yapışık İkizler, RAF, "Tiran Katili) kullanılması önerilmektedir. Bununla beraber kullanımın önerilmediği ikilemler de (Koma, Yaya Köprüsü) belirtilmiştir.

Araştırmanın bir diğer önerisi, kişilik özellikleri ve ahlak arasındaki ilişkiye bakılan çalışmalarda, ilişkiye ışık tutulabilmek amacıyla Oxford Faydacılık Ölçeği gibi ilişkinin doğasını açıklamaya yönelik ölçüm araçlarının kullanılması olacaktır.

KAYNAKLAR

Aghababaei, N ve Błachnio, A. (2015). Well-being and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences, 86,* 365–368

Ali, F., Amorim, I. S., ve Chamorro-Premuzic, T. (2009). Empathy deficits anqd trait emotional intelligence in psychopathy and Machiavellianism. *Personality and Individual Differences, 47*(7), 758–762

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mentaln disorders (5th ed.).

Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C., ve Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side? *Personality and Individual Differences, 43*(1), 179–189.

Bahcekapılı, H. G. ve Kumova, F. (2021). Oxford faydacılık ölçeği'nin Türkçe uyarlaması. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology, 41*(2), 491–520.

Barbosa-Torres C., Guerrero-Molina M., Moreno-Manso J.M., García-Baamonde M.E., Bueso-Izquierdo N. (2022). Profile of subclinical psychopathy in Spanish University students. *International Journal Environmental Research Public Health. 19*(13).

Bargh, J. A. (1994). The four horsemen of automaticity: Awareness, intention, efficiency, and control in social cognition. In R. S. Wyer, Jr., ve T. K. Srull (Eds.), *Handbook of social cognition (2nd ed.).* Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Barker, R. L. (2008). *The social work dictionary.* Washington, DC: NASW Press

Bartels D.M., Pizarro D.A., (2011). The mismeasure of morals: antisocial personality traits predict utilitarian responses to moral dilemmas. *Cognition. 121*(1), 154-61.

Bartels, D. M. (2008). Principled moral sentiment and the flexibility of moral judgment and decision making. *Cognition, 108* (381–417).

Bauman, C. W., McGraw, A. P., Bartels, D. M., Warren, C. (2014). Revisiting external validity: Concerns about trolley problems and other sacrificial dilemmas in moral psychology. *Social and Personality Psychology Compass, 8*(9), 536–554.

Beauchamp, Tom L. (2001). Philosophical ethics: an introduction to moral philosophy. Boston, Mass: McGraw-Hill.

Bentham, J. (1789/1961). An introduction to the principles of morals and legislation. In Utilitarianism (7–398). Garden City, NY: Doubleday.

Blötner, C., Steinmayr, R., ve Bergold, S. (2021). Malicious mind readers? A meta-analysis on Machiavellianism and cognitive and affective empathy. *Personality and Individual Differences,* 181 (7).

Blum, L. (2011). Empathy and empirical psychology: A critique of Shaun Nichols's neo-sentimentalism. In C. Bagnoli (Ed.), Morality and emotions (170–193). Oxford: Oxford University Press.

Blum, L. A. (1980*). Friendship, altruism and morality. London*, England: Routledge and Kegan Paul.

Bolt, L. ve Boddy, C. (2021). Subclinical psychopathy, interpersonal workplace exchanges and moral emotions through the lens of affective events theory (AET). *Journal of Organizational Effectiveness, 8*(1), 44-58.

Broeders, R., van den Bos, K., Müller, P. A., ve Ham, J. (2011). Should I save or should I not kill? How people solve moral dilemmas depends on which rule is most accessible. *Journal of Experimental Social Psychology*, *47*(5), 923–934.

Burgmer, P., Weiss, A., ve Ohmann, K. (2021). I don't feel ya: How narcissism shapes empathy. *Self and Identity, 20*(2), 199–215.

Campbell, J., Schermer, J. A., Vıllanı, V. C., Nguyen, B., Vıckers, L. ve Vernon, P. A. (2009). A Behavioral Genetic Study of the Dark Triad of Personality and Moral Development. *Twin Research and Human Genetics*, *12*(2), 132-136.

Campbell, W. K., Miller, J. D. ve Buffardi, L. E. (2010). The United States and the ‘‘Culture of narcissism’’: An examination of perceptions of national character. *Social Psychological and Personality Science, 1*(3), 222–229.

Cao, F., Zhang, J., Song, L., Wang, S., Miao, D., ve Peng, J. (2017). Framing effect in the trolley problem and footbridge dilemma. *Psychological Reports*, *120*(1), 88–101.

Carre J. R., ve Jones, D. N. (2017). Decision making, morality, and machiavellianism: The role of dispositional traits in gist extraction. *Review of General Psychology*, 21(1), 23–29.

Casale, S., ve Banchi, V. (2020). Narcissism and problematic social media use: A systematic literature review. *Addictive Behaviors Reports, 11*(100246).

Chan, Y.L., Gu, X., Ng, J. C.K., ve Tse, C.S. (2016). Effects of dilemma type, language, and emotion arousal on utilitarianvsdeontological choice to moral dilemmas in Chinese-English bilinguals. *Asian Journal of Social Psychology*, *19*(1), 55–65.

Chiorri, C., Garofalo, C., ve Velotti, P. (2019). Does the Dark Triad manifest similarly in men and women? Measurement invariance of the Dirty Dozen across sex. *Current Psychology,* 38, 659-675.

Christie, R., ve Geis, F. L. (1970). Studies in machiavellianism. New York: Academic Press.

Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual*

Colby, A., Kohlberg, L., Gibbs, J., Lieberman, M., Fischer, K., ve Saltzstein, H. D. (1983). A Longitudinal Study of Moral Judgment. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, *48*(1/2).

Conway, P. ve Gawronski, B. (2013). Deontological and utilitarian inclinations in moral decision making: a process dissociation approach. *Journal of Personality and Social Psychology 104*(2), 216-35.

Costa, A., Foucart, A., Hayakawa, S., Aparici, M., Apesteguia, J., Heafner, J., vd. (2014). Your morals depend on language. *PLOS ONE, 9*(4)

Cuff, B. M. P., Brown, S. J., Taylor, L., ve Howat, D. J. (2014). *Empathy: A Review of the Concept. Emotion Review, 8*(2), 144–153.

Cushman, F. (2013). Action, outcome, and value: A dual-system framework for morality. *Personality and Social Psychology Review, 17*(3), 273–292.

Cushman, F., Young, L., ve Hauser, M. (2006). *The Role of Conscious Reasoning and Intuition in Moral Judgment. Psychological Science,* 17(12), *1082–1089.*

Çap, H.N. (2022). *Moral Responsibility: Competence and the Case of Psychopathy* (Yayın no. 754562) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Dadds M.R., Hunter K, Hawes D.J., Frost A.D., Vassallo S., Bunn P., Merz S., Masry Y.E. (2008). A measure of cognitive and affective empathy in children using parent ratings. *Child Psychiatry & Human Development. 39*(2) 111-122.

Davis, M., ve Stone, T. (2003). Synthesis: Psychological understanding and social skills. In B. Repacholi ve V. Slaughter (Eds.), Individual differences in theory of mind. Macquarie monographs in cognitive science (305–352). Hove, E. Sussex: Psychology Press.

De Neys, W., ve Bialek, M. (2017). Dual processes and conflict during moral and logical reasoning: A case for utilitarian intuitions? In J.-F. Bonnefon ve B. Trémolière (Eds.), *Moral inferences* (123–136). Routledge/Taylor & Francis Group.

Decety J., ve Yoder K.J. (2015). Empathy and motivation for justice: Cognitive empathy and concern, but not emotional empathy, predict sensitivity to injustice for others. *Social Neuroscience, 11*(1)1-14.

Decety, J. ve Cowell, J. (2014). The complex relation between morality and empathy. *Trends in Cognitive Sciences, 18*(7), 337-339.

Deutchman, P. ve Sullivan, J. (2018). The Dark Triad and framing effects predict selfish behavior in a one-shot Prisoner's Dilemma. *PLOS ONE, 13*(9).

Dovidio, J. F. ve Banfield, J. C. (2015). Intergroup cooperation. In D. A. Schroeder ve W. G. Graziano (Eds.), *The Oxford handbook of prosocial behavior* (562–581). Oxford: Oxford University Press.

Dovidio, J. F., ve Banfield, J. C. (2015). Prosocial Behavior and Empathy. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2*(19), 216–220.

Edens, J. F., Marcus, D. K., Lilienfeld, S. O., ve Poythress, N. G., Jr. (2006). Psychopathic, not psychopath: Taxometric evidence for the dimensional structure of psychopathy. *Journal of Abnormal Psychology, 115*(1), 131–144.

Eggum, N. D., Eisenberg, N., Kao, K., Spinrad, T. L., Bolnick, R., Hofer, C. vd (2011*)*. Emotion understanding, theory of mind, and prosocial orientation: Relations over time in early childhood. *The Journal of Positive Psychology*, *6*(1), 4–16.

Eisenberg N. (2018). *Empathy-Related Responding and Its Relations to Positive Development*. In: Roughley N, Schramme T, eds. Forms of Fellow Feeling: Empathy, Sympathy, Concern and Moral Agency. Cambridge: Cambridge University Press;165-183.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., ve Spinrad, T. L. (2006). Prosocial Development. In N. Eisenberg, W. Damon, ve R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 646–718). *John Wiley & Sons*, Inc..

Emmons, R. A. (1984). Factor analysis and construct validity of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment, 48*, 291–300.

Engeler, A., ve Yargıç, L. İ. (2007). Kişilerarası tepkisellik indeksi: Empatinin çok boyutlu ölçümü. *New Symposium Journal, 45*(3), 119-127.

Ertürk, Y. D., ve Eray, T. E. (2016). Fenomenolojik bir kavram olarak kendilik ve sosyal

ağlarda kendilik sunumu ile narsistik eğilimler ilişkisi: iletişim fakültesi (i.ü.i.f.) öğrencileri üzerine bir ön çalışma. *Intermedia International e-Journal, 3*(1), 12-29.

Evans J.S. (2008). Dual-processing accounts of reasoning, judgment, and social cognition. Annual Review of Psychology. *59*, 255-278.

Fabes, R. A,, Carlo, G., Kupanoff, K., ve Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior: Pt. 1. The role of individual processes. *Journal of Early Adolescence, 19*, (5-16).

Fehr, B., Samson, D. ve Paulhus, D.L. (1996). The Construct of Machiavellianism: Twenty years later", In C.D. Spielberger ve J.M. Butcher (Eds.). *Advances in Personality Assessment* (77-116) Hillsdale, NJ: Erlbaum

Fleischmann, A., Lammers, J., Conway, P., ve Galinsky, A. D. (2017). Paradoxical Effects of Power on Moral Thinking. *Social Psychological and Personality Science,*

Foot P. (1967). The problem of abortion and the doctrine of double effect. *Oxford Review,* 5, 5-15.

Friesdorf, R., Conway, P. ve Gawronski, B. (2015). *Gender Differences in Responses to Moral Dilemmas. Personality and Social Psychology Bulletin, 41(5), 696–713.*

Furnham, A., Richards, S. C., ve Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of Personality: A 10 Year Review. *Social and Personality Psychology Compass,* 7(3), 199–216.

Galotti, K. M. (1989). Approaches to studying formal and everyday reasoning. *Psychological Bulletin*, 105(3), 331-351.

Garrigan, B., Adlam, A. L.R., ve Langdon, P. E. (2018). Moral decision-making and moral development: Toward an integrative framework. *Developmental Review, 49*, 80–100.

Gawronski, B., ve Beer, J. S. (2016). What makes moral dilemma judgments "utilitarian"

or “deontological”? *Social Neuroscience,* 12(6), 626-632.

Giurge, L. M., van Dijke, M., Zheng, M. X., ve De Cremer, D. (2021). Does power corrupt the mind? The influence of power on moral reasoning and self-interested behavior. *The Leadership Quarterly 32*(4).

Gleichgerrcht, E., Tomashitis, B., ve Sinay, V. (2015). The relationship between alexithymia, empathy and moral judgment in patients with multiple sclerosis. *European Journal of Neurology, 22*(9), 1295–1303.

Gleichgerrcht, E., Torralva, T., Rattazzi, A., Marenco, V., Roca, M., ve Manes, F. (2013). Selective impairment of cognitive empathy for moral judgment in adults with high functioning autism. *Social Cognitive and Affective Neuroscience, 8*(7), 780–788.

Gleichgerrcht, E., ve Young, L. (2013). Low levels of empathic concern predict utilitarian moral judgment. *Plos One, 8*(4).

Grahm, J., Haidt, J. ve Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology, 96*(5), 1029–1046.

Greene J.D. (2007). Why are VMPFC patients more utilitarian? A dual-process theory of moral judgment explains. *Trends in Cognitive Science*. *11*(8), 322-323.

Greene, J. D., Cushman, F. A., Stewart, L. E., Lowenberg, K., Nystrom, L. E., ve Cohen, J. D. (2009). Pushing moral buttons: The interaction between personal force and intention in moral judgment. *Cognition, 111*(3), 364–371.

Greene, J.D., Sommerville, R.B., Nystrom, L.E., Darley, J.M., Cohen, J.D. (2001). An fMRI investigation of emotional engagement in moral judgment. *Science*. *293*(2105).

Gong, H., Iliev, R., ve Sachdeva, S. (2012). Consequences are far away: Psychological distance affects modes of moral decision making. *Cognition.*

Gündüz, T. (2010). Üstün Zekâlı Çocuklarda Ahlâk Gelişimi ve Eğitimi. *İnönü*

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, *1*(1)

Haidt, J. ve Kesebir, S. (2010). Morality. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, ve G. Lindzey (Ed.), *Handbook of social psychology* (pp. 797–832). John Wiley & Sons, Inc.

Hare, R. D. (1991). *The Hare Psychopathy Checklist* – Revised. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.

Hart, C. M., Hepper, E. G., ve Sedikides, C. (2018). Understanding and mitigating narcissists' now empathy. *Hermann,* A.D., Brunell, A.B., Foster, J.D. (Ed). *Handbook of trait narcissism içinde* (pp. 335–343). New York: Springer

Hart, D., ve Chmiel, S. (1992). Influence of defense mechanisms on moral judgment development: A longitudinal study. *Developmental Psychology, 28*(4), 722–730.

Hayakawa S., Tannenbaum D., Costa A., Corey J.D., Keysar B. (2017). Thinking more or feeling less? Explaining the foreign-language effect on moral judgment. *Psycholological Science, 28*(10), 1387-1397.

Heym, N., Firth, J., Kobowski, F., Sumich, A., Egan, V. ve Bloxom, C.A.J. (2019). Empathy at the heart of darkness: Empathy deficits that bind the dark triad and those that mediate indirect relational aggression. *Frontiers in Psychiatry.* 10(95).

Hoffman, M. L. (1987). The contribution of empathy to justice and moral judgment. In N. Eisenberg ve J. Strayer (Ed.), *Empathy and its development* (pp. 47–80). Cambridge: Cambridge University Press.

Hren, D., Vujaklija, A., Ivanisevic, R., Knezevic, J., Marusic, M., ve Marusic, A. (2006). Students' moral reasoning, Machiavellianism and socially desirable responding: implications for teaching ethics and research integrity. *Medical Education*, *40*(3), 269–277.

Hsieh, I. ve Chen, Y. Y. (2019). *The effects of physical contact and decision type on moral decision making: A study of harm to save moral behavior. Asian Journal of Social Psychology.*

Hume, D. (1966). Enquiries concerning the human understanding and concerning the principles of morals (2nd ed). Oxford, England: Clarendon Press. (Originally published, 1777).

Jolliffe, D., ve Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence, 29*(4), 589–611.

Jonaon, P. K., ve Krause, L. (2013). The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual Differences,* 55(5), *532*–537.

Jonason, P. K. ve Krause, L. (2013). The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual Differences, 55*(5), 532-537.

Jonason, P. K., Duineveld, J. J., ve Middleton, J. P. (2015). Pathology, pseudopathology, and the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences, 78*, 43–47.

Jonason, P. K., Lyons, M., Brthell, E. J. ve Ross, R. (2013). Different routes to limited empathy in the sexes: Examining the links between the Dark Triad and empathy. *Personality and Individual Differences, 54*(5), 572-576.

Jones, D. N. (2016). The nature of Machiavellianism: Distinct patterns of misbehavior. V. Zeigler-Hill ve D. K. Marcus (Ed.) *The dark side of personality: Science and practice in social, personality, and clinical psychology* içinde (pp. 87–107). Washington, DC: APA.

In V. Zeigler-Hill ve D. K. Marcus (Eds.), *The dark side of personality: Science and practice in social, personality, and clinical psychology* (pp. 87–107). American Psychological Association.

Jones, D. N. ve Paulhus, D. L. (2010). Different Provocations Trigger Aggression in Narcissists and Psychopaths. *Social Psychological and Personality Science, 1*(1), 12–18.

Jones, D. N., ve Paulhus, D. L. (2009). Machiavellianism. In M. R. Leary, ve R. H. Hoyle (Ed.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* (pp. 93-108). New York, NY: Guilford.

Jones, D. N., ve Paulhus, D. L. (2011). The role of impulsivity in the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences, 51*(5), 679–682.

Kahane, G., (2015). Sidetracked by trolleys: Why sacrificial moral dilemmas tell us little (or nothing) about utilitarian judgment, *Social Neuroscience, 10*(5), 551-560.

Kahane, G., Everett, J. A. C., Earp, B. D., Caviola, L., Faber, N. S., Crockett, M. J., vd. (2018). Beyond sacrificial harm: A two-dimensional model of utilitarian psychology. *Psychological Review, 125*(2), 131–164.

Karandikar, S., Kapoor, H., Fernandes, S. ve Jonason P.K. (2018). Predicting moral decision-making with dark personalities and moral values. *Personality and Individual Differences, 140,* 70-75.

Karkoulian, S., Samhat, A., ve Messarra, L. (2009). "The relationship between machiavellianism and career development," in Allied Academies International Conference. *Academy of Organizational Culture, Communications and Conflict. Proceedings, 14*, 17–26.

Kaufman S.B., Yaden D.B., Hyde E. ve Tsukayama E. (2019). The Light vs. Dark Triad of Personality: Contrasting Two Very Different Profiles of Human Nature. *Frontiers in Psycholology, 10* (467).

Kessler, S. R., Bandelli, A. C., Spector, P. E., Borman, W. C., Nelson, C. E., ve Penney, L. M. (2010). Re-Examining Machiavelli: A Three-Dimensional Model of Machiavellianism in the Workplace. *Journal of Applied Social Psychology, 40*(8), 1868–1896.

Kish-Gephart, J., Harrison, D. A., ve Treviño, L. K. (2010). Bad apples, bad cases, and bad barrels: Meta-analytic evidence about sources of unethical decisions at work. *Journal of Applied Psychology, 95*(1), 1–31.

Klein, K. J. K. ve Hodges, S. D. (2001). Gender differences, motivation, and empathic accuracy: When it pays to understand. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(6), 720–730.

Kohlberg, L. (1969). Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization. In D. A. Goslin (Ed.), *Handbook of socialization theory and research* (347–480).

Kohlberg, L., ve Kramer, R. (1969). Continuities and discontinuities in childhood and adult moral development. *Human Development*, *12*(2), 3–120.

Körner, A., Deutsch, R. ve Gawronski, B. (2020). Using the CNI Model to Investigate Individual Differences in Moral Dilemma Judgments. *Personality and Social Psychology Bulletin, 46*(9), 1392-1407.

Körner, A., ve Deutsch, R. (2022). Deontology and Utilitarianism in Real Life: A Set of Moral Dilemmas Based on Historic Events. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *00(*0).

Laakasuo, M. ve Sundvall, J. (2016). Are utilitarian/deontological preferences unidimensional? *Frontiers in Psychology*, 7(1228).

Levenson, R.W. ve Ruef, A.M. (1992). Empathy: A physiological substrate. *Journal of Personality and Social Psychology*, *63*(2), 234-246.

Lifton, P. D. (1985). Individual differences in moral devolopment. The relation of sex, gender, and personality to morality. *Journal of Personality*, *53*(2), 306-334.

Luke, D. M. ve Gawronski, B. (2022). Big Five Personality Traits and Moral-Dilemma Judgments: Two Preregistered Studies using the CNI Model. *Journal of Research in Personality 101*(104297).

Luke, D. M., ve Gawronski, B. (2021). Temporal stability of moral dilemma judgments: a longitudinal analysis: using the CNI model. *Personality and Social Psychology Bullitin, 48*(8).

Lull, R. B., ve Dickinson, T. M. (2018). Does television cultivate narcissism? Relationships between television exposure, preferences for specific genres, and subclinical narcissism. *Psychology of Popular Media Culture, 7*(1), 47–60.

Malle, B. F. (2021). Moral judgments. *Annual Review of Psychology, 72,* 293–318.

Mayer, N. D. ve Tormala, Z. L. (2010). *"Think" Versus "Feel" Framing Effects in Persuasion. Personality and Social Psychology Bulletin, 36*(4), 443–454.

Mill, J. S. (1861/1998). *Utilitarianism.* New York: Oxford University Press

Mill, J. S. (1861/2004). Utilitarianism and other essays. New York: Penguin Books.

Miller, J. D., Widiger, T. A. ve Campbell, W. K. (2010). Narcissistic personality disorder and the DSM-V. *Journal of Abnormal Psychology, 119*(4), 640–649.

Moghaddam, M., Mojtabaie, M., ve Bashardoust, S. (2022). Study of Dark Triad Personality and its relationship with Warm Empathy through Mediating Role of Affective-Cognitive Theory of Mind in Individuals with Borderline Personality Disorder Symptoms. *Journal of Positive School Psychology*. *6*(5), 9640-9649.

Morf, C. C. ve Rhodewalt, F. (2001). Unravelling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry, 12*(4), 177–196.

Moshagen, M., Hilbig, B. E., ve Zettler, I. (2018). The dark core of personality. *Psychological Review, 125*(5), 656–688.

Moss, J. (2005). *Race Effects on the Employee Assessing Political Leadership: A Review of Christie and Geis' (1970) Mach IV Measure of Machiavellianism. Journal of Leadership & Organizational Studies, 11*(2), 26–33

Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H. ve Meijer, E. (2017). The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the dark triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy). *Perspectives on Psychological Science, 12*(2), 183-204.

Nisan, M., ve Kohlberg, L. (1982). Universality and variation in moral judgment: A

longitudinal and cross-sectional study in Turkey. *Child Development, 53*(4), 865–876.

O'Byle, E.H., Donelson R.F., Banks, G.C., Story, P.A., ve White, C.D. (2014). A metaanalytic test of redundancy and relative importance of the Dark Triad and five factor model of personality. *Journal of Personality*. *83*(6), 644-664.

Oliveira-Silva P., ve Gonçalves O.F. (2011). Responding empathically: a question of heart, not a question of skin. *Applied Psychophysiology and Biofeedback.* 36(3), 201-207.

Özsoy, E. ve Ardıç, K. (2017). Karanlık üçlü'nün (narsisizm, makyavelizm ve psikopati) iş tatminine etkisinin incelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi, 24*(2), 391-406.

Pajevic, M., Vukosavljević-Gvozden, T. ve Stevanovic, N. (2018). The relationship between the Dark Tetrad and a two-dimensional view of empathy. *Personality and Individual Differences. 123*(125-130).

Pang, Y., Song, C. ve Ma, C. (2022). Effect of different types of empathy on prosocial behavior: gratitude as mediator. *Frontiers in Psychology*, 13.

Paulhus, D. L., ve Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism and psychopathy. *Journal of Research in Personality, 36*(6), 556–563.

Pilch, I., ve Turska, E. (2015). Relationships between Machiavellianism, organizational culture, and workplace bullying: Emotional abuse from the target's and the perpetrator's perspective. *Journal of Business Ethics, 128*(1), 83–93.

Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A. G. C., ve Levy, K. N. (2009). Initial construction and validation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological Assessment, 21*(3), 365–379.

Pizarro, D. (2000). Nothing more than feelings? The role of emotions in moral judgment. *Journal for the Theory of Social Behaviour, 30*(4), 355–375.

Raskin, R. N., ve Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports*, *45*(2), 590.

Rauthmann, J. F. (2012). The Dark Triad and interpersonal perception: Similarities and differences in the social consequences of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Social Psychological and Personality Science*, *3*(4), 487–496.

Rauthmann, J. F., ve Kolar, G. P. (2012). How "dark" are the Dark Triad traits? Examining the perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences*, *53*(7), 884–889.

Ray, J. J. ve Ray, J. A. B. (1982). Some apparent advantages of subclinical psychopathy. *The Journal of Social Psychology, 117*(1), 135–142.

Rest, J. R. (1975). Longitudinal Study of the Defining Issues Test of moral judgment: A strategy for analyzing developmental change. *Developmental Psychology, 11*(6), 738-748.

Sarlo, M., Lotto, L., Rumiati, R. ve Palomba, D. (2014). If it makes you feel bad, don't do it! Egoistic rather than altruistic empathy modulates neural and behavioral responses in moral dilemmas. *Physiology & Behavior, 130,* 127–134.

Sauer, H. (2018). *Debunking arguments in ethics*. Cambridge: Cambridge University Press

Schein, C. ve Gray, K. (2015). The unifying moral dyad: liberals and conservatives share the same harm-based moral template. *Personality and Social Psychology Bulletin, 41*(8), 1147–1163.

Schneider, W. ve Shiffrin, R. M. (1977). Controlled and automatic human information processing: I. Detection, search, and attention. *Psychological Review, 84*(1), 1–66.

Sendjaya, S., Pekerti, A., Härtel, C., Hirst, G., ve Butarbutar, I. (2014). Are Authentic Leaders Always Moral? The Role of Machiavellianism in the Relationship Between Authentic Leadership and Morality. *Journal of Business Ethics*, *133*(1),

125–139.

Skitka, L. J., Bauman, C. W., ve Sargis, E. G. (2005). Moral conviction: another contributor to attitude strength or something more? *Journal of Personality and Social Psychology, 88*(6), 895–917.

Skitka, L. J., Washburn, A. N. ve Carsel, T. S. (2015). The psychological foundations and consequences of moral conviction. *Current Opinion in Psychology, 6*, 41-44.

Spaulding, S. (2017). Cognitive empathy. In H. L. Maibom (Ed.), *The Routledge handbook of philosophy of empathy* (pp. 13–21). Routledge/Taylor & Francis Group.

Takamatsu, R. (2018). Turning off the empathy switch: lower empathic concern for the victim leads to utilitarian choices of action. *Plos One,* 13(9).

Talbert, M. (2016). *Moral Responsibility.* Cambridge: Polity Press.

Toplu Yaşlıoğlu D. ve Atılgan, Ö. (2018). Karanlık Üçlğ Ölçeği: Türkçe'ye Uyarlama, Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 5*(3).

Toussaint, L. ve Webb, J. R. (2005). *Gender Differences in the Relationship Between Empathy and Forgiveness. The Journal of Social Psychology, 145*(6), 673–685.

Tunçel, E. (2019). *Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ve Aleksitimi İlişkisinde Prefrontal İşlevlerin, Empatinin ve Duygu Düzenleme Güçlüğünün Aracı Rolü* (Yayın no. 541018). [Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Turiel, E. (1983). *The development of social knowledge: Morality and convention*. New York, NY: Cambridge University Press.

Van Staveren, I. (2007). *Beyond utilitarianism and deontology: ethics in economics. Review of Political Economy, 19*(1), 21–35.

Vonk, J., Zeigler-Hill, V., Mayhew, P. ve Mercer, S. (2013). Mirror, mirror on the wall,

which form of narcissist knows self and others best of all? *Personality and Individual Differences, 54*(3), 396–401.

Vreeke, G. J., ve van der Mark, I. L. (2003). Empathy, an integrative model. *New Ideas in Psychology, 21*(3), 177–207.

Wai, M., ve Tilipoulos, N. (2012). The affective and cognitive empathic nature of the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences*, *52*(7), 794–799.

Wastell, C., ve Booth, A. (2003). Machiavellianism: An alexithymic perspective. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *22*(6), 730–744.

White, C.B., Bushnell, N.J., ve Regnemer, J.L. (1978). Moral Development in Bahamian School Children: A 3-Year Examination of Kohlberg's Stages of Moral Development. *Developmental Psychology*, *14*, 58-65.

Wilson, D. S., Near, D., ve Miller, R. R. (1996). Machiavellianism: A synthesis of the evolutionary and psychological literatures. *Psychological Bulletin*, 119, 285–299

Wood, A. (2011). Humanity as end in itself. In D. Parfit (Ed.), *On what matters* (Vol. 2, pp. 58–83). Oxford University Press.

Zeigler-Hill, V. ve Marcus, D.K. (2016). Introduction: A bright future for dark personality features? V. Zeigler-Hill ve D. K. Marcus (Ed.), *The dark side of personality: Science and practice in social, personality, and clinical psychology* içinde (pp. 3–22). Washington: American Psychological Association.

EKLER

Ek 1: Bilgilendirilmiş Onam Formu-1

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma Maltepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında Dr. Öğretim Üyesi Begüm Özdemir Demirci danışmanlığında Psikolog Rüveyda Güven tarafından yürütülen tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı bireylerin ahlaki yargılarını ölçmek amacıyla geliştirilen gerçekçi senaryoların Türk dili ve kültürüne uyarlamaktır.

Bu araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu formu eksiksiz doldurup onaylamanız, araştırmaya katılma konusunda gönüllü olduğunuz anlamına gelmektedir. Çalışmada sizden elde edilecek bilgiler bireysel olarak değerlendirmeyecek, diğer katılımcıların yanıtları ile toplu olarak değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında size herhangi bir kimlik bilgisi sorulmamaktadır. Bu çalışmada sizinle ilgili tutulan tüm kayıtlar gizli tutulacaktır. Yanıtlarınız sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Çalışma için sizden tahminen 20 dakika ayırmanız istenmektedir. Soruların doğru veya yanlış cevapları bulunmamaktadır. Lütfen açıklamaları dikkatlice okuyunuz ve soruların tamamını cevaplayınız. Sizi tam olarak yansıtmadığını düşündüğünüz durumlarda size en yakın gelen cevabı işaretleyiniz. Bu çalışmaya katılımınızı herhangi bir neden belirtmeksizin istediğiniz zaman sonlandırabilirsiniz. Bununla birlikte, çalışma bulgularının geçerliliği açısından tüm soruları eksiksiz ve samimi bir şekilde cevaplamanız büyük önem taşımaktadır.

Araştırma ile ilgili herhangi bir sorunuz olursa veya daha fazla bilgi almak isterseniz, araştırmacı Rüveyda Güven ile mail adresi üzerinden iletişime geçebilirsiniz.

Çalışmaya katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Bu araştırma hakkında verilen bilgileri okudum. Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılmasını kabul ediyorum.

□ Onaylıyorum □ Onaylamıyorum

Ek 2. Demografik Bilgi Formu-1

Bu tez çalışması kapsamında, sizinle ilgili bazı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Lütfen aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

Yaş: ____

Cinsiyet: □ Kadın □ Erkek □Diğer

Kendinizin (veya ailenizin) gelir düzeyi nedir?

□ Çok iyi □ İyi □ Orta □ Düşük □ Çok düşük

Eğitim:

□ Lisans □ Yüksek Lisans □ Doktora

Bölüm: ___

Ek 3. Adaptasyon Çalışması Uyaran Seti Örneği

Bu çalışmada bir dizi kısa senaryo göreceksiniz. Bazı senaryolar tamamen varsayımsaldır, bazıları tarihsel gerçeklere dayanır, yani gerçekten yaşanmıştır. Lütfen her senaryoyu dikkatlice okuyun. Senaryolar olası bir eylemi içerecektir. Göreviniz, bu eylemin size göre ne kadar uygun olduğuna dair bir yargıya varmaktır. Doğru ya da yanlış cevap yoktur - sadece size en iyi gelen şeyi belirtin. Kararınızdan sonra, senaryonun kendisini değerlendirmenizi isteyeceğiz. Lütfen bazı senaryoların düşünmesi hoş olmayan şeylere atıfta bulunduğunu unutmayın. Bunun nedeni, insanların zor, gerçek hayat meseleleri hakkındaki düşünceleriyle ilgilenmemizdir. Herhangi bir zamanda rahatsız olursanız, pencereyi kapatarak çalışmadan ayrılabilirsiniz. Çalışmayı başlatmak için boşluk çubuğuna basın.

[İlk senaryo, katılımcıları prosedüre alıştırmak için her zaman aşağıdaki doldurucu senaryo olacaktır ("Heinz ikilemi")]

Karınız özel bir kanser türünden ölmek üzere. Doktorların onu kurtarabileceğini düşündüğü bir ilaç var: yakın zamanda kasabanızdaki bir eczacının keşfettiği bir radyum ilacı. İlacın yapımı pahalı, ancak eczacı ilacın kendisine maliyetinin on katını istiyor. Radyum için 200 dolar ödemiş ve ilacın küçük bir dozu için 2.000 dolar talep ediyor. Parayı ödünç almak için tanıdığınız herkese gittiniz, ancak yalnızca maliyetinin yarısı olan yaklaşık 1.000 doları bir araya getirebildiniz. Eczacıya karınızın ölmek üzere olduğunu söylediniz ve daha ucuza satmasını ya da daha sonra ödemeyi teklif ettiniz. Ancak eczacı, "Hayır, ilacı ben keşfettim ve bundan para kazanacağım" dedi.

Soru: **Bu durumda ilacı çalmak sizin için ne kadar uygun?**

7 puanlık derecelendirme ölçeği 1=hiç uygun değil; 7=tamamen uygun

---

Lütfen bu senaryo sırasındaki yargılama sürecinizi değerlendirin:

Soru 1) Bu senaryo sizde ne tür duygular uyandırdı?

1=çok olumsuz duygular; 7=çok olumlu duygular

Soru 2) Senaryodan duygusal olarak ne kadar etkilendiniz?

1=hiç etkilenmedim; 7=çok etkilendim

Soru 3) Karar vermek sizin için ne kadar zordu?

1=hiç zor değildi; 7=çok zordu

Soru 4) Senaryoyu ne kadar saçma buldunuz?

1=hiç saçma değil; 7=çok saçma

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne kadar katıldığınızı belirtiniz:

"Senaryo gerçekçi."

1=kesinlikle katılmıyorum; 7=kesinlikle katılıyorum

Bu senaryo, insanların gerçek hayatta yaptıkları seçimlere benzer.

1=kesinlikle katılmıyorum; 7=kesinlikle katılıyorum

Bu gerçek hayatta asla olmazdı

1=kesinlikle katılmıyorum; 7=kesinlikle katılıyorum

Bu senaryo gerçek ahlaki problemlere benzer.

1=kesinlikle katılmıyorum; 7=kesinlikle katılıyorum

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne kadar katıldığınızı belirtiniz:

Bahsi geçen eylemin belirtilen sonuçları doğurması muhtemeldir.

1=kesinlikle katılmıyorum; 7=kesinlikle katılıyorum

Daha iyi bir alternatif olmadığı makuldür; yani, daha iyi bir sonuca ulaştıracak başka mantıklı bir eylem yoktur.

1=kesinlikle katılmıyorum; 7=kesinlikle katılıyorum

Senaryoyu ve ahlaki kararı ciddiye almak kolaydı.

1=kesinlikle katılmıyorum; 7=kesinlikle katılıyorum

Sizce bu senaryo gerçek olgulara dayanıyor mu? Eğer öyleyse, olayı duydunuz/okudunuz mu?

Seçenekler:

"hayır, olduğunu sanmıyorum",

"evet, olduğunu düşünüyorum ama duyduğumu hatırlamıyorum"

"evet, durumu hatırlıyorum ama sonuçları değil"

"evet, durumu ve sonuçları da hatırlıyorum"

Bu senaryo hakkında yorum yapmak ister misiniz?

[Ardından bir sonraki senaryo ve ardından aynı sorular gelecektir.]

[Katılımcılar senaryoları değerlendirdikten sonra kendilerine teşekkür edilerek çalışmanın amacı hakkında bilgi verilecektir.

Ek 4. Kullanılacak Senaryolar

A. Gerçekçi Ahlaki İkilem Senaryoları

1) Yapışık İkizler

Birkaç hafta önce, siz ve eşiniz bir çift yapışık ikizin ebeveyni oldunuz. İki kız bazı organları paylaşıyor; örneğin, aralarında sadece bir mesane var. Daha zayıf olan bebek, azalan beyin ve kalp aktivitesine ve çok az işleyen akciğer dokusuna sahiptir; oysa daha güçlü bebekte, paylaşılmayan tüm organlar normal olarak gelişmiştir. Doktorlar size şu anda daha güçlü olan ikizin organlarının zayıf olanı hayatta tuttuğunu söylüyor. Ancak, birkaç aylık büyümeden sonra, organlar artık bu çifte yükü kaldıramayacak. Doktorlar iki kızı ayırmayı ve paylaşılan organları daha güçlü olan kıza vermeyi önerir. Ameliyattan vazgeçerseniz doktorlara göre iki kız da yakında ölecek. Ameliyat lehinde karar verirseniz, daha zayıf olan bebek ameliyat sırasında ölecektir, ancak daha güçlü olanın hayatta kalma şansı çok yüksektir ve büyük ölçüde zarar görmemiş bir hayatı olabilir. İkizlerinizi ayırmanız sizin için ne kadar uygun?

2) İp merdiveni

Yıl 1987 ve Belçika'dan İngiltere'ye giden bir feribottasınız. Aniden vapur yana yatmaya ve içeri su dolmaya başlıyor. Siz ve diğer birçok yolcu halat merdivenle güverteye çıkmaya çalışıyorsunuz. Şu anda merdivenin yarısındasınız. Tam üstünüzde, korkudan ya da soğuktan donmuş gibi görünen bir adam merdiveni kapatıyor. Onunla konuşmaya çalışırsınız ama tepki vermez. Arkanızdaki insanlar itişip kakışıyor. Gemi hızla batıyor gibi görünüyor ve üstünüzdeki adam hala merdiveni engelliyor. Aşağıdaki kalabalıktan biri, adamı itmeniz gerektiğini haykırıyor. Adamı merdivenden aşağı iterseniz muhtemelen ölecek ama siz ve diğer insanlar güverteye çıkabileceksiniz. Adamı merdivenden aşağı itmezseniz, muhtemelen yolu kapatmaya devam edecek ve böylece arkanızdaki birçok kişi güverteye çıkamayacak ve bu nedenle boğulacaktır. Adamı merdivenden aşağı itmeniz sizin için ne kadar uygun?

3) Yamyamlık (Filikada)

Yıl 1884 ve Avustralya'ya transfer ettiğiniz küçük bir yattaki dört mürettebattan birisiniz. Hint Okyanusu'nda şiddetli bir fırtınada yat batar. Dördünüz yatın cankurtaran sandalına binip navigasyon aletlerini ve yiyecekleri yanınıza alabileceksiniz. Cankurtaran sandalında birkaç hafta geçirdikten sonra, yiyeceğiniz ve suyunuz bir süredir tükendi ve hala yardım yok. En genci, 17 yaşında bir kamarot, deniz suyu içecek kadar susamış ve bu nedenle halsiz ve ağrı içinde. Onunla konuştuğunuzda artık neredeyse hiç tepki vermiyor. Kaptan, oğlanı öldürmeyi ve vücudunu yemeyi öneriyor. Oğlanı öldürmezseniz, önümüzdeki birkaç gün içinde hepiniz öleceksiniz. Oğlanı öldürürseniz, geri kalanınız birkaç hafta daha hayatta kalır ve bu süre zarfında kurtarılabilir. Oğlanı öldürmeniz sizin için ne kadar uygun?

4) Karalama hataları

İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlar uzun mesafeli füzeler kullanmaya başlayıp Londra'yı vurduğunda İngiltere başbakanısınız. Füzelerin çoğu merkeze değil, önemli askeri tesislerin bulunmadığı güney bölgelerine isabet ediyor. Bunun yerine, daha fakir sınıfların yaşadığı, çoğunlukla yerleşim bölgesidir. Nüfus yoğunluğu nispeten düşüktür ve bombaların hedefine ulaşmaması olduğundan daha az can kaybına yol açar. Almanlar bombaların nerey isabet ettiğini tam olarak bilmiyor, kabaca biliyorlar. Casuslar aracılığıyla yanlış bilgiler yayarak onları bombalarının daha çok merkezin kuzeyine isabet ettiğine inandırabilirsiniz. Sonuç olarak, hedeflerini iyileştiremeyecekler ve bu da çoğu bombanın daha güneydeki bölgelere ulaşmasına yol açacak. Yanlış bilgi yaymazsanız, Almanlar muhtemelen şehir merkezini vurma hedeflerini geliştirecek ve hayati askeri tesisleri vuracak [ve daha fazla insanı öldürecektir]. Yanlış bilgi yayarsanız, bombalar muhtemelen Londra'nın güneyinde daha yoksul birçok insanı öldürmeye devam edecek. Yanlış bilgi yaymak sizin için ne kadar uygun?

5) Veba yayılması

1665'te İngiltere'de 800 nüfuslu bir köyde bir veba salgını olduğunda bölge rahibisiniz. İlk ölümlerden sonra, bölge sakinleri sizden kontrolü ele almanızı ve köy için tüm önemli kararları vermenizi istiyor. Vebanın bulaşarak yayıldığını biliyorsunuz. Bu nedenle, yakın

köylere yayılmasını önlemek için köyünüzü izole etmeyi düşünüyorsunuz. Ancak bu, köy içinde daha yakın temasa yol açarak, aralarında çok sayıda çocuğun da bulunduğu sorumlu olduğunuz kişiler için bulaşma riskini artıracaktır. Köyünüzü izole ederseniz, vebanın genel olarak yayılma olasılığı azalır. Ancak, köyünüzdeki ölü sayısı artacaktır. Köyünüzü izole etmezseniz, insanlar kendilerini ve ailelerini kurtarmaya çalışabilirler. Ancak, bu muhtemelen vebayı başka yerlere taşıyacak ve çok daha fazla insanın ölümüne yol açacaktır. Köyünüzü izole etmeniz sizin için ne kadar uygun?

6) Ötenazi

Yıl 1942, Varşova'daki Yahudi Gettosu'ndaki bir hastanede doktorsunuz ve bebek ve çocuk koğuşundan sorumlusunuz. Varşova'yı işgal eden Naziler, hastaneyi boşaltmaya ve tüm hastaları sınır dışı etmeye başlar. Biriminizdeki tüm çocukların, ağır işlerde kullanılamayacakları için sınır dışı edileceğinden ve sonunda öldürüleceğinden eminsiniz. Onları sınır dışı edilmekten kurtarmak için yatmadan önce çocuklara ölümcül dozda morfin vermeyi düşünüyorsunuz. Çocukları aşırı dozda morfinle öldürürseniz, olası acılarını önlemiş olursunuz. Çocukları öldürmezseniz, onları Nazilerin insafına bırakacaksınız. Çocuklara ve bebeklere morfin vermeniz ne kadar uygun?

7) Aşılama (Çiçek hastalığı)

1796'da meslektaşlarınızdan birinin zararsız sığır çiçeği enfeksiyonunun hastaları tehlikeli çiçek hastalığına karşı bağışık hale getirmiş olabileceğini keşfettiği İngiltere'de bir doktorsunuz. Çiçek hastalığı oldukça bulaşıcıdır ve genellikle ölümcüldür. Sığır çiçeği enfeksiyonu gerçekten çiçek hastalığına karşı bağışıklığa yol açıyorsa, insanlara sığır çiçeği bulaştırılarak birçok hayat kurtarılabilir. Bunu bir hastaya önce sığır çiçeği, sonra çiçek hastalığı bulaştırarak test etmeyi düşünürsünüz. Ancak bunu yaparak bu kişinin hayatını tehlikeye atmış olursunuz. Çiçek hastalığından zaten kurtulduğunuz ve bağışıklığınız olduğu için prosedürü kendiniz üzerinde test edemezsiniz. Gönüllü arıyorsunuz ama tek teklif sekiz yaşındaki oğlunu öneren bahçıvanınızdan geliyor. Çocuğa her iki hastalığı da bulaştırırsanız, hayatını riske atacaksınız, ancak aşılama prosedürünüzü test edebileceksiniz, bu da birçok hayat kurtarabilir. Çocuğa bulaştırmazsanız, onu tehlikeye atmazsınız, ancak prosedürü test edemezsiniz ve insanlar

çiçek hastalığından ölmeye devam eder. Çocuğa sığır çiçeği ve çiçek hastalığı bulaştırmak sizin için ne kadar uygun?

8) 911

New Jersey'den San Francisco'ya giden bir uçakta yolcusunuz. Dört terörist uçağı ele geçirip uçakta bomba olduğunu iddia ediyor. Bazı yolcular arkadaşlarını veya ailelerini arıyor ve New York'ta iki uçağın daha kaçırıldığını ve Dünya Ticaret Merkezine çarptığını öğreniyor. Uçaktaki teröristlerin de bu uçağı bir binaya çarpmayı planladığını düşünüyorsunuz. Eğer bu hava korsanlarına direnmezseniz uçağı başka bir binaya çarpabilirler ve bu da tüm yolcuların yanı sıra diğer birçok insanın da ölümüne yol açabilir. Eğer hava korsanlarına direnirseniz, muhtemelen yolcuları öldürmeye başlayacaklar veya bombayı patlatacaklar. Ancak uçağın ıssız bir alana düşmesine sebep olabilirsiniz. Bu durumda da yine tüm yolcular ölür ama ilave insanların ölümü engellenir. Teröristlere direnmek sizin için ne kadar uygun?

9) Koma (Anne)

Birkaç yıl önce geçirdiği binicilik kazansından bu yana, annen kalıcı bir bitkisel hayatta. Beyni kalıcı olarak hasar görmüş. Hala kendi kendine nefes alıyor ve refleksleri var. Gündüzleri gözleri açık ve hareketlidir ancak bilinçli olarak hiçbir şey algılayamıyor. Yüksek beyin fonksiyonları kalmadı ve iyileşme umudu yok. Ancak bu şekilde uzun süre yaşamaya devam edebilir. Siz ve yakınlarınız, onun durumu nedeniyle çok acı çekiyorsunuz. Size göre, durum onun tüm saygınlığını elinden alıyor. Şimdi 7 yıl sonra onu havluyla boğmayı düşünüyorsun. Anneni boğarak öldürürsen, kendini ve yakınlarını azaptan kurtarmış olursun. Onu öldürmezsen, annen muhtemelen yıllarca bu durumda yaşamaya devam edecek. Anneni boğmak senin için ne kadar uygun?

10) Organ Bağışı Yasası

Fransız Biyotıp Ajansında yöneticisiniz. Fransa'da, aksini seçmedikleri sürece tüm insanlar organ bağışçısıdır. Yine de her yıl birçok insan zamanında organ bağışı almadığı için ölüyor. Değiştirilmiş bir ölüm kriteri kullanan yeni bir sistemin dokuz hastanede test edilip edilmeyeceğine karar vermekten siz sorumlusunuz. Şimdiye kadar organların alınmasına ancak hastanın beyin aktivitesi tamamen durduğunda izin veriliyordu. Ancak

o zamana kadar çoğu zaman organlar artık işe yaramaz ve nakledilemez hale gelir. Yeni kriter, organların daha erken alınmasına izin verecek. Spesifik olarak, eğer hastalarda canlandırma girişimlerinden sonra devam eden kalp durması varsa organlar alınabilir. Bu prosedür, nakledilebilir donör organlarında büyük bir artışa neden olacaktır. Bununla birlikte, nadir durumlarda, hastaların bu kriteri karşıladıktan sonra hayatta kaldıkları bilinmektedir. Bu insanlar daha sonra organlarının alınması nedeniyle öleceklerdir. Yeni kriterin pilot aşamasına izin verirseniz, normalde hayatta kalabilecek insanları organ toplama yoluyla öldürme riskini alırsınız. Bununla birlikte, yeni kriter çok daha fazla sayıda organ naklini mümkün kılarak çok daha fazla hayat kurtaracaktır. Yeni kriteri veto ederseniz, her yıl birçok insan organ bağışı yapılamayacağı için ölecek. Yeni organ bağışı kriterini getirmeniz sizin için ne kadar uygun?

11) Ölü doğumlar

Yıl 1944 ve siz ve diğer dört mahkûm, Auschwitz-Birkenau toplama kampının kadınlar hastanesi koğuşunda hemşire olarak çalışıyorsunuz. Görevlerinizden biri de hamile mahkûmların doğum yapmasına yardımcı olmaktır. Ancak, SS muhafızlarının bebek canlı doğarsa anne ve bebeği öldürme emri aldığını biliyorsunuz. Ölü doğumlarda ise genellikle anneler öldürülmez. Sonuç olarak, en azından anneleri kurtarmak için doğumdan kısa bir süre önce bebekleri zehir enjekte ederek öldürmeyi düşünüyorsunuz. Bebekleri doğmadan önce öldürürseniz, anneler büyük ihtimalle kurtulacaktır. Bebeklerin canlı olarak doğmasına yardım ederseniz, hem bebekler hem de anneler SS muhafızları tarafından öldürülecek. Bebekleri zehirlemek sizin için ne kadar uygun?

12) Tiran Katli

1961'de Dominik Cumhuriyeti'nde bir subaysınız. Ülkeniz onlarca yıldır etnik kökenleri veya siyasi görüşleri nedeniyle binlerce insanı öldüren diktatör Rafael Trujillo tarafından yönetiliyor. Ülkeniz için iç savaş olmadan yeni bir başlangıç yapmak isteyen bir grubun üyesisiniz. Bu amaca ulaşmak için diktatörü, ailesini ve yandaşlarını güçsüz kılmak için öldürmenin kaçınılmaz olduğunu düşünüyorsunuz. Bunun için sizden ve altı işbirlikçiden diktatörü pusuya düşürüp öldürmeniz isteniyor. Diktatörü öldürürseniz, ülkenizin yeni birbaşlangıç yapma şansı olur. Öldürmezseniz rejim öldürmeye devam edecek. Diktatörü öldürmek sizin için ne kadar uygun?

13) Gerçek filika

Yıl f ve bir gemide mürettebat üyesisiniz. Bir buzdağına çarptıktan sonra gemi battı. Siz, diğer bazı mürettebat üyeleri ve yolcular iki cankurtaran sandalına binerek kendinizi kurtarabildiniz. Bulunma şansını artırmak için iki tekne farklı yönlere doğru yola çıktı. Ertesi gün yağmur yağmaya başlar. Cankurtaran botunuz 41 kişi ile aşırı kalabalık. Siz filikada yol alırken, diğerleri filikadaki suyu boşaltıyor. Yine de, büyük dalgalar teknenizi her an batırabilir. Diğer yolcuların hayatta kalma şansını önemli ölçüde artırmak için yaklaşık on yetişkinin tekneyi terk etmesi gerektiğini düşünüyorsunuz. Ancak su o kadar soğuk ki donarak ölebilirler. Gemiden kimseyi atmazsanız, tekne büyük olasılıkla önümüzdeki birkaç saat içinde batacak ve 41 kişinin tamamı ölecek. Bunun yerine gemiden on kişiyi atarsanız, yolcuların geri kalanı karaya doğru kürek çekmeye devam edebilecek ve kurtarılma şansları yüksek olacaktır. On kişiyi denize atmak sizin için ne kadar uygun?

14) Yedizler

Yedizlere (7 bebeğe) hamile olduğunuzu öğrendiğinizde siz ve eşiniz ABD'de bir çiftsiniz. Çocukların tamamının veya bir kısmının ağır engelli olarak doğma veya hiç yaşayamama riski son derece yüksektir. Bu nedenle doktorlar, diğerlerinin hayatta kalma şanslarını artırmak için bazı fetüslerin kürtajla alınmasını önermektedir; tavsiyeleri 3 fetüsü aldırmaktır. Kalan fetüslerin sağlıklı doğma şansı çok daha yüksek olacaktır. Üç fetüsü aldırırsanız, kalan dört fetüsün hayatta kalma ve sağlık şansını artıracaksınız. Fetüslerden herhangi birini aldırmazsanız, hepsinin veya çoğunun ölme veya ciddi sakatlıklara sahip olma riski yüksektir. Fetüslerden üçünü aldırmak sizin için ne kadar uygun?

15) Yardımlı İntihar Durumu

Kanada Senatosu üyesisiniz ve yeni bir yasayı oylamanız gerekiyor. Kanada'nın sağlık harcamaları, esas olarak yaşlı insan oranının artması nedeniyle istikrarlı bir şekilde artıyor. Son araştırmalar, tıbbi yardımlı intiharın yasallaştırılmasının tıbbi harcamaları güçlü bir şekilde azaltacağını göstermektedir. Devlet, ölümcül hastalığı olan ve yaşam beklentisi 6 ay veya daha az olan hastalar için tıbbi yardımlı intiharı yasallaştırmayı

düşünüyor. Eğer isterlerse, bu hastalar bir doktor tarafından aşırı dozda sakinleştirici vererek öldürülmeyi seçebilirler. Uzmanlar, yeni yasanın 139 milyon dolar tasarruf sağlayacağını tahmin ediyor. Bu para diğer tıbbi tedaviler için kullanılabilir. Tıbbi yardımlı intihara izin verirseniz, çok daha fazla insan daha iyi tıbbi tedavi görecek ve yaşam kaliteleri ve yaşam beklentileri artacaktır. Ancak, bir tür öldürmeyi yasallaştırmış olursunuz. Tıbbi yardımlı intihara izin vermezseniz, sağlık sistemi mümkün olan her şekilde para biriktirmeye devam etmek zorunda kalacaktır. Yasayı değiştirmek ve tıbbi yardımlı intiharı yasal hale getirmek sizin için ne kadar uygun?

16) Atom Bombası

Nükleer enerjiyi araştıran bir fizikçisiniz ve birkaç yıldır ABD'de yaşıyorsunuz. 1939'da Nazi rejiminin ilk atom bombasını yaptığına dair söylentiler var. ABD'nin de atom bombası olduğu bilinse Almanya'nın bombasını kullanmaya cesaret edemeyeceğini sanıyorsunuz. Bu nedenle, ABD başkanından Amerika'da atom bombasının yapımına komuta etmesini ve geliştirilmesine katkıda bulunma sözü vermesini istemeyi düşünüyorsunuz. Bir Amerikan atom bombasının yapımına başlarsanız, Almanların bombalarını kullanmasını engelleyebilirsiniz. Aynı zamanda tarihteki en ölümcül kitle imha silahının yapımında yer alacaksınız. Atom bombasının yapımına başlamanız sizin için ne kadar uygun?

17) İlaç Masrafları

Belçika sağlık bakanısınız. Çok nadir görülen bir bağışıklık sistemi hastalığına yakalanan 7 yaşında bir erkek çocuk sizden ilacı için para iadesi istiyor. Eğer çocuk ilacını düzenli olarak almazsa ölecek. Şu anda ilaç sağlık sistemi kapsamında değil ve oldukça pahalı. Bu nedenle yıllardır ilacı alan aile daha fazla ilacın parasını karşılayamayacak (yılda yaklaşık 200.000 Euro). Böylece para iadesini reddederseniz çocuk ölecek. Eğer ilacı ödemeyi reddederseniz çocuk muhtemelen önümüzdeki birkaç yıl içinde ölecek. Ancak öderseniz bu paranın tekrardan başka bir yerde biriktirilmesi gerekecek; bu nedenle diğer tedaviler karşılanmayacaktır. Sonuç olarak çocuğun ilacını finanse etmek muhtemelen diğer birçok kişinin ölümüne yol açacaktır. Çocuğun ilacını finanse etmek sizin için ne kadar uygun?

18) Raf

1977'de Almanya'nın devlet başkanısınız ve aşırı solcu bir terörist grup olan RAF, Alman İşverenler Sendikası Federasyonu Başkanı'nı kaçırdı. RAF, hayatı karşılığında tutuklu on bir RAF üyesinin serbest bırakılmasını talep ediyor. İki yıl önce, RAF, başka bir adam kaçırma olayıyla beş RAF üyesinin serbest bırakılmasını başarıyla sağladı. Serbest bırakılan üyelerden dördü o zamandan beri insanların öldürüldüğü başka terör saldırıları gerçekleştirdi. RAF'ın taleplerine rıza gösterirseniz, on bir eski terörist serbest bırakılacak ve muhtemelen birçok insanın ölümüne yol açabilecek başka terörist saldırılar gerçekleştirecektir. Reddederseniz, rehine öldürülecek. Eski teröristleri serbest bırakmak sizin için ne kadar uygun?

19) Bizim Deniz

İngiliz Dışişleri Bakanlığı üyesisiniz. Kuzey Afrika'dan gelen birçok mülteci, savaş veya ekonomik perspektif eksikliği nedeniyle Akdeniz'i geçmeye çalışıyor. AB, halihazırda 150.000 mülteciyi boğulmaktan kurtaran "Bizim Deniz" adlı bir kurtarma programı yürütüyor. Yasadışı insan kaçakçılığı çeteleri bu programı suistimal etmektedir. Büyük paralar karşılığında mültecilere denize açılmaz tekneler veriyorlar ve zor durumda kaldıklarında kurtarılacaklarını belirtiyorlar. Ancak bu yıl 3.000 mülteci zamanında kurtarılmadıkları için boğuldu veya susuzluktan öldü. Hükümetiniz, insan kaçakçılığını sona erdirmek ve mültecileri korkutmak için kurtarma programını durdurmayı düşünüyor. İlk başta denizde ölen insan sayısı artacaktı ama gelecekte muhtemelen daha az insan denizi geçmeye çalışacak ve bu da uzun vadede daha az ölüme yol açacaktır. Programa devam ederseniz şimdi hayat kurtarabilirsiniz ama uzun vadede binlerce mülteci denizde ölmeye devam edecek. Programı durdurursanız, mülteciler ve insan kaçakçılığı caydırılacak, ancak mülteciler denizde ölüme terk edilecek. Akdeniz'deki mültecileri kurtarma programına devam etmeniz sizin için ne kadar uygun?

20) Ruanda

Ruanda'da bir kalkınma yardım ekibinde proje liderisiniz. Hutu etnik grubunun üyeleri, ülkenin her yerinde Tutsi grubunun üyelerine saldırıyor. Tutsi çalışanlarınızdan birinin ailesi, ajansınızın merkezinde saklanıyor. Başka bir çalışan gelir ve size tüm ailesinin ve

başka bir çalışanınızın sırf Tutsi oldukları için silahlı bir grup tarafından öldürüldüğüne tanık olduğunu söyler. Kısa bir süre sonra merkezde silahlı bir kalabalık toplanır. Lider, yeni gelen çalışanınızı teslim etmezseniz, binaya saldırmak ve içerideki herkesi öldürmekle tehdit ediyor. Çalışanınızı korursanız, mafya muhtemelen merkeze saldıracak ve birçok insanı öldürecektir. Çalışanınızı teslim ederseniz, o ölecek ama sorumluluğunuz altındaki diğer insanlar güvende olacak. Çalışanınızı korumanız sizin için ne kadar uygun?

21) Sahra Fidyesi

Almanya'nın devlet başkanısınız ve 10 vatandaşınız Sahra Çölü'nde bir grup terörist tarafından rehin alındı. Birkaç milyon avroluk bir fidye ödeyip ödemeyeceğinize karar vermelisiniz. Rehineleri serbest bırakmak için başka önlemler denendi, ancak başarılı olunamadı; şimdiye kadar altı aydır devam ediyor ve bir kadın öldü. Geçmişteki benzer durumlar, teröristlerin parayı silah satın almak ve daha fazla insanı öldürmek için kullandığını göstermiştir. Ayrıca, ödeme yaparsanız gelecekteki turistlerin hedef haline gelme olasılığı daha yüksektir. Fidyeyi öderseniz rehineleri kurtarabilirsiniz. Ödemezseniz, rehineler öldürülecek, ancak gelecekteki terörizmin finanse edilmesini önleyeceksiniz, bu da muhtemelen daha fazla hayat kurtaracak. Fidyeyi ödemeniz sizin için ne kadar uygun?

22) Suriye için Yardım

Suriye rejimi ile isyancılar arasında yıllardır devam eden bir iç savaş var. Şimdiye kadar, insani durum korkunç - insanlar ne yeterli yiyeceğe ne de yeterli tıbbi bakıma sahip. Birleşmiş Milletler çalışanısınız ve yardım fonlarının ödenmesinden siz sorumlusunuz. Yerel Suriye kuruluşlarına göndermek için on milyonlarca dolar onaylandı. Ancak tüm yerel örgütler Suriye rejimi tarafından kontrol ediliyor. Rejimin yalnızca kendi bölgelerine yardım yaptığından ve hatta savaşı finanse etmek için parayı kötüye kullandığından şüpheleniliyor. Bu nedenle, diğer birçok kuruluş, acımasız Suriye rejimini desteklememek için Suriye'ye para yardımı yapmayı bıraktı. Bununla birlikte, ödemeler acı çeken birçok kişiye yardımcı olabilir ve hayat kurtarabilir. Ödemeleri dağıtırsanız birçok kişiye yardım etmiş olursunuz ama istemeden de olsa Suriye rejimine destek

vermiş olursunuz. Ödemeleri reddederseniz milyonlarca insan artık yardım alamayacak. Fonların Suriyeli kuruluşlara verilmesi sizin için ne kadar uygun?

23) Kurtarma İşkencesi

Bir bankacının oğlunun kaçırılmasını soruşturan polis şefisiniz. Fidye parasını alan bir şüpheliyi tutukladınız. Şüpheli, çocuğu kaçırdığını çoktan kabul etti, ancak saklandığı yeri açıklamayı reddediyor. Şüpheli 2 günden fazla bir süredir tutuklu ve kaçırılan çocuğun yakında susuzluktan ölebileceğinden endişeleniyorsunuz. Şüphelinin saklandığı yeri ortaya çıkarması için tehdit veya fiziksel şiddet kullanmayı düşünürsünüz. Şüpheliye işkence ederek yasayı çiğnerseniz, büyük ihtimalle saklandığı yeri ortaya çıkaracaktır. Şüpheliye işkence yapmayarak yasalara uyarsanız, saklandığı yer hakkında birkaç gün daha sessiz kalabilir ve bu da çocuğun ölümüne yol açabilir. Şüpheliye işkence etmeniz sizin için ne kadar uygun?

24) Savaş İşkencesi

Yıl 1940 ve siz Alman savaş esirlerini sorgulayan bir İngiliz kurumunun başkanısınız. Mahkûmlardan bazıları, binlerce hayatı kurtarmak için kullanabileceğiniz, savaşla ilgili önemli bilgilere sahip olabilir. Bununla birlikte, çoğu mahkûm muhtemelen konuyla ilgili hiçbir bilgiye sahip değildir. Mevcut savaş aşamasında, Büyük Britanya için tehlikede olan çok şey var. Fransa, Almanlar tarafından ağır bir şekilde işgal ediliyor ve Alman hava kuvvetleri İngiliz şehirlerini bombalamaya başladı. Bu nedenle, üstleriniz ne şekilde olursa olsun hızlı sonuçlar talep ediyor. Savaşla ilgili bilgi almak için tüm mahkûmlara sistematik olarak işkence yapmayı düşünüyorsunuz. Bu, Büyük Britanya'nın savaş esirleri de dahil olmak üzere artık savaşmayan herkesi korumasını gerektiren Cenevre Sözleşmesini açıkça çiğneyecektir. Tüm mahkûmlara sistematik olarak işkence etmeye karar verirseniz, muhtemelen binlerce insanın hayatını kurtaracaksınız. Mahkûmlara işkence etmezseniz, hayat kurtaran çok önemli bilgileri kaybedebilirsiniz. Mahkûmlara işkence etmeniz sizin için ne kadar uygun?

25) Rugby yamyamlığı

1972'de Montevideo'dan Santiago de Chile'ye uçan bir ragbi takımının üyesisiniz. Uçak düştü ve uçaktaki 40 kişiden 15'i öldü. Erişilemeyen bir bölgedesiniz ve hiçbir iletişim

olanağınız yok. Ancak, bir radyonuz var. Şu anda -20°F/-30°C'de 13.000 fit/4.000 metre yüksekliktesiniz. On gün sonra, sadece 19'unuz hayatta, yiyeceğiniz kalmamış ve radyodan uçağınızın aranmasından vazgeçildiğini duyuyorsunuz. Siz ve diğerleri, ölen takım arkadaşlarınızın kalıntılarını yiyip yememeyi düşünüyorsunuz, onların haysiyetini ve ölülerin huzurunu ihlal ediyorsunuz. Siz ve hayatta kalanların geri kalanı insan vücudunu yerseniz, daha uzun süre hayatta kalırsınız ve kurtarılma şansınız artar. Siz ve diğerleri cesetleri yemezseniz, yakında açlıktan öleceksiniz. Ölen takım arkadaşlarınızın kalıntılarını yemek sizin için ne kadar uygun?

26) Robin Hood

Almanya'da bir bankanın çalışanısınız. Size ve bankanıza güvenen birçok sadık müşteriniz var. Bunların arasında borcu olan ve kredi alma şartlarını yerine getirmeyen bazı müşteriler bulunmaktadır. Kendileri ile yapacağınız görüşmeler hem sizin için hem de müşteriler için oldukça streslidir. Şu anda, bir müşterinin ve ailesinin kredisiz mahvolacağı çok ciddi bir durum var. Diğer müşterilerden gelen bazı mevduatları ve yatırımları geçici olarak banka hesabına yönlendirmenin tespit edilemeyen bir yolunu görüyorsunuz, bu da kredi notunu yeterince yükseltebilir. Bu şekilde hem ona hem de zorluk çeken diğer müşterilere yardımcı olabilirsiniz. Aynı zamanda zengin müşterilerin ve üstlerinizin güvenini suiistimal eder, dolandırıcılık yaparsınız. Varlıklı müşterilerin parasının bir kısmını geçici olarak yönlendirirseniz, borçlu müşterilere yardım edebilir, ancak güveni kötüye kullanabilirsiniz. Kurallara uyarsanız, borçlu müşterileriniz ve aileleri iflas edecek. Zengin müşterilerden para yönlendirmek sizin için ne kadar uygun?

27) Diz Operasyonları

Almanya'da bir kasabadaki bir hastanede doktorsunuz. Sağlık sigortası tarafından geri ödenmesi için hastanenizin yılda en az 50 diz ameliyatı gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu Aralık ayına kadar hastane yalnızca 48 ameliyat gerçekleştirdi; bu nedenle belki de ameliyatların hiçbiri sigorta kapsamında olmayacaktır. Klinik zaten bir önceki yıl borca batmıştı ve diz ameliyatları geri ödenmediğinde başka bir borç olursa iflas başvurusunda bulunmak zorunda kalınacak. Bu hastane olmadan bölgenin hızlı yoğun acil bakıma erişimi olmayacaktır. Er ya da geç yoğun acil bakıma hızlı erişimin olmaması bölgede önlenebilir ölümlere yol açacaktır. Kliniği ayakta tutmanın tek yolu tıbbî olarak

endikasyonu(tıbbi gereklilik şartı) olmayan iki diz ameliyatı yapmak olacaktır. Gereksiz iki ameliyat yaparsanız hastaneyi iflastan kurtarırsınız ve bölge hızlı acil bakıma devam eder, ancak diğer tedavilerin daha uygun olacağı iki hastayı ameliyat etmiş olursunuz. Ameliyatları yapmazsanız klinik kapanacak ve er ya da geç ölümlere yol açacaktır. Tıbbi olarak endike olmayan iki ameliyatı yapmanız sizin için ne kadar uygun?

28) Organ Marketi

İsrail'de yaşıyorsunuz ve son dört yıldır böbrek yetmezliğiniz nedeniyle diyalize bağımlısınız. Ailenizde hiç kimse uygun bir organ donörü değil. Resmi bekleme listesi o kadar uzun ki, pek çok insan donör böbreği alamadıkları için ölüyor. Küçük bir kalp krizinden sonra, bekleme listesinde daha aşağılara itilirsiniz, bu da böbrek almanızı neredeyse imkansız hale getirir. Fakir ülkelerden gelen insanların böbreklerini varlıklı insanlara sattığı karaborsadan böbrek almayı düşünüyorsunuz. Tıbbi riskler düşüktür. Donörler tek böbrekle yaşayabilirler ancak yapabilecekleri tıbbi olarak sınırlıdır ve sağlıkları daha kırılgan hale gelir. Organ karaborsası iyi organize edilmiş ama yasa dışı çünkü zor durumdaki fakir insanları sağlıklarını riske atmaya zorluyor. Böbrek almazsan birkaç yıl içinde öleceksin. Bir böbrek satın alırsanız, hem siz hem de donör muhtemelen onlarca yıl iyi bir şekilde yaşayabilirsiniz. Aynı zamanda bağışçının yoksulluğunu da kötüye kullanmış oluyorsunuz. Karaborsadan böbrek almanız sizin için ne kadar uygun?

29) Vergi Dolandırıcılığı Tespiti

Bir Alman federal devletinin maliye bakanısınız. Yasa dışı olarak elde edilen verileri satın alıp almayacağınıza karar vermelisiniz. Vergi kaçakçıları hakkında veri satın almanız teklif edildi. Veriler, zengin vatandaşlarınızdan bazılarının vergi kaçırmak için paralarını transfer ettiği birkaç yabancı bankanın sunucularını yasa dışı bir şekilde işgal eden bilgisayar korsanları tarafından derlendi. Veriler muhtemelen güvenilirdir ve 50.000'e kadar işlemden oluşur. Verileri satın alırsanız, yasa dışı olarak elde edilen bilgileri kullanır ve bilgisayar korsanlarını veri hırsızlığı için ödüllendirirsiniz, ancak para cezaları milyonları bulan vergi kaçakçılarını yargılayabileceksiniz. Verileri satın almazsanız, milyonlarca avroluk ek vergi ödemelerini ve cezaları kaçırırsınız. Verileri satın almanız sizin için ne kadar uygun?

30) Ashley Tedavisi

6 yaşında bir kız çocuğunun ailesi size danıştığında ABD'de çalışan bir hekim ve tıp etiği uzmanısınız. Kızları statik ensefalopatiden muzdariptir; ne yürüyebiliyor ne de oturabiliyor. Gelişimsel olarak her zaman 3 aylık bir bebek seviyesinde olacak. Ailesi hala ona evde bakabiliyor ama kız büyüyor. Anne ve babası, kızlarının fazla kilo almasını önlemek için, rahmini ve göğüs dokusunu alarak ve ona yüksek doz östrojen tedavisi vererek, büyümesini durdurmak ve cinsel gelişimini engellemek istiyorlar. Tedavi tıbbi olarak gerekli değildir ve kız kendisi için karar veremez. Bu nedenle tedavi, çocuğun fiziksel bütünlük hakkını ihlal edecektir. Tedaviye izin vermezseniz, yakında ebeveynler kıza bakamayacak ve aile ortamında kalamayacak. Tedaviye izin verirseniz kız gereksiz tedavi ve ameliyatlara girecek ama anne babasıyla kalabilecek. Çocuğun ameliyatını ve tedavisini sizin yapmanız ne kadar uygun?

31) Tüp bebek kardeş

Bir İngiliz temyiz mahkemesinde yargıçsınız ve bir tüp bebek vakası hakkında karar vermeniz gerekiyor. Ölümcül bir kan hastalığı olan beta-talasemiden muzdarip bir çocuk ancak kök hücre veya kemik iliği bağışı ile kurtarılabilir. Ancak tüm çabalara rağmen uygun donör bulunamadı. Ebeveynler, kök hücreleri uyan başka bir bebek sahibi olarak çocuklarını kurtarmak istiyor. Tüp bebek yöntemi ile genetik olarak uygun olan embriyo seçilir ve rahme yerleştirilir. Hamilelik ve doğumdan sonra göbek kordonundan kök hücre nakli başarılı olursa, hasta çocuğun iyileşme şansı %90'ın üzerindedir. Ancak bu, bir bebeğin kök hücre donörü olarak yetiştirilmesi anlamına gelir. Genetik seçilime izin verirseniz hasta çocuk muhtemelen kurtulacak ve tamamen iyileşecektir. Genetik seçilime izin vermezseniz, hasta çocuk ölecektir (başka bir donör bulunamazsa ki bu pek olası değildir). Bir çocuğun genetik seçimine izin vermek sizin için ne kadar uygun?

32) Aslan avı

“Tanzanya'da Uluslararası Doğayı Koruma Birliği” doğa koruma kurumunda çalışıyorsunuz. Vahşi doğada nüfusu giderek azalan aslanlar başta olmak üzere nesli tükenmekte olan türlerin korunmasından siz sorumlusunuz. Yapılan araştırmalar bunun başlıca nedeninin tarım alanlarının artması olduğunu göstermiştir. Aslanlara uzun süreli

bir yaşam alanı sağlamak için koruma alanı olarak arazi satın almak istiyorsunuz. Para toplamak için yoğun çabalarınıza rağmen, gerekli fonları toplayamıyorsunuz. Tehdit altındaki aslanlardan birkaçını öldürmeyi ve kürklerini tanesi 60.000 dolara satmayı düşünürsünüz ki bu, denediğiniz veya düşünebileceğiniz diğer tüm eylemlerden çok daha fazla bir para olacaktır. Aslanlardan bazılarını öldürürseniz, kalan aslanları korumak için arazi satın alacak kadar paranız olur. Hiç aslan öldürmezseniz, yeterli büyüklükte bir arazi satın alacak paranız olmaz. Aslanlardan bazılarını öldürmen senin için ne kadar uygun?

33) Piskopos

1942'de Alman işgalciler Hollandalı Yahudileri tehcir etmeye başladığında Hollanda'da bir Katolik başpiskoposunuz. Sürgün edilenlerin çok acılar çektiğinin farkındasınız ama hiçbir detayını bilmiyorsunuz. Tehcirleri alenen sansürlemeyi düşünüyorsunuz. Bununla birlikte, Almanlarla sessiz bir anlaşma yaparak, en azından Yahudi mirasına sahip Hıristiyanların korunacağını garanti edebilirsiniz. Sesinizi yükseltirseniz, kendi topluluğunuzun üyeleri de dahil olmak üzere Yahudi mirasına sahip Hıristiyanların sınır dışı edilmesini göze almış olursunuz. Sürgünlere sessiz kalırsanız, Hollandalı Yahudiler tehcir edilmeye devam edecek, ancak Yahudi kökenli Hıristiyanlar özgür kalacaktır. Tehcirleri alenen kınarsanız, Yahudi mirasına sahip tüm Hıristiyanların hayatını riske atmış olursunuz, ancak haksız tehcirlere dikkat çekmek için ahlaki görevinizi yerine getirmiş olursunuz. Sürgünleri açıkça kınamak sizin için ne kadar doğru?

34) Gözyaşı Yolu

1830'da Kızılderili Cherokee'nin liderlerinden birisiniz. ABD Kongresi, güneydeki tüm Kızılderili kabilelerini batıya taşımaya karar verdi. Şimdiye kadar, tehcire karşı çıktınız çünkü zorla tehcir, ABD anayasasının tüm ABD vatandaşlarına ve Yerli Amerikalılara garanti ettiği haklarınızı ihlal ediyor. Yargıtay zaten sizin lehinize karar verdi, ancak beyaz yerleşimcilerin ve ABD Başkanı'nın taşınmayı reddetmenizi kabul etmeyeceğini biliyorsunuz. Hareket etmezseniz, kazanma şansınız olmayan ABD silahlı kuvvetleriyle savaş kaçınılmazdır. Gönüllü yer değiştirmeyi savunursanız, kabilenizin kan dökülmeden hareket etme şansı yüksek olacak, ancak kabilenizin geleneksel topraklarından geri dönülmez bir şekilde vazgeçeceksiniz. Yer değiştirmeye daha fazla karşı çıkarsanız, ABD

silahlı kuvvetleriyle savaş çıkacak ve kabile üyelerinden birçoğu ölecek. Tehcire karşı direnişe devam etmeniz sizin için ne kadar uygun?

35) Veteriner

Avrupalı bir veterinersiniz ve çok bulaşıcı mikroplar üzerinde hayvan deneyleri yapıyorsunuz. Her gün hayvanlara ölümcül hastalıklar bulaştırarak acı çekmelerine neden oluyorsunuz. Bu çalışmanın, uzun vadede diğer birçok hayvanı kurtarabilecek önemli içgörüler sağladığını biliyorsunuz. Ayrıca siz bir uzmansınız ve uzmanlığınız sayesinde diğer veteriner hekimlerden daha fazlasını başarabilirsiniz. Ancak hayvanları iyileştirmek için veteriner oldunuz ve bu yüzden işten ayrılmayı düşünüyorsunuz. İşinizi bırakırsanız, laboratuvarda daha az hayvan ölecek, ancak hayvan hastalıkları hakkında daha az bulgu olacak ve bu da birçok ölüme yol açacaktır. Hayvanlara hastalık bulaştırma işinize devam ederseniz, hayvanlara acı çektirmeye devam edeceksiniz, ancak araştırmanız muhtemelen diğer birçok hayvanın hayatını kurtaracaktır. İşten ayrılmanız sizin için ne kadar uygun?

36) Hogesa

Almanya'da bir idari mahkemede yargıçsınız. Sağcı bir grup, İslamcı aşırılığa karşı bir gösteri düzenlemek istiyor. İfade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü devredilemez temel haklardır. Ancak, bu grubun önceki gösterilerinde, göçmenlere ve polise karşı defalarca şiddetli saldırılar olmuştur. Gösteriyi yasaklarsanız, grubun toplanma ve ifade özgürlüğünü de reddedersiniz. Gösteriye izin verirseniz, insanların zarar görme riski vardır. Gösteriye izin vermeniz sizin için ne kadar uygun?

37) Toplu tecavüz

1990'ların başında Almanya'da bir yargıçsınız. Bir panayırda, sekiz sarhoş erkekten oluşan bir grup 17 yaşındaki bir garsona tecavüz etti. Adamlardan biri katılmadı ve polisi aradı. Olay yerine gelen polis, kızı yaralı ve baygın halde buldu. Hangi grubun sorumlu olduğu belli, ancak soruşturmalar gruptan kimin suçlu olduğunu belirleyemedi; en az birinin masum olduğunu biliyorsunuz, ancak birçoğu (muhtemelen hepsi) tecavüz etti. Onları sorgulamayı yeni bitirdiniz. 8 adam susuyor, kızın hatıraları belirsiz ve kızın vücudundaki kanıtlar kullanılamaz durumda. Kimin suçlu kimin masum olduğunu öğrenmenin bir yolu yok gibi görünüyor. Tüm adamları soruşturma kapsamında

gözaltında tutarsanız, masum adam haksız yere hapse atılacaktır. Suçlamalardan vazgeçerseniz, birkaç tecavüzcü serbest bırakılacak. Sekiz adamı da serbest bırakmanız sizin için ne kadar uygun?

38) Bağış

Uzun süreli bir hapis cezasının ardından, çocuk kaçırmaktan ve öldürmekten hüküm giymiş bir suçlu, genç suç kurbanları için bir vakıf kurmak istiyor. Vakıf hakkında karar veren ajansın başkanı sizsiniz. Kurucu, 25.000 Euro'luk bir başlangıç sermayesi teklif edecekti. Ancak vakfa failin adı verilecek ve vicdan azabından mı yoksa sadece adını temize çıkarmak için mi hareket ettiği belli değil. Kurbanın ailesi böyle bir temele karşı çıkıyor ve bunu ahlaksız, aşağılayıcı ve kurbanın sömürüsü olarak görüyor. Eğer vakfa karşı çıkarsanız sermaye kaybedilecek. Vakfı onaylarsanız, suç mağdurlarına başlangıç sermayesi ve ek fon toplama yoluyla yardım edilebilecek. Vakfa karşı çıkmak sizce ne kadar doğru?

B. Klasik (Tramvay tipi) Senaryolar

1) Dumanlar

Gece vardiyasında bir hastanede hademesiniz. Beş hastanın bulunduğu bir odaya az önce bir kimyasalın döküldüğünü fark ettiniz. Bu kimyasal oldukça zehirlidir ve yerde bırakılırsa hızla buharlaşarak zehirli bir gaz oluşturur. Bu kaçınılmaz olarak odadaki tüm hastaları öldürecektir. Bu kimyasal basitçe silinemez, havlu veya çarşaflarla emilemez. Beş hastayı kurtararak, sızıntının meydana geldiği odadan zehirli dumanları çekecek olan havalandırma sistemini kontrol eden bir düğmeyi çevirebilirsiniz. Bununla birlikte, egzoz kanalı, durumu kritik olan başka bir hastayı içeren üst katta bir odaya götürür. Bu hasta, siz ona ulaşamadan kesinlikle zehirli dumanlara maruz kalmaktan ölecek ve etrafta yardım edecek başka kimse yok. Hava akışını yönlendirmek için düğmeyi çevirmek ne kadar uygun?

2) Ağlayan Bebek

Düşman askerleri köyünüzü ele geçirdi. Kalan tüm sivilleri öldürme emri aldılar. Sen ve bazı kasaba halkından büyük bir evin mahzenine sığındınız. Dışarıda değerli eşyalarını

aramaya gelen askerlerin sesleri duyuluyor. Bebeğiniz yüksek sesle ağlamaya başlar. Sesi engellemek için ağzını kapatırsın. Elinizi ağzından çekerseniz, ağlaması sizi, çocuğunuzu ve kilerde saklanan diğerlerini öldürecek askerlerin dikkatini çekecektir. Kendinizi ve diğerlerini kurtarmak için çocuğunuzu boğarak öldürmelisiniz. Çocuğunuzu boğmak sizin için ne kadar uygun?

3) Safari

Uzak bir ormanda yaşayan bir grup çevrebilimcinin parçasısınız. Sekiz çocuğu içeren grubun tamamı, bir grup paramiliter terörist tarafından rehin alındı. Teröristlerden biri senden hoşlanıyor. Liderinin ertesi sabah sizi ve diğer rehineleri öldürmeyi planladığını size bildirir. Sizin ve çocukların kaçmasına yardım etmeye istekli, ancak iyi niyetli bir davranış olarak, sevmediği rehine arkadaşlarınızdan birini öldürmenizi istiyor. Teklifini reddederseniz, çocuklar ve siz dahil tüm rehineler ölecek. Teklifini kabul edersen diğerleri sabah ölecek ama sen ve sekiz çocuk kaçacaksınız. Rehine arkadaşlarından birini öldürmen senin için ne kadar uygun?

4) Uçak Kazası

Uçağınız Himalayalar'da düştü. Hayatta kalan tek kişi sensin, yetişkin bir adam ve genç bir çocuk. Üçünüz aşırı soğuk ve rüzgarla mücadele ederek günlerce seyahat edersiniz. Hayatta kalmak için tek şansınız, birkaç gün uzaklıktaki dağın diğer tarafındaki küçük bir köye giden yolu bulmak. Çocuğun ayağı kırık ve çok hızlı hareket edemiyor. Yolculuktan sağ çıkma şansı aslında sıfır. Yiyecek olmadan, sen ve diğer adam muhtemelen öleceksiniz. Diğer adam, çocuğu kurban etmeni ve önümüzdeki birkaç gün içinde kalıntılarını yemeni öneriyor.

5) Kurtarma 911

Yıkıcı bir sele müdahale eden bir kurtarma helikopterine binen tek sağlık görevlisi sizsiniz. Birkaç kritik yaralı insanı kurtardınız ve hayatta kalmaları için onları tedavi ediyorsunuz. Aniden, pilot size bir motor arızası olduğunu ve helikopterin artık sizin, pilotun ve uçaktaki tüm yaralıların ağırlığını taşıyamayacağını bildirir. Helikopter düşerse, siz, pilot ve kurtardığınız yaralılar dahil olmak üzere gemideki herkesi öldürür. Helikopterdeki herkesi öldürecek bir çarpışmadan kaçınmak için, yükü helikopteri

havada tutacak kadar hafifletmeniz gerektiğini fark ediyorsunuz. Tüm ekipmanlar cıvatalı olduğundan ve yaralılar size ihtiyaç duyduğundan, bunu yapmanın tek yolu yaralılardan birini helikopterden atmaktır. Bu, helikopteri havada tutacak kadar yükü hafifletecek ancak atılan kişinin ölümüne neden olacaktır. Bu yaralı kişiyi öldürmeniz sizin için ne kadar uygun?

6) Maden Kuyusu

Bir madende işçisiniz. Madenden çıkmanın tek yolu, aynı anda üç kişiyi alabilen kaya kovalarına binmek. İş gününün sonu ve alt seviyelerdeki madenciler önünüzden hızla geçiyor. Bir kovanın içeri girmesini beklerken, kaya kovalarını destekleyen kablonun kopmak üzere olduğunu fark edersiniz. Kablo koparsa, kovalardaki tüm madenciler ölecek. Bunu önlemenin tek yolu, son kepçeyi kablodan otomatik olarak ayıracak ve yükü yukarıdaki madencileri kurtarmaya yetecek kadar hafifletecek olan acil durum kova serbest bırakma anahtarına basmaktır. Sonuç olarak ölecek olan bu kovada bir madenci var. Son madenci kovasını ayırmak sizin için ne kadar uygun?

7) Nakil

Doktorsunuz. Her biri bir tür organ yetmezliği nedeniyle ölmek üzere olan beş hastanız var. Ciddi bir araba kazasının ardından yeni bir kişi hastaneye kaldırılır. Bu kişi ciddi şekilde yaralandı ve acil bir ameliyat olmadan ölecek. Uzun ve karmaşık bir ameliyat gerektirse de, muhtemelen bu kazazedeyi kurtarabilirsiniz. Ameliyat sırasında şah damarını kasten keserseniz, bunun onun ölümüne neden olacağını ve kimsenin bundan haberi olmayacağını anlıyorsunuz. Sonra diğer beş hastanın vücuduna nakletmek için onun organlarını toplayabilirsiniz. Bunu yaparsanız diğer beş hasta yaşayacak ama kazazede ölecek. Kaza mağdurunu öldürmek sizin için ne kadar uygun?

8) Yaya köprüsü

Kontrolden çıkmış bir tramvay raylardan aşağıya, mevcut rotasında ilerlerse ölecek olan beş işçiye doğru ilerliyor. Yaklaşan tramvay ile beş işçi arasında, rayların üzerinde bir yaya köprüsü üzerindesiniz. Bu yaya köprüsünde yanınızda çok iri yarı bir yabancı var. Beş işçinin hayatını kurtarmanın tek yolu, bu yabancıyı köprüden aşağı itmek ve iri bedeninin tramvayı durduracağı aşağıdaki raylara doğru itmektir. Bunu yaparsanız

yabancı ölecek ama beş işçi kurtulacak. Yabancıyı raylara itmek sizin için ne kadar uygun?

9) Aşı Testi

Binlerce insanı öldüren viral bir salgın tüm dünyaya yayıldı. Bir tıp araştırmacısısınız ve laboratuvarınızda iki madde geliştirdiniz. Bunlardan birinin aşı olduğunu biliyorsunuz ama hangisi olduğunu bilmiyorsunuz çünkü her iki flakon da yanlışlıkla aşı olarak etiketlenmiş. Diğer maddenin ölümcül olduğunu da biliyorsunuz. Hangi maddenin aşı olduğunu anladığınızda, binlerce hayatı kurtarmak için daha fazlasını oluşturabilirsiniz. Sizinle çalışan iki laboratuvar asistanınız var ve aşıyı kesin olarak belirlemenin tek yolu, iki maddeyi bu insanlara onların istekleri dışında enjekte etmektir. Bir kişi yaşayacak, diğeri ölecek ve aşınızla hayat kurtarmaya başlayabileceksiniz. Bu insanlardan birini ölümcül iğne ile öldürmeniz ne kadar uygun?

10) Denizaltı

Büyük bir buzdağının altında seyahat eden bir deniz araştırma denizaltısında mürettebatsınız. Gemide meydana gelen bir patlama gemiye zarar verdi, birkaç mürettebat üyesini öldürdü ve yaraladı. Ayrıca geminin alt ve üst kısımları arasındaki tek erişim koridorunu da çökertmiştir. Sizin ve diğerlerinin çoğunun bulunduğu üst kısım, yüzeye çıkana kadar hepinizin hayatta kalmasına yetecek kadar oksijene sahip değil. Yeterli oksijenin bulunduğu alt bölümde yalnızca bir mürettebat üyesi bulunuyor. Geminin üst ve alt bölümleri arasında bir acil durum erişim ambarı bulunmaktadır. Serbest bırakılırsa güverteye düşecek ve oksijenin üst kısma ulaşmasını sağlayacaktır. Ancak, siz ve ekibin geri kalanı neredeyse havasızken, alt bölümdeki bir mürettebat üyesi bayıldı ve kapağın altında yatıyor. Kapağı iterek açarsanız, siz ve diğerleri hava alacak, ancak hava güverteye düşerek bilinçsiz mürettebat üyesini ezecek. Kapağı açıp aşağıdaki mürettebat üyesini ezmeniz sizin için ne kadar uygun?

11) Arabistanlı Lawrence

Tepe kabilesi ve nehir kabilesi olmak üzere iki kabileden savaşçılardan oluşan küçük bir ordunun liderisiniz. Siz hiçbir kabileye ait değilsiniz. Gece boyunca bir tepe kabilesi, bir nehir kabilesi üyesiyle tartıştı ve onu öldürdü. Nehir kabilesi, katil öldürülmediği sürece

tepe kabilesine saldıracak, ancak tepe kabilesi kendi savaşçılarından birini öldürmeyi reddediyor. İki kabile arasında yüzlerce cana mal olacak bir savaştan kurtulmanın tek yolu, katilin kafasını kılıcınla keserek alenen infaz etmektir. Bu adamın kafasını kesmek sizin için ne kadar uygun?

12) Filika

Gemide yangın olduğunda bir yolcu gemisindesiniz ve geminin terk edilmesi gerekiyor. Cankurtaran botları, taşımak için tasarlandıklarından çok daha fazla insanı taşıyor. İçinde bulunduğunuz cankurtaran sandalı suda tehlikeli bir şekilde alçakta duruyor; birkaç santim daha aşağıda ve batacak. Denizler dalgalanmaya başlar ve tekne su ile dolmaya başlar. Hiçbir şey yapılmazsa, kurtarma botları gelmeden gemi batacak ve gemideki herkes ölecek. Ancak, her durumda hayatta kalamayacak bir yaralı var. Bu kişiyi denize atarsanız, tekne ayakta kalacak ve kalan yolcular kurtulacaktır. Bu kişiyi denize atmak sizin için ne kadar uygun?

13) Vitaminler

Vahşi doğada mahsur kalan bir dağcılık gezisinin liderisiniz. Keşif geziniz, genetik olarak vitamin eksikliğine neden olan altı kişilik bir aileyi içeriyor. Birkaç kişinin böbreği bu vitaminden büyük miktarlarda içerir. Partinizde böyle bir kişi var. Bu ailenin altı üyesinin hayatını kurtarmanın tek yolu, bu adamın böbreklerinden birinin alınması ve gerekli vitaminlerin alınmasıdır. Bunu yaparsanız adam ölmeyecek ama sağlığı tehlikeye girecek. Adam bu plana karşı çıkıyor ama sizin uygun gördüğünüzü yapma gücünüz var. Bu adamın böbreğini zorla almak sizin için ne kadar uygun?

14) Tramvay

Kontrolden çıkmış bir tramvay raylardan aşağıya, mevcut rotasında ilerlerse ölecek olan beş işçiye doğru ilerliyor. Tramvayın hareket ettiği rayın yanında duruyorsunuz, ancak yaklaşan tehlike konusunda onları uyarmak için işçilerden çok uzaktasınız. Yanında tramvayı yeniden yönlendirebilecek raylar için bir kontrol anahtarı var. Tramvayı başka bir yola yönlendirebilir ve beş işçiyi kesin ölümden koruyabilirsiniz. Ancak, yeni yolda, tramvayı yönlendirirseniz kesinlikle ölecek olan başka bir işçi var. Tramvayın yönünü değiştirip yalnız işçiyi öldürmeniz ne kadar uygun?

15) Yayılmayı Önleme

Garsonsunuz. Müşterilerinizden birinin hapse girmek üzere olduğunu ve özgür olduğu son kırk sekiz saat içinde olabildiğince çok insana HIV bulaştırmayı planladığını söylediğine kulak misafiri olursunuz. Onun, doğruyu söylediğini ve birçok potansiyel kurbana erişimi olduğunu bilecek kadar iyi tanıyorsunuz. Haşhaş tohumlarına karşı çok güçlü bir alerjisi olduğunu biliyorsunuz. Bir tane bile yerse, nöbet geçirir ve en az kırk sekiz saat hastanede kalması gerekir. Bu adamın ciddi bir alerji krizi geçirmesine neden olmanız sizin için ne kadar uygun?

16) Ötenazi

Küçük bir asker grubunun liderisiniz ve hepinizin cephanesi bitti. Adamlarınızdan biri düşman tarafından kurulan bir tuzağa adım attığında, düşman bölgesinin derinliklerinde tamamlanmış bir görevden dönüyorsunuz. Bacağı ağır şekilde yaralanmış ve tuzağa yakalanmıştır. Onu öldürmeden bu tuzaktan kurtaramazsınız. Ancak onu geride bırakırsanız, düşman birlikleri onu bulacak ve ölümüne işkence edecek. Düşman birlikleri pozisyonunuza yaklaşıyor. Sizin veya adamlarınızın artık kapana kısılmış yoldaşınızla kalması güvenli değil. Bu adamın düşman elinde gereksiz yere acı çekmesini önlemek için, onu kalbinden bıçaklayarak öldürebilirsin. Bu adamı kalbinden bıçaklamak sana ne kadar yakışır?

17)Yanan Bina

Siz ve beş kişi daha yanan bir binada mahsur kaldınız. Hepinizin güvenli bir şekilde kaçabileceği tek bir acil durum çıkışı var, ancak yanan molozlar tarafından engelleniyor. Çıkışa giden koridorda yaralanmış ancak çıkış kapısının altındaki küçük bir delikten güvenliğe doğru sürünmek üzere olan başka bir kişiyi fark ettiniz. Siz ve arkanızdaki beş kişinin küçük delikten tırmanmaya vaktiniz yok. Koridorun acil durum sistemi, salondaki oksijeni ortadan kaldırarak yangını söndürür ve yakındaki bir düğmeye basarak sistemi etkinleştirebilirsiniz. Ateş sönecek ama yaralı kişi boğularak ölecek. Ancak bunu yapmazsanız siz ve arkanızdaki beş kişi öleceksiniz. Sistemi aktif etmeniz sizin için ne kadar uygun?

18) Araba Kazası

Yoğun bir şehir caddesinde araba sürerken birdenbire çocuğu taşıyan genç bir anne takılıp aracınızın yoluna düşüyor. Zamanda kırılmak için çok hızlı gidiyorsunuz; tek umudun yoldan çekilmek. Ne yazık ki, sapabileceğiniz tek yer şu anda küçük yaşlı bir kadın tarafından işgal ediliyor. Genç anne ve bebekten kaçınmak için yoldan çıkarsanız, yaşlı kadını ciddi şekilde yaralar veya öldürürsünüz. Genç anne ve çocuktan kaçınmak için yoldan çıkıp yaşlı kadına vurmak ne kadar uygun?

19) Zor Zamanlar

Gelişmekte olan bir ülkede fakir bir ailenin reisisiniz. Ekinleriniz üst üste ikinci yıl başarısız oldu ve görünüşe göre ailenizi beslemenin hiçbir yolu yok. Sekiz ve on yaşındaki oğullarınız, işlerin olduğu şehre gitmek için çok küçükler ama kızınız daha iyisini yapabilirdi. Köyünüzden şehirde yaşayan ve kızınız gibi kızların yer aldığı müstehcen filmler yapan bir adam tanıyorsunuz. Kızınızın önünde size, stüdyosunda bir yıl çalışarak ailenizi birkaç büyüme mevsimi boyunca beslemeye yetecek kadar para kazanabileceğini söylüyor. Ailenizi geçindirmek için kızınızı pornografi sektöründe çalıştırmanız sizce ne kadar doğru?

20) Sınır Geçişi

Ülkeniz ile isyancı şiddetiyle başı dertte olan biri arasındaki sınır kontrol noktasını koruyan bir askersiniz. Ucuz bir arabada genç bir adamın yüzünde kararlı bir ifadeyle kontrol noktasına yaklaştığını fark ettiniz. Kontrol noktasını bombalayarak içerideki tüm askerleri öldürmeyi planladığından şüpheleniyorsunuz. Hızla istasyonunuza yaklaşıyor. Yaklaşan adamı vurup öldürmeniz sizin için ne kadar uygun?

Doldurma Senaryolar

1) Heinz İkilemi

Karınız özel bir kanser türünden ölmek üzere. Doktorların onu kurtarabileceğini düşündüğü bir ilaç var. Yakın zamanda kasabanızdaki bir eczacının keşfettiği bir radyum şekli. İlacın yapımı pahalı, ancak eczacı ilacın kendisine maliyetinin on katını almaktadır. Radyum için 200 dolar ödedi ve ilacın küçük bir dozu için 2.000 dolar talep etti. Parayı

ödünç almak için tanıdığınız herkese gittiniz, ancak yalnızca maliyetinin yarısı olan yaklaşık 1.000 doları bir araya getirebildiniz. Eczacıya karınızın ölmek üzere olduğunu söylediniz ve daha ucuza satmasını ya da sonra ödemeyi istediniz. Ancak eczacı, "Hayır, ilacı ben keşfettim ve bundan para kazanacağım" dedi. Uyuşturucuyu çalmak için eczaneye girmeniz sizin için ne kadar uygun?

2) Veronica'nın Rahat Yaşam Tarzı

Veronica, birkaç başarılı popüler kitap yazan ve bu nedenle oldukça iyi geliri olan bir yazardır. Bu gelir için çok çalışmıştır ve başarılarından gurur duyuyordur. Veronica'nın rahat bir yaşam sürmeye yetecek kadar parası vardır, geriye kalan para tatiller ve hatta en yeni aygıtlar ve aletler için yeterlidir - yıllarca süren akademik emeğin meyvesi. Veronica, çok daha az parayla makul bir mutluluk düzeyinde hayatta kalabileceğini fark ediyor ve etkili hayır kurumlarına büyük miktarlarda para verirse, aslında düzinelerce insanı sefaletten ve hatta ölümden kurtarabileceğini biliyor. Ancak Veronica, uğruna çok çalıştığı rahat hayattan vazgeçmek ve çok mütevazı yaşamak zorunda kalacaktır. Veronica'nın büyük meblağları hayır kurumlarına bağışlamak yerine rahat hayatının tadını çıkarmaya devam etmesi ne kadar yanlış olurdu?

Ek 5. Bilgilendirilmiş Onam Formu-2

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma Maltepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında Dr. Öğretim Üyesi Begüm Özdemir Demirci danışmanlığında Psikolog Rüveyda Güven tarafından yürütülen tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı bireylerin ahlaki yargılardaki bireysel farklılıkları incelemektir.

Bu araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu formu eksiksiz doldurup onaylamanız, araştırmaya katılma konusunda gönüllü olduğunuz anlamına gelmektedir. Çalışmada sizden elde edilecek bilgiler bireysel olarak değerlendirmeyecek, diğer katılımcıların yanıtları ile toplu olarak değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında size herhangi bir kimlik bilgisi sorulmamaktadır. Bu çalışmada sizinle ilgili tutulan tüm kayıtlar gizli tutulacaktır. Yanıtlarınız sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Çalışma için sizden tahminen 30 dakika ayırmanız istenmektedir. Soruların doğru veya yanlış cevapları bulunmamaktadır. Lütfen açıklamaları dikkatlice okuyunuz ve soruların tamamını cevaplayınız. Sizi tam olarak yansıtmadığını düşündüğünüz durumlarda size en yakın gelen cevabı işaretleyiniz. Bu çalışmaya katılımınızı herhangi bir neden belirtmeksizin istediğiniz zaman sonlandırabilirsiniz. Bununla birlikte, çalışma bulgularının geçerliliği açısından tüm soruları eksiksiz ve samimi bir şekilde cevaplamanız büyük önem taşımaktadır.

Araştırma ile ilgili herhangi bir sorunuz olursa veya daha fazla bilgi almak isterseniz, araştırmacı Rüveyda Güven ile mail adresi üzerinden iletişime geçebilirsiniz. Çalışmaya katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Bu araştırma hakkında verilen bilgileri okudum. Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılmasını kabul ediyorum.

□ Onaylıyorum □ Onaylamıyorum

Ek 6. Demografik Bilgi Formu-2

Bu tez çalışması kapsamında, sizinle ilgili bazı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Lütfen aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

Katılımcı No: ___

Yaş: ____

Cinsiyet: □ Kadın □ Erkek

Kendinizin (veya ailenizin) gelir düzeyi nedir?

□ Çok iyi □ İyi □ Orta □ Düşük □ Çok düşük

Eğitim:

□ Lisans □ Yüksek Lisans □ Doktora

Bölüm: ___

Tanısı konmuş herhangi bir psikolojik\psikiyatrik rahatsızlığınız var mı? (Bir sonraki soruda ne olduğunu açıklayınız)

□ Hayır □ Evet

Tanıyı belirtiniz:____

Ek 7. Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği

Aşağıda yer alan ifadelerin her birine katılıp katılmadığınızı size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

1. Kesinlikle Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Karasızım, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle Katılıyorum

1	Sırlarınızı anlatmak akıllıca değildir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
2	İstediğimi elde etmek için akıllıca manipülasyon (kendi çıkarları doğrultusunda birilerini ya da bir şeyleri yönlendirme) yapmaktan hoşlanırım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
3	Her ne pahasına olursa olsun, önemli kişileri kendi tarafına çekmelisin.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
4	Başkalarıyla doğrudan çatışma yaşamaktan kaçının, çünkü bu kişiler ileride işinize yarayabilir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
5	Daha sonra insanlara karşı kullanabileceğiniz bilgileri bir kenarda tutmak akıllıcadır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
6	İnsanlardan intikam almak için doğru zamanı beklemelisiniz.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
7	İnsanların bilmesi gerekmeyen şeyleri onlardan saklamalısınız.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
8	Planlarınızın başkalarına değil, kendinize fayda sağlayacağından emin olun.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
9	Birçok insan manipüle edilebilir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
10	İnsanlar beni doğal bir lider olarak görür.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
11	İlgi odağı olmaktan nefret ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
12	Birçok grup aktivitesi bensiz sıkıcı olur.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
13	Özel biri olduğumu biliyorum, çünkü herkes bana sürekli böyle söylüyor.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
14	Önemli kişilerle tanışmaktan hoşlanırım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
15	Biri bana iltifat ederse mahcup olurum.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
16	Ünlü kişilerle mukayese edilmişliğim vardır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
17	Ortalama biriyim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
18	Hak ettiğim saygıyı görmekte ısrar ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
19	Yetkililerden intikam almak hoşuma gider.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
20	Tehlikeli durumlardan kaçınırım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
21	İntikam hızlı ve çirkin (bedeli ağır bir şekilde) olmalıdır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
22	İnsanlar sıklıkla kontrolden çıktığımı söyler.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
23	Başkalarına karşı kaba olabildiğim doğrudur.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
24	Benimle uğraşanlar daima pişman olur.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
25	Yasa dışı işlere bulaşmaktan dolayı hiç sorun yaşamadım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
26	Kaybedenlere sataşmaktan hoşlanırım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
27	İstediğimi almak için her şeyi söylerim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

Ek 8. Kişilerarası Tepkisellik İndeksi

1	**2**	**3**	**4**	**5**
Beni Şekilde Tanımlamıyor	**İyi**			**Beni İyi Şekilde Tanımlıyor** **Çok**

1	Başıma gelebilecek olan şeyler hakkında, zaman zaman hayaller ve fanteziler kurarım.	1	2	3	4	5
2	Benden daha talihsiz insanlar için genellikle merhametli, alakalı hisler duyarım.	1	2	3	4	5
3	Olayları "bir başka kişinin" bakış açısından görmeyi zor bulurum.	1	2	3	4	5
4	Başka kimselerin problemleri olduğunda, onlar için fazla üzülmem.	1	2	3	4	5
5	Bir romandaki karakterlerin duygularını gerçekten içimde hissederim.	1	2	3	4	5
6	Acil durumlarda, vesveseli ve rahatsız hissederim.	1	2	3	4	5
7	Bir piyes veya film izlerken genellikle tarafsızımdır ve sıklıkla kendimi ona tamamen kaptırmam.	1	2	3	4	5
8	Karar varmadan önce diğerlerinin anlaşamadığı yönlerden olaya bakmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
9	Birinden yararlanıldığını gördüğümde, ona karşı koruyucu olduğumu hissederim.	1	2	3	4	5
10	Çok heyecanlı bir durumun içinde olduğumda çaresizlik hissederim.	1	2	3	4	5
11	Arkadaşlarımın bakış açısından olayların nasıl göründüğünü gözümde canlandırarak onları daha iyi anlamaya gayret ederim.	1	2	3	4	5
12	İyi bir kitaba ya da filme son derece kapılmak benim için bir parça nadir bir durumdur.	1	2	3	4	5
13	Birinin incindiğini gördüğümde, sakin kalma eğilimindeyimdir.	1	2	3	4	5
14	Başka kimselerin talihsizlikleri genellikle beni büyük ölçüde rahatsız etmez.	1	2	3	4	5
15	Bir şeyde haklı olduğumdan eminsem, başkalarının fikirlerinin dinleyerek fazla zaman harcamam.	1	2	3	4	5
16	Bir piyes veya filmi gördükten sonra, karakterlerden biriymiş gibi hissetmişimdir.	1	2	3	4	5

17	Gergin duyguların olduğu bir ortamda olmak beni korkutur.	1	2	3	4	5
18	Birine haksız davranıldığını gördüğümde, onlar için bazen çok fazla acıma hissetmem.	1	2	3	4	5
19	Genellikle acil durumların üstesinden gelmede çok becerikliyimdir.	1	2	3	4	5
20	Gördüğüm şeyler bana oldukça dokunur.	1	2	3	4	5
21	Her sorunun iki yönü olduğuna inanırım ve her iki yönden de bakmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
22	Kendimi oldukça yumuşak kalpli bir kişi olarak tanımlarım.	1	2	3	4	5
23	İyi bir film seyrettiğimde, kendimi çok kolaylıkla baş karakterin yerine koyabilirim.	1	2	3	4	5
24	Acil durumlarda kontrolü kaybetme eğilimliyimdir.	1	2	3	4	5
25	Birine kızdığımda, genellikle bir süre için kendimi onun yerine koymaya çalışırım.	1	2	3	4	5
26	İlginç bir hikâye ya da roman okuduğumda, hikayedeki olaylar benim başıma gelse neler hissedeceğimi gözümde canlandırırım.	1	2	3	4	5
27	Acil bir durumda çok yardıma ihtiyacı olan birini gördüğümde, param parça olurum.	1	2	3	4	5
28	Birilerini eleştirmeden önce, onların yerinde olsam nasıl hissedeceğimi gözümün önünde canlandırmaya çalışırım.	1	2	3	4	5

Ek 9. Ahlaki İkilem Senaryolarını Değerlendirme Görevi

Bu çalışmada bir dizi kısa senaryo göreceksiniz. Lütfen her senaryoyu dikkatlice okuyun. Senaryolar olası bir eylemi içerecektir. Göreviniz, bu eylemin size göre ne kadar uygun olduğuna dair bir yargıya varmaktır. Doğru ya da yanlış cevap yoktur - sadece size en iyi gelen şeyi belirtin. . Lütfen bazı senaryoların düşünmesi hoş olmayan şeylere atıfta bulunduğunu unutmayın. Çalışma esnasında rahatsız olursanız, pencereyi kapatarak çalışmadan ayrılabilirsiniz. Çalışmayı başlatmak için boşluk çubuğuna basın.

1= Hiç uygun değil

7= Tamamen uygun

1) Birkaç hafta önce, siz ve eşiniz bir çift yapışık ikizin ebeveyni oldunuz. İki kız bazı organları paylaşıyor; örneğin, aralarında sadece bir mesane var. Daha zayıf olan bebek, azalan beyin ve kalp aktivitesine ve çok az işleyen akciğer dokusuna sahiptir; oysa daha güçlü bebekte, paylaşılmayan tüm organlar normal olarak gelişmiştir. Doktorlar size şu anda daha güçlü olan ikizin organlarının zayıf olanı hayatta tuttuğunu söylüyor. Ancak, birkaç aylık büyümeden sonra, organlar artık bu çifte yükü kaldıramayacak. Doktorlar iki kızı ayırmayı ve paylaşılan organları daha güçlü olan kıza vermeyi önerir. Ameliyattan vazgeçerseniz doktorlara göre iki kız da yakında ölecek. Ameliyat lehinde karar verirseniz, daha zayıf olan bebek ameliyat sırasında ölecektir, ancak daha güçlü olanın hayatta kalma şansı çok yüksektir ve büyük ölçüde zarar görmemiş bir hayatı olabilir.

Soru: İkizlerinizi ayırmanız sizin için ne kadar uygun?

1 2 3 4 5 6 7

2) İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere başbakanısınız ve Almanlar uzun mesafeli füzeler kullanmaya başlayarak Londra'yı vuruyor. Füzelerin çoğu merkeze değil, önemli askeri tesislerin bulunmadığı güney bölgelerine isabet ediyor. Bu bölgeler, nispeten yoksul sınıfların yaşadığı çoğunlukla yerleşim olan bölgeler. Nüfus yoğunluğu nispeten düşük olduğundan, bombaların hedefine ulaşması halinde olacağından daha az can kaybı oluyor. Almanlar bombaların nereye isabet ettiğini tam olarak değil kabaca biliyor. Casuslar aracılığıyla yanlış bilgiler yayarak onları bombalarının merkezin kuzeyine isabet

ettiğine inandırabilirsiniz. Bunun sonucunda, hedeflerini iyileştiremeyecekler ve çoğu bomba daha da güneydeki bölgeleri vuracak. Yanlış bilgi yaymazsanız, Almanlar muhtemelen şehir merkezini vurma hedeflerine yaklaşarak kritik askeri tesisleri vuracak [ve çok daha fazla insanı öldürecek]. Yanlış bilgi yayarsanız, bombalar muhtemelen Londra'nın güneyindeki birçok yoksul insanı öldürmeye devam edecek.

Soru: Yanlış bilgi yaymak sizin için ne kadar uygun?

1 2 3 4 5 6 7

3) Bir polis şefisiniz ve bir bankacının oğlunun kaçırılmasını soruşturuyorsunuz. Fidye parasını alan kişiyi şüpheli olarak tutukladınız. Şüpheli, çocuğu kaçırdığını çoktan kabul etti, ancak saklandığı yeri açıklamayı reddediyor. Şüpheli 2 günden fazla bir süredir tutuklu ve kaçırılan çocuğun yakında susuzluktan öleceğinden endişeleniyorsunuz. Şüphelinin çocuğu sakladığı yeri söylemesi için onu tehdit etmeyi veya fiziksel şiddet uygulamayı düşünüyorsunuz. Yasayı uymaz ve şüpheliye işkence yaparsanız, büyük ihtimalle saklandığı yeri söyleyecek. Yasaya uyar ve şüpheliye işkence yapmazsanız, çocuğu sakladığı yer hakkında birkaç gün daha sessiz kalabilir ve bu da çocuğun ölümüne yol açabilir.

Soru: Şüpheliye işkence uygulamak sizin için ne kadar uygun?

1 2 3 4 5 6 7

4) Anneniz, birkaç yıl önce geçirdiği binicilik kazasından beri kesintisiz biçimde bitkisel hayatta yaşıyor. Beyninde kalıcı hasar var. Hâlâ nefes alabiliyor ve refleksleri çalışıyor. Gündüzleri gözleri açık ve hareketli, ancak bilinçli olarak hiçbir şeyi algılayamıyor. Yüksek beyin fonksiyonları kalmamış ve iyileşme için de hiç umut yok. Ancak, bu şekilde daha uzun süre yaşamaya devam edebilir. Siz ve yakınlarınız, onun durumu nedeniyle çok acı çekiyorsunuz. Size göre bu durum onun tüm onurunu elinden alıyor. Şimdi, 7 yılın ardından, onu bir havluyla boğmayı düşünüyorsun. Anneni boğarak öldürürsen, kendini ve yakınlarını bu acıdan kurtarmış olacaksın. Onu öldürmezsen, annen muhtemelen daha uzun yıllar bu durumda yaşamaya devam edecek.

Soru: Annenizi boğmak sizin için ne kadar uygun?

1 2 3 4 5 6 7

5) Yıl 1841 ve bir gemide mürettebat üyesisiniz. Gemi bir buzdağına çarpıp batıyor. Siz, diğer bazı mürettebat üyeleri ve yolcular iki filikaya binerek kendinizi kurtarabiliyorsunuz. Bulunma ihtimalini artırmak için iki bot farklı yönlere doğru yola çıkıyor. Ertesi gün yağmur yağmaya başlıyor. Filika kapasitenin üstünde 41 kişi taşıyor. Siz dümeni tutuyorsunuz, diğerleri de suyu boşaltıyor ve kürek çekiyor. Büyük dalgalar teknenizi her an batırabilir. Diğer yolcuların hayatta kalma şansını önemli ölçüde artırmak için yaklaşık on yetişkinin tekneyi terk etmesi gerektiğini düşünüyorsunuz. Ancak su o kadar soğuk ki donarak ölebilirler. Gemiden kimseyi atmazsanız, tekne büyük olasılıkla önümüzdeki birkaç saat içinde batacak ve 41 kişinin tamamı ölecek. Bunun yerine gemiden on kişiyi atarsanız, yolcuların geri kalanı karaya doğru kürek çekmeye devam edebilecek ve kurtarılma şansları yüksek olacak.

Soru: On kişiyi denize atmak sizin için ne kadar uygun?

1 2 3 4 5 6 7

6) Belçika sağlık bakanısınız. Çok nadir görülen bir bağışıklık sistemi hastalığına yakalanan 7 yaşında bir erkek çocuk sizden ilacı için para iadesi istiyor. Eğer çocuk ilacını düzenli olarak almazsa ölecek. Şu anda ilaç sağlık sigortası kapsamında değil ve o kadar pahalı ki, yıllardır ilacı satın alan ailesi ilaç masrafını daha fazla karşılayamayacak (yılda yaklaşık 200.000 Euro). Dolayısıyla para iadesini reddedecek olursanız çocuk ölecek. Eğer ilacın ücretini ödemeyi reddederseniz çocuk muhtemelen birkaç yıl içinde ölecek. Ancak ücreti öderseniz bu miktarı karşılamak için diğer tedavi hizmetlerinde kısıntı yapılması gerekecek. Dolayısıyla çocuğun masraflarının karşılanması muhtemelen birden fazla kişinin ölümüne yol açacak.

Soru: Çocuğun ilaç masraflarını karşılamak sizin için ne kadar uygun?

1 2 3 4 5 6 7

Ek 10. Maltepe Üniversitesi Etik Kurul Kararı

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Rüveyda GÜVEN

Eğitim

Yüksek Lisans	2021-2024	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji
Lisans	2016-2020	Bahçeşehir Üniversitesi, İdari İktisadi Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji